

***”DU SA ATT SKOLAN INTE KAN FÖRÄNDRAS SÅ ATT
ALLA ACCEPTERAS. VARFÖR TÄNKER DU SÅ?”***

- Åttondeklassare reflekterar över och utmanar konstruktioner av genus, könsroller, sexualitet och heteronormativitet i skolvardagen

Selma Breitenstein

Pro Gradu-avhandling

Allmän pedagogik och vuxenpedagogik

Institutionen för beteendevetenskaper

Helsingfors Universitet

April 2016

Handledare: Gunilla Holm

Andra handledare: Anna-Leena Riitoja och Ina Juva

Studien är en del av forskningsprojektet *”Perceptions and Constructions of Marginalisation and Belonging in Education: negotiating possibilities for actions and change between pupils and school staff”*

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET – UNIVERSITY OF
HELSINKI

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Beteendevetenskapliga Fakulteten	Laitos – Institution – Department Institutionen för beteendevetenskaper
Tekijä – Författare – Author Selma Maria Breitenstein	
Työn nimi – Arbetets titel – Title <i>”Du sa att skolan inte kan förändras så att alla accepteras. Varför tänker du så?” - Åttondeklassare reflekterar över och utmanar konstruktioner av genus, könsroller, sexualitet och heteronormativitet i skolvardagen.</i>	
Oppiaine – Läroämne – Subject Pedagogik (Allmän och vuxenpedagogik)	
Työn ohjaaja(t) – Arbetets handledare – Supervisor Gunilla Holm, Anna-Leena Riitaoja, Ina Juva (HU, Institutionen för beteendevetenskaper)	Vuosi – År – Year 2016
<p>Tiivistelmä – Abstrakt – Abstract</p> <p>Denna pro gradu-avhandling är en del av ett projekt om marginalisering i skolan. Huvudfokus i denna avhandling är att granska hur åttondeklassare reflekterar över och utmanar konstruktioner av genus, könsroller, sexualitet och heteronormativitet i skolvardagen. Trots att skolan som institution ska vara trygg, inkluderande och jämlik existerar det strukturer i skolan som är problematiska. I avhandlingen användes ett feministiskt poststrukturalistiskt förhållningssätt och genus var ett viktigt tema. Den teoretiska referensramen i avhandlingen beskrev genus, kön och sexualitet genom både ett samhällsligt perspektiv och ett skolperspektiv. Materialet till undersökningen samlades in från 2013 till 2014. Samplet i avhandlingen bestod av 11 individuella intervjuer och 4 gruppintervjuer med elever, i åttonde klass i en skola i huvudstadsregionen i Finland. Som analysmetod användes kvalitativ innehållsanalys.</p> <p>Hur elever utmanar könsroller, heteronormativitet och sexualitet i skolan är något det inte forskats om speciellt mycket tidigare. För att få svar på det var det centralt att analysera hurdana strukturer som existerar i skolan. Det framkom att eleverna får stå ut med könsroller, hot mot våld, utseendekrav, kränkande skällsord och en press på att välja en passande hobby. Flickor får utstå kränkningar av pojkar i en större utsträckning än tvärtom. Resultaten tyder även på att skolan är en mycket otrygg plats för elever med en icke heterosexuell läggning. Man talar i skolan väldigt lite om heteronormativitet och sexualitet.</p> <p>Trots allt fanns det i skolan elever som gick emot normerna. Det fanns en grupp flickor som explicit utmanade strukturerna. De ifrågasatte flick- och pojkfärger, att undervisningsmaterial, praktiker och att miljön i skolan var heteronormativ och könsindeldad. Fastän det skett förändring från tidigare forskning i och med att eleverna utmanar strukturerna tyder resultatet på att könsroller och heteronormativa strukturer fortfarande existerar i skolan, vilket är problematiskt. Överlag påvisar avhandlingen att det är mycket jobbigt att vara elev i åttonde klassen idag. Mobbning och exkluderande strukturer i skolan är vanliga och skolan borde aktivt se över sina praktiker. Att det finns elever som utmanar strukturerna ger hopp om att de trots allt kan ske små förändringar i skolvardagen.</p>	
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Genus, könsroller, heteronormativitet, sexualitet, normer, skola	
Säilytyspaikka – Förvaringsställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet) <i>ethesis.helsinki.fi</i>	

HELSINGIN YLIOPISTO – HELSINGFORS UNIVERSITET – UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta – Fakultet – Faculty The Faculty of Behavioural Sciences	Laitos – Institution – Department The Department of Educational Science
Tekijä – Författare – Author Selma Maria Breitenstein	
Työn nimi – Arbetets titel – Title <i>"You said that the school can not change so that everyone would be accepted. Why do you think like that?"</i> - Eighth-graders reflect on and challenge structures of gender, gender roles, sexuality and heteronormativity in school.	
Oppiaine – Läroämne – Subject Educational Science	
Työn ohjaaja(t) – Arbetets handledare – Supervisor Gunilla Holm, Anna-Leena Riitaoja, Ina Juva (UH, The Department of Educational Science)	Vuosi – År – Year 2016
Tiivistelmä – Abstrakt – Abstract <p>This Master's thesis is part of a project on marginalisation in school. The main focus of this study is to review how eighth-graders, reflect on and challenge structures of gender, gender roles, sexuality and heteronormativity in school. Although the school as an institution should be safe, inclusive and equal, structures that are problematic exist. The thesis used a feminist poststructuralist approach and gender was an important theme. The theoretical framework of the thesis described gender, sex and sexuality through both a societal perspective and a school perspective. The material for the study was collected from 2013 to 2014. The sample in this thesis consisted of 11 individual interviews and 4 group interviews with students in the eighth grade in a school in the capital area in Finland. The method of analysis was qualitative content analysis.</p> <p>How students challenge gender roles, heteronormativity and sexuality is something that there is not much research about. Hence, it was central to analyse what kind of structures exist in the school. It emerged that the students have to put up with stereotypical gender roles, threats of violence, appearance requirements, offensive name-calling, and a pressure to select a suitable hobby. Boys behave violently towards girls to a greater extent than the other way around. The results also indicate that the school is a very unsafe place for students with a non-heterosexual orientation. In school there is in general very little discussion about heteronormativity and sexuality.</p> <p>There were students in school who challenged the norms. There was a group of girls that explicitly challenged the structures. They questioned girl- and boy colours, and that educational materials, practices and environments in the school were heteronormative and gender-divided. Although there has been a change from previous research in that students are challenging structures, results indicate that gender roles and heteronormative structures still exist in school, which is problematic. Overall the thesis demonstrates that it is very hard to be a student in the eighth grade today. Bullying and excluding structures in school are common. The schools should actively review their own practices. Students who challenge the structures give hope to that despite everything, small changes in the everyday life in school are possible.</p>	
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Gender, gender roles, heteronormativity, sexuality, norms, school	
Säilytyspaikka – Förvaringsställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto – Helda / E-thesis (opinnäytteet) <i>ethesis.helsinki.fi</i>	

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
1.1 BAKGRUND OCH ÄMNE TILL STUDIEN	2
1.2 FORSKARENS ROLL.....	3
2. SYFTE OCH FORSKNINGSPRÅG.....	4
3. DEL 1 - GENUS, KÖN OCH SEXUALITET I SAMHÄLLET	5
3.1 FEMINISTISK FORSKNING SOM REFERENSRAM.....	5
3.1.1 <i>Feministisk poststrukturalism</i>	6
3.1.2 <i>Feminism och Intersektionalitet</i>	7
3.1.3 <i>Subjektivitet</i>	9
3.1.4 <i>Performativitet</i>	10
3.2 GENUS, KÖN OCH SEXUALITET	11
3.3 GENUSSYSTEM OCH SAMHÄLLETS KÖNSSTRUKTURER	13
3.4 NORMER I SAMHÄLLET	14
3.5 KÖNSROLLER I SAMHÄLLET	15
3.6 DET HETERONORMATIVA SAMHÄLLET	16
4. DEL 2 - GENUS, KÖN OCH SEXUALITET I SKOLAN.....	18
4.1 UTBILDNING, SKOLA OCH GENUS.....	18
4.2 GENUS, KÖN, KÖNSROLLER OCH SEXUALITET I SKOLAN	19
4.3 HETERONORMATIVITET OCH SEXUELL LÄGGNING I SKOLAN.....	21
4.4 MOBBNING I RELATION TILL UTSEENDE, KROPPSSTORLEK OCH KÖN I SKOLAN	23
4.5 MOBBNING SOM RIKTAS MOT KÖNS- OCH SEXUELLA MINORITETER I SKOLAN	25
4.6 SKÄLLSORD OCH SEXUELLA TRAKASSERIER I SKOLAN.....	26
4.7 KONSTRUKTIONER AV KÖN OCH SEXUALITET I SKOLAN GENOM UNDERVISNING, UNDERVISNINGSMATERIAL OCH UTRYMMEN	28
5. METODOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER	30
5.1 KVALITATIV FORSKNING.....	30
5.2 SAMPLET OCH FORSKNINGSPROCESSEN	31
5.3 INNEHÅLLSANALYS	34
5.4 ETISKA ASPEKTER.....	36
6. ANALYS OCH RESULTATREDOVISNING.....	37
6.1 HURDANA SKILLNADER OCH KÖNSROLLER KONSTRUERAS MELLAN FLICKOR OCH POJKAR I SKOLVARDAGEN ENLIGT ELEVERNA?.....	37
6.1.1 <i>Könsroller i relation till våld och makt</i>	38
6.1.2 <i>Utseende och kön</i>	42
6.1.3 <i>Hobbyn och kön</i>	48
6.1.4 <i>Skällsord i relation till kön, utseende och kroppsstorlek</i>	52
6.1.5 <i>Sammanfattning</i>	58
6.2 HUR REFLEKTERAR ELEVERNA ÖVER HETERONORMATIVITET OCH SEXUALITET I SKOLVARDAGEN?.....	59
6.2.1 <i>Finns det öppet homosexuella elever i skolan?</i>	60
6.2.2 <i>Hur skulle man bli behandlad i skolan om man öppet är något annat än heterosexuell?</i>	61

6.2.3 "Alla homon borde dö"	68
6.2.4 Sammanfattning	70
6.3 HUR UTMANAR ELEVERNA KÖNSROLLER, HETERONORMALITET OCH SEXUALITET SAMT STRUKTURER I RELATION TILL DESSA I (SKOL)VARDAGEN?	71
6.3.1 Att utmana könsroller genom färger, kläder och intressen	72
6.3.2 Att utmana könsstereotyper och könsfördelning i skolan	76
6.3.3 Att utmana heteronormativa antaganden	79
6.3.4 Sammanfattning	83
7. SLUTDISKUSSION	84
8. REFERENSER.....	88
APPENDIX 1.....	91
APPENDIX 2.....	94

1. INLEDNING

Rött hår, Iron Maiden t-skjortor och olika par skor på fötterna. Så såg jag själv ut ibland i skolkorridoren i åttonde klassen. Andra dagar klädde jag mig i jeans och en vit tröja. Jag klädde mig ofta ”vanligt” och stack inte ur mängden men ibland hade jag ett behov av att uttrycka mig genom mitt utseende. Överlag var jag trött på strukturen i skolan, där alla skulle klä sig och bete sig på samma sätt. Jag gick i en klass där alla elever utom jag rökte, där pojkarna kallade flickor för horor, där homo var ett skällsord, där mobbning och utfrysning var en del av vardagen. Pojkarna styrde och ställde i klassen medan flickorna var duktiga och medgörliga. Jag undrar om det i åttonde klassen skett en förändring från min högstadietid för ungefär 10 år sedan?

De flesta barn och unga går i skolan i minst 9 år. I Finland råder läroplikt, vilket betyder att barn inte nödvändigtvis behöver gå i skola utan utbildningen kan fullföljas även genom hemundervisning. Det är dock väldigt få barn som inte går i skola. Så gott som alla barn i Finland, 99,7 procent avlägger den grundläggande utbildningen. (Utbildningsstyrelsen, 2015). Skolan upptar en mycket stor del av den ungas liv och det som sker inom ramen för skolan handlar om mycket mer än bara utbildning. Skolan formar på många sätt den ungas liv och kan lämna spår som präglar individen hela livet. Det är till en stor del inom ramen för skolan som institution där den unga växer upp och börjar söka sin identitet. I skolan och speciellt i grundskolans övre klasser finns ett enormt tryck mot likriktning. I denna pro gradu-avhandling riktar jag in mig på åttondeklassare. En elev som går i åttonde klassen i högstadiet, är 14-15 år gammal och befinner sig i ett stadie av kroppslig, mental och social tillväxt. Det riktas förväntningar på den unga från många olika håll. En elev i tonåren funderar mycket på sin kropp och sexualitet och jämför sig med andra. Den ungas självbild och självkänsla påverkas av den närmaste omgivningen och en del av den omgivningen är skolan.

Det finns underliggande regler för till exempel accepterade genusbeteenden, könsroller och sexualitet. Genus är en social konstruktion det vill säga att det är den sociala omgivningen som sätter upp regler för hur pojkar och flickor förväntas bete sig. Könet i sig har en biologisk förankring men forskare som till exempel Ambjörnsson (2008), Simone de Beauvoir (1949/2002) och Butler (1990) menar att genus inte är något biologiskt. Könsroller handlar om genus och det finns olika roller för flickor och pojkar. Flickor ska exempelvis generellt

gilla ljusrött och vara duktiga medan pojkar får ta plats och vara bråkiga. När det gäller sexualitet finns det en övergripande heteronormativitet i skolan, vilket innebär att pojkar ska tycka om flickor och att flickor ska tycka om pojkar, vilket är problematiskt. Att avvika från det heteronormativa anses ofta i skolkontexten vara något negativt och ordet "homo" är ett vanligt skällsord i skolkorridoren. Ordet behöver inte nödvändigtvis riktas till någon som kommit ut ur skåpet, utan det används lättsamt och i en negativ bemärkelse.

Skolan som institution ska vara inkluderande och den ska vara en trygg plats för den unga. Många lärare poängterar att man i skolan behandlar alla elever jämlikt och att skolan jobbar med att förebygga mobbning och rasism. Trots att skolan som institution försöker ge en så positiv bild av sig som möjligt och trots det att lärare säger att alla behandlas jämlikt är det tydligt att det existerar könsroller i skolan och att en avvikande sexuell läggning ofta ignoreras. (Suortamo, Tainio, Ikävalko, Palmu & Tani, 2010). Många elever försöker vara så vanliga som möjligt för att inte bli mobbade eller exkluderade. Det finns helt enkelt inte tillräckligt utrymme för att fritt få växa och skapa sig en identitet utan den unga måste ständigt vara på sin vakt och undvika att sticka ut ur mängden. Normerna leder till att det i skolan finns strukturer som är exkluderande. I och med att samhällsstrukturen exempelvis är heteronormativ leder det till att andra än heterosexuella elever ignoreras i skolan. Det är svårt att ändra på de existerande strukturerna i skolan och förändringar är långsamma att få till stånd.

I denna avhandling ämnar jag genom att analysera intervjuer med elever i åttonde klass synliggöra hur eleverna talar om hur skillnader mellan flickor och pojkar konstrueras i skolan. Det stora temat i avhandlingen är därmed genus. Fastän det i skolan finns ett tryck mot likriktning finns det trots allt elever som vågar vara annorlunda. Därför ämnar jag lyfta fram hur eleverna talar om situationer där eleverna utmanar könsroller och heteronormativa strukturer. Jag vill också synliggöra hur elever talar om sexualitet och heteronormativitet med avsikten att få fram hurdana heteronormativa diskurser som existerar i skolan.

1.1 BAKGRUND OCH ÄMNE TILL STUDIEN

Denna pro gradu-avhandling är en del av ett projekt vid Beteendevetenskapliga fakulteten vid Helsingfors Universitet. Själva projektet går under titeln: *Perceptions and Constructions of Marginalisation and Belonging in Education: negotiating possibilities for actions and change*

between pupils and school staff. Projektet handlar om marginalisering och inklusion i skolan och huvudfokus ligger på skolans och lärarens roll i marginalisering av skolbarn. Projektet påbörjades i mars 2013 och forskningen har utförts i två olika skolor i huvudstadsregionen. Jag har avgränsat mitt material till att undersöka en av skolorna och jag kommer att analysera intervjuer som gjorts med elever. Överlag handlar projektet om marginalisering men den aspekt jag fokuserar på handlar om genus. Under projektets gång har det i materialet dykt upp flera genusaspekter och jag ämnar synliggöra och närmare analysera dessa. I forskningen använder jag mig av förhållningssättet att genus är en social konstruktion (Ambjörnsson, 2008; Butler, 1990; Svaleryd, 2003 m.fl.).

1.2 FORSKARENS ROLL

Forskare i projektet hade kontakten till skolan, de har utfört etnografiska studier och de har gjort själva intervjuerna. Utöver det hade intervjuerna transkriberats färdigt. Jag anslöt mig till projektet mitt i och kunde därmed ta mig an det färdigt insamlade och transkriberade materialet. Jag har aktivt haft kontakt med forskarna som jobbat med projektet ute på fältet. Jag har kanske inte samma erfarenhet av skolan, eleverna och personalen som de andra forskarna, men jag har aktivt diskuterat forskningen med dem. Jag har lyssnat på intervjuerna och jag har läst igenom materialet, vilket har lett till att jag fått en insikt i skolan och skolvardagen.

Huvudteman i forskningen är marginalisering, mobbning och normalisering och dessa teman har stått i fokus i intervjuerna. Frågor relaterade till genus har alltså inte varit i fokus, men det som uppkommit gällande det temat har varit mycket intressant. När jag gått igenom materialet kan jag uppleva att forskaren ibland har "hoppat över" ämnen som har att göra med genus. Intervjuerna har överlag varit fria och de har inte följt en strikt struktur (se appendix 1 och 2). Forskaren har till exempel ställt följdfrågor och låtit personerna som intervjuats tala relativt fritt. Genusfrågorna har ofta varit i slutet av intervjuerna, vilket har lett till att tiden blivit för knapp för att hinna gå djupare in på ämnet. Jag tycker att detta bör tas i beaktande gällande materialet. Om genus hade varit i fokus för intervjun skulle materialet möjligen vara ännu rikare och man skulle kanske i fler intervjuer ha gått djupare in på vissa genusrelaterade teman.

2. SYFTE OCH FORSKNINGSPRÅGOR

Syftet med pro gradu-avhandlingen är att undersöka hur elever talar om hurdana skillnader och könsroller som konstrueras mellan (de som kallas) flickor och pojkar i åttonde klass. Jag har valt att undersöka ”de som kallas” flickor och pojkar i avhandlingen eftersom jag utgår ifrån att könet är en social konstruktion. På finska använder man begreppet ”nimetty” tytöiksi ja pojiksi (Riitaoja, 2013). Vidare är syftet att redogöra för elevernas syn på heteronormativitet och sexualitet i skolvardagen. Av intresse är exempelvis elevernas syn på situationer i skolan då någon avviker från den heteronormativa diskursen. Syftet är även att undersöka hur eleverna i talet utmanar strukturer av könsroller, heteronormativitet och sexualitet. Målet med studien är att lyfta fram elevernas perspektiv och att analysera underliggande strukturer som finns i skolan. I avhandlingen utgår jag från hur eleverna talar om olika händelser och hur de i sitt tal reflekterar kring de olika ämnena. Till följande presenterar jag mina forskningsfrågor. När det gäller den tredje forskningsfrågan har jag valt att sätta ordet ”skol” inom parentes eftersom eleverna talar om händelser i sin vardag både inom och utanför skolan.

Forskningsfrågorna är följande:

1. Hurdana skillnader och könsroller konstrueras mellan flickor och pojkar i skolvardagen enligt eleverna?
2. Hur reflekterar eleverna över heteronormativitet och sexualitet i skolvardagen?
3. Hur utmanar eleverna könsroller, heteronormativitet och sexualitet samt strukturer i relation till dessa i (skol)vardagen?

3. DEL 1 - GENUS, KÖN OCH SEXUALITET I SAMHÄLLET

I denna avhandling har jag gjort valet att dela in de teoretiska utgångspunkterna i två huvudkategorier. Först redogör jag för vad genus handlar om ur en samhällelig synvinkel. Därefter kommer avhandlingen att gå in på genusaspekter i relation till skolan och eleverna. I den första delen fokuserar jag på att redogöra för vad olika begrepp betyder. Det lägger en grund för att jag sedan kan gå in på ett skolperspektiv.

I detta kapitel, del 1, förklarar jag vad genus som ett övergripande perspektiv innebär. Teoridelen genomsyras även av feministisk forskning som en alltomspännande referensram. Jag börjar med att redogöra för feministisk forskning och feministisk poststrukturalism. Därefter öppnar jag upp vad begreppet genus betyder. Genus är ett mångfasetterat begrepp och kopplas starkt ihop med till exempel kön och sexualitet. Genus är viktigt eftersom jag i min avhandling ser på könet som en social konstruktion. Jag utgår ifrån att människan formas utgående från den sociala och kulturella omgivningen. Syftet med den första delen är att förklara hur genusrelaterade ämnen påverkar samhället idag och att synliggöra hur samhället styrs av vissa genusstrukturer. Normer och heteronormativitet är också ämnen jag går in på. Makt är ett ämne som är närvarande i alla delar i den teoretiska referensramen. Jag kommer att konkretisera teorierna genom att lyfta upp vardagsexempel i relation till skolan.

3.1 FEMINISTISK FORSKNING SOM REFERENS RAM

Denna avhandling platsar inom feministisk forskning. Inom det området använder jag mig till en viss mån av ett feministisk poststrukturalistiskt synsätt. Inom den feministiska poststrukturalismen är det centrala att analysera diskurser samt processer som skapar skillnader. Inriktningen studerar hur (identitets) kategorier konstrueras och hur subjektet placeras i dessa. (Davies 2004; Youdell 2006). Av intresse är de processer där individen placeras samt kategorier där skillnader skapas, bryts upp och förändras. Den feministiska poststrukturalismen ämnar att störa och skaka om naturliga dikotomier, kategoriseringar, positioner samt information som berör dessa. Jag anser att min forskning lämpar sig inom den feministiska poststrukturalismen eftersom jag analyserar och synliggöra praktiker som skapar skillnader i skolvardagen. Jag strävar efter att uppmärksamma och lyfta fram processer som ses som självklara. Jag börjar med att gå in på poststrukturalistisk feminism, feminism och intersektionalitet. Därefter redogör jag för subjektpositioner och performativitet.

3.1.1 Feministisk poststrukturalism

Feminismen har influerats av poststrukturalismen och relationen mellan dessa har lett till feministisk poststrukturalism. St. Pierre (2000) öppnar upp vad den poststrukturalistiska feminismen innebär. Poststrukturalismen är en relativt ny vetenskapsgren och den strävar efter att öppna upp det som ses som naturligt. Feminismen anser att humanismen till viss grad har bidragit till att skapa en värld som är ogynnsam gentemot vissa grupper av människor så som till exempel kvinnor. Feminismen menar att humanismen ger utrymme åt: patriarkatet, homosexuella trakasserier, åldersrasism med mera. (St. Pierre, 2000.) Poststrukturalismen strävar att vara mera mångfasetterad som inriktning. Den vill öppna upp barriärer och gränser och ställa nya slags frågor.

Det centrala inom den poststrukturalistiska feminismen är att studera språket. St. Pierre (2000) anser att humanismen skapar kategorier genom språket som är uteslutande. Ett exempel är ordet "kvinna". Många människor identifieras under kategorin kvinna, trots att de kan tillhöra kategorier såsom; ras, klass, etnicitet, sexuell läggning, ålder och så vidare. St. Pierre (2000) menar att humanismen genom språket vill organisera tydliga kategorier och detta är problematiskt eftersom det inte i språket kan skapas tillräckligt många ord för att kunna beskriva alla olika kategorier som existerar. Hon beskriver att språket därmed blir uteslutande. Feminismen ser att man hellre tar i beaktande olika identitetskategorier (så som ras, klass och ålder etc.) inte bara kön, för att identifiera innebörden av att vara kvinna. Feminismen tror på intersektionalitet och det begreppet kommer jag att gå in på i nästa avsnitt. Feminismen oroar sig över att ifall olikheter suddas ut av identitet så kan människor lättare fördelas i hierarkier, vilka är manipulerande och förtryckande. Språket skapar kategorier, scheman och klassifikationer, vilket humanismen ser som en slags ordning i världen. Feminismen är oroad över denna världsuppfattning, och menar att detta är skapat genom slumpen. Kategoriseringarna drabbar nämligen speciellt kvinnor eftersom kvinnor ofta är i underläge i relation till män. Poststrukturalismen kritiserar främst idén om att språket skulle återspegla världen. Den postmoderna feminismen vill att man på ett nytt sätt ska kunna arbeta för kvinnors rättigheter. (St. Pierre, 2000.)

Diskurser är ett viktigt begrepp inom poststrukturalismen. En diskurs är inte ett språk eller en text, utan en historiskt, socialt och institutionellt specifik struktur av kategorier och trosuppfattningar (St. Pierre, 2000 hänvisar till Scott 1988). Inriktningen ställer inte frågor

som ”vad är diskurser?”. Istället ställer inriktningen frågor som ”hur fungerar diskurser?” eller ”var hittar man diskurser?”. (St. Pierre, 2000 hänvisar till Bové 1990.) Reglerna av diskurser tillåter vissa människor att vara subjekt av ställningstaganden medan andra är objekt. Det är viktigt att analysera vem som får tala, och vem man talar om. När diskurser blir ”normala” och ”naturliga” är de svårt att tänka och tala utanför dem. Feminismen använder sig av diskursteorier för att studera patriarkatet. Det finns en samhällsstruktur som tas förgiven där kvinnor kontrolleras och förtrycks. Det finns helt enkelt en patriarkatsdiskurs som ses som självklar. I den feministiska analysen ställs frågor som, hur fungerar patriarkatet i världen? Hur kan det fortsätta att existera? När diskurser av patriarkatet görs synliga kan kvinnor börja motsätta sig strukturerna. (St. Pierre, 2000.)

Makt, motstånd och frihet är även en del av poststrukturalismen. Inom poststrukturalismen kan man ställa frågor som ”vad kan sägas?” Och ”vem kan säga det?” Enligt St. Pierre (2000) menar Foucault att vissa maktrelationer leder till att vissa diskurser kan ta plats. Det finns ”sanningar” som leder till att kvinnor och andra marginaliserade grupper trycks ner då män i samhället har makt. För feminismen är det speciellt viktigt att veta att kunskaper och sanningar är ostabila och tillfälliga. Vissa maktdiskurser har blivit naturliga, detta innefattar exempelvis diskurser om att kvinnor beskrivs som svaga, irrationella och inkapabla ledare. Kunskap är också alltid situationsbundet. Vissa maktstrukturer har tagit plats i samhället och normaliserats trots att exempelvis Foucault påvisar att makt är något ostabilt och föränderligt. (St. Pierre, 2000 hänvisar till Foucault.) Diskurser är dock inte slumpmässiga utan via dem resulterar saker och ting och något kan tillrättas via diskurser. Via diskurser kan man skapa, upprätthålla och tillrättage strukturer och maktpositioner. Den poststrukturella feminismen vill analysera maktstrukturer för att kunna luckra upp dem. Makt är ett ämne som är ständigt närvarande genom hela avhandlingen och jag spinner vidare på ämnet redan i nästa avsnitt.

3.1.2 Feminism och Intersektionalitet

Samhället är mera jämställt idag än det historiskt sätt har varit och för det kan man tacka feminismen. Lengermann & Niebrugge (2007) definierar feminism som en idé där man stävar efter att kvinnor är jämställda med män. Feminismen är historiskt sett en bred social rörelse som har påverkat institutioner, kulturer och samhällen. Det finns olika vågor av feminism. Den första vågen började i slutet av 1700-talet (om man tar i beaktande Mary Wollstoncraft's *”Vindocton of the Rights of Women”*) eller 1848 (datumet för den första kvinnorrättskonventionen) och pågick till 1920 då kvinnor fick rösträtt i USA. Den andra

vågen av feminism började på 1960-talet och den har övergått till den tredje vågen som sträcker sig till 2000-talet. Det sägs att den tredje vågen äger rum idag. Rossi (2010) berättar att den första vågen var liberalfeminismen, där man krävde att kvinnor skulle få samma samhällsliga rättigheter som männen (t.ex. rösträtt). Den andra vågen handlade om den radikala kvinnorörelsen där man kämpade för ekonomisk och social jämlikhet samt kvinnors inträde till arbetslivet. Under den tredje vågen började olika former av feministiska rörelser ta form och feminismen blev mångdimensionell. Intersektionalitet och HLBTQ- frågor (homo, lesbian, bi, trans och queer) blev centrala för den tredje vågen. Rossi (2010) påpekar att man egentligen inte kan ställa de tre olika vågorna i kronologisk ordning. De olika feministiska inriktningarna kan ofta ställas parallellt med varandra eller också kan de stå i konflikt med varandra.

Nästa steg är att lyfta fram begreppet intersektionalitet. Begreppet intersektionalitet har myntats i samband med den tredje vågen av feminismen och det är ett centralt begrepp inom den feministisk poststrukturalismen. Den första och andra vågen av feminismen kritiserades för att de endast tog upp ojämställdhet mellan kvinnor och män och att fokus låg på kvinnor i västvärlden. Under 1990 talet upptäckte man att det i samhället finns kategoriseringar som går bort om könshierarkier. Människan blir kategoriserad på olika sätt genom olika identiteter. (Karkulehto, Saresma, Harjunen och Kantola 2012.) Intersektionalitetsperspektivet är mera inkluderande och mångfasetterat. Inom intersektionalitet har man flyttat fokus från kvinnor i västvärlden till att även granska jämställdhetssituationen för kvinnor i den tredje världen. Intersektionalitetsperspektivet började användas då Kimberlé Crenshaw (1989; 1991) gjorde en undersökning av svarta kvinnors förtryck. (Karkulehto et al. 2012.) ”Black feminism” är ett centralt perspektiv som skapats inom den tredje vågen av feminismen.

Könsskillnader är numera inte en tillräcklig avgränsning i sig utan man har gått in för att lyfta fram ytterligare ”kategorier” och därför är intersektionalitet ett centralt och styrande begrepp inom feministisk forskning idag (Rossi, 2010). Intersektionalitet kopplas till ämnen som; kön, klass, etnicitet, sexualitet, ras, ålder och hälsa. Dessa kan vara identiteter som skapar olikheter och grupperingar. Dessa identiteter står i relation till varandra och förhållandena mellan dessa kan vara mångfasetterade och komplicerade därför är det viktigt att kritiskt granska dem. (Karkulehto et al. 2012.) Inom intersektionaliteten undersöker man hur människor sätts in i ekonomiska, sociala och politiska ordningar. Ett exempel på det är att kvinnor och män inte i vårt samhälle endast behandlas som representanter för sitt kön. De kan grupperas enligt

hutfärg, de kan ha vissa privilegier på grund av samhällsklass eller så kan de uppleva sexuella trakasserier på grund av sexuell läggning, utseende eller ålder. (Karkulehto et al. 2012). Ofta ställer man kvinnor och män mot varandra och detta innebär att andra ”kategorier” utesluts. *”Det är främst den vita, heterosexuella, icke-funktionshindrade medelklassmannen som är norm. Därför menar många genusforskare att det gäller att rikta blicken mot hur vissa inkluderas och andra exkluderas när normalitet skapas.”*(Hedlin, 2010, s. 23).

Med intersektionalitet kan man synliggöra underliggande kategoriseringar och man kan undersöka privilegierade sociala relationer. Man kan exempelvis analysera härskande strukturer och synliggöra identitetspositioners samt hierarkiernas bakomliggande mekanismer. (Karkulehto et al., 2012 hänvisar till Staunæs & Søndergaard 2011.) Intersektionalitet är ofta något strukturellt och det handlar om att vissa människor positioneras enligt vissa specifika egenskaper. En del grupper drar nytta av kategorisering medan andra skadas av det och då leder det till ojämlikhet. Den strukturella ojämlikheten är ofta djupt inrotad i samhället och i exempelvis arbetsmarknaden och institutioner som har att göra med utbildning. I analysen synliggör jag hurdana ojämlikheter som existerar när det kommer till elevernas intersektioner.

3.1.3 Subjektivitet

Inom poststrukturalismen är begreppet subjektposition centralt. Subjektet ses inte som människans inre egenskap utan det konstrueras genom olika sociala praktiker och diskurser. Individens subjektivitet är inte individens kärna utan det är en diskursiv process som formats genom livets gång. (Davies, 1994). Man kan säga att istället för att ha endast ett ”jag” så har individen flera olika ”jag” som uppkommer i olika slags situationer. Denna subjektuppfattning tar avstånd från människouppfattningar där subjektiviteten ses som en helhet som är oföränderlig och oberoende av situationen. (Davies 2004; Rossi, 2010). Inom poststrukturalismen kan man ställa frågor som: Vem får vara subjektet i en viss diskurs? Vem får en subjektposition och vem får inte det? (St. Pierre, 2000). Eller så kan man fråga: Hurdana subjektpositioner är tillgängliga för vem? Enligt Weedon (1987) handlar subjektivitet om *”medvetna och omedvetna tankar och emotioner hos en individ, hennes uppfattning om sig själv och sin relation till världen”*. Subjektet kan konstruera sig själv genom att uppta diskurser som finns tillgängliga, men på samma gång kan subjektet tvingas till subjektivitet av samma diskurser och praktiker. (St. Pierre, 2000.)

Könet konstrueras i klassrumssituationer och i undervisningsmaterial (Palmu, 2003). Könet

skapas i skolan i olika situationer och detta ställer begränsningar på hurdana subjektpositioner som är möjliga för eleverna. Det att flickor och pojkar behandlas på olika sätt i skolan möjliggör endast en viss subjektposition för dem. Det kan exempelvis hända att flickorna belönas för att vara snälla istället för deras framgång medan pojkarna till en större utsträckning kan uppmuntras till att delta i undervisningen. (Palmu, 2003.) Därmed skapas det olika möjligheter till deltagande för eleverna.

Subjektivitet kopplas också till makt och i samhällsstrukturen så finns det vissa grupper som inte har makt. St. Pierre (2000) framhåller att kvinnor, homosexuella, fattiga, färgade och äldre etc., har andra utgångspunkter i fråga om makt, motstånd och frihet än privilegierade i västvärlden så som vita, rika heterosexuella, ungdomliga män. Man kan också se på makt på individnivå. De positioner en individ har påverkas av maktrelationer. En individ kan ha flera eller motsägelsefulla positioner och alla positioner är inte möjliga för alla individer. Makt är något som skiftar beroende på vilken position man har. En kille som går på åttonde klassen kan exempelvis ha mycket makt i skolan bland eleverna medan han hemma kontrolleras av sina föräldrar. Poststrukturalismen ämnar ta fram strukturerna som leder till skiften i makt, motstånd och frihet. I analysen kommer jag att lyfta fram vem som har makt i vilka situationer. I avhandlingen analyserar jag subjektpositioner eftersom de byggs upp bland annat i skolan. Davies (2004) förklarar att subjektivitet byggs upp i samhälleliga institutioner, där det finns tillvägagångssätt som individer lär sig att anamma. Genom subjektpositioner analyserar jag elevernas positioner i skolvardagen. Jag intresserar mig för hur positionerna byggs upp i den sociala kontexten. Jag vill få fasta på hur individens upplevelser av sig själv och av den egna relationen till världen byggs upp i skolan.

3.1.4 Performativitet

Performativitetskonceptet hör till den feministiska poststrukturalismen. Könets sociala uppbyggnad kan beskrivas genom performativitet. Butler (2006) ifrågasätter att det skulle finnas en inre och permanent könsidentitet som förkroppsligas genom könsindelade handlingar och gester. Istället skapar dessa performativa gester och handlingar en illusion av en inre könsidentitet. Performativitet innebär att man gör kön genom att upprepa vissa gester, positioner och sätt att tala som anses vara typiskt manliga eller kvinnliga handlingar. Det att män ofta sitter bredbent medan kvinnor i sin tur pressar ihop benen då de sitter är ett exempel på en handling där man gör kön. Vissa handlingar är permanenta könsuppvisningar eftersom de ständigt upprepas. Om rollerna skulle vara ombytta skulle en kvinna antagligen blir utsatt

för kommentarer om hon skulle sitta bredbent (Butler, 2006.) Det är svårt att i dagens samhälle bryta de underliggande könskoderna. Det är inte ofta en man går omkring i kjol och skulle en man göra det skulle det uppfattas som konstigt och onaturligt. Det finns starkare begränsningar för män än för kvinnor när det gäller klädsel.

3.2 GENUS, KÖN OCH SEXUALITET

Genus är ett centralt forskningsområde inom feministisk forskning. Genusforskare som exempelvis Svaleryd (2003) ifrågasätter varför könet är avgörande för hur ett barn behandlas. När ett barn föds är det första frågan som ställs blev det en flicka eller en pojke? Svaret i sig avgör hur barnet kommer att bemötas. Det är svårt att lägga fingret på exakt varför en pojke och en flicka behandlas olika. Då en människa föds har hen inget förflutet, hen har inte erfarenhet av hur man ska bete sig och det finns ingen måttstock att mäta sitt eget värde med. Individens formas av de budskap man får av andra när man provar olika sätt att vara. (Svaleryd, 2003.) Inom feministisk forskning har det funnits ett intresse att undersöka varför flickor och pojkar uppfostras och behandlas olika.

I den feministiska forskningen började man använda ordet "gender" under 1960-70-talet för att skilja åt det biologiska könet och det så kallade socialt konstruerade genus. Gayle Rubin (1975) var den forskare som under 1960-talet lyfte fram skillnaden mellan kön och genus. (Rossi, 2010.) I Sverige etablerades genus som begrepp under 1980-talet. Strävan var att skilja biologi från kultur. (Gothlin, 1999.) Enligt feministisk teoribildning är det som anses vara manligt och kvinnligt socialt konstruerat (att man blir den man är på grund av hur man agerar) medan mera biologiskt förankrad forskning menar att det manliga och kvinnliga är anbringat enbart i biologiska orsaker (Ambjörnsson, 2008). Det poststrukturalistiska perspektivet handlar om att det inte finns något biologiskt eller naturligt kön som fastställer identiteten för hur det är att vara man eller kvinna. Simone De Beauvoir var författare, filosof och feminist. Hon skrev boken "*Det andra könet*" (1949/2002) och citeras ofta inom genusforskning, hon sade den klassiska formuleringen "*en kvinna inte är något man föds till utan något man blir till*".

I avhandlingen strävar jag efter att koppla begreppet genus till en samhällelig kontext. Genusbegreppet handlar om "*att det finns ett övergripande mönster, en könsstruktur, som präglar samhället. Vi är så väl inskolade i denna könsordning att den uppfattas som normal och naturlig. Den upprätthålls och bevaras därför av både kvinnor och män*" (Hedlin, 2010,

s. 15). I samhället finns det enligt Hedlin (2010) fenomen som är *genusifierade*, vilket innebär att något ses som antingen manligt eller kvinnligt. Det handlar om allt från arbetsuppgifter, egenskaper, kroppsrörelser till färger. De teorier jag hittills lyft fram i relation till genusbegreppet handlar främst om det kvinnliga och det manliga könet. I denna avhandling ämnar jag dock att öppna upp begreppet ytterligare och jag vill även lyfta fram forskning som går bortom endast två kön. Svaleryd (2003) med flera uppmärksammar att det inom begreppet genus finns utrymme för fler kön än två.

Begreppet kön är relativt komplext. Spontant kanske man tänker att det finns två kön och man delar ofta upp könet i två; flickor och pojkar. Detta är ett binärt könssystem. Utgångspunkten är att det endast finns två kön, vilket är problematiskt eftersom människor även kan identifiera sitt kön på andra sätt. (Ambjörnsson, 2006). En människa kan uppleva sig själv som kvinna, man, båda eller ingendera. Det finns många som utmanar synen på att könet endast indelas i två kategorier. Dessa är exempelvis interkönade personer eller transpersoner (Lehtonen, 2010). Könet byggs ofta upp genom ett heterosexuellt antagande genom ett heteronormativt förhållningssätt. I den feministiska diskussionen ämnar man att utmana detta binära, heteronormativa kön som har en biologisk förankring. (Rossi, 2010)

Inom poststrukturalismen ses könet som en process som formas av olika diskursiva praktiker. I vardagsspråket baseras sättet att förstå den omgivande världen på genom motsatspar. Könsdiskursen byggs upp genom binära motsatspar där det ena kopplas till manlighet och det andra till kvinnlighet. Motsatspar är till exempel intelligens/känslor eller självständig/beroende. Intelligens och självständighet kopplas till maskulinitet medan att vara känslig och beroende kopplas till femininitet. Genom dessa motsatser blir individen en del av ett könssystem och individen lär sig att kategorisera sig själv. Poststrukturalismen strävar efter att bryta ner dessa motsatspar eftersom de leder till att könet blir en dikotomiskt permanent egenskap. (Davies, 1994.) Ofta förhåller man sig till en person utgående från dennas könstillhörighet förklarar Elvine-Nowak och Thomsson (2003). I en struktur där man är van att tänka genom ett binärt synsätt kan det vara svårt att förhålla sig till dem vars könstillhörighet man inte direkt kan fastställa. Könet är en stark markör vid bemötande och förhållningssätt och ifall man är ovetande om könstillhörigheten kan det leda till förvirring. De påpekar att direkt då man fastställt en persons könstillhörighet har man samtidigt gjort antaganden om personens egenskaper, intressen, anatomi och sexuella begär.

Sexualitet syftar på lust, kroppsliga njutningar och fantasier (Rossi, 2010). Sexualiteten faller ofta inom ramen för heteronormativitet. Verkligheten ser dock annorlunda ut och människans sexualitet tar sig i uttryck på många olika sätt. Människan kan vara intresserad av att bilda en kärleksrelation med en man, kvinna, båda eller ingendera. En person kan alltså definiera sin sexuella läggning på många olika sätt. Begreppen kön och sexualitet går hand i hand men som Lehtonen (2010) är inne på är det inte automatiskt så att en viss sexualitet följer könet trots att det ofta antas.

3.3 GENUSSYSTEM OCH SAMHÄLLETS KÖNSSTRUKTURER

För att förklara hur genus påverkar samhället börjar jag med att gå in på teori om genussystem. Hirdmans (2001) teoretisering om genussystemet består av två kategorier: isärhållande (dikotomi) och hierarki (rangordning). Den första aspekten innebär att det manliga och kvinnliga fungerar som motsatspar. Hierarki i sin tur handlar om att mannen ses som normen för mänskligheten medan kvinnan är det avvikande. Det manliga genuset får därmed en högre status. Enligt det dikotomiskt perspektiv förväntar sig människor olika saker av flickor och pojkar redan efter födseln. (Hedlin, 2010). Fargell (2000) beskriver att barn redan i tidig ålder är medvetna om de ”roller” de är knutna till. Barn i sjuårsåldern är redan medvetna om vad som anses vara manligt och kvinnligt. Han lyfter fram att omsorg är en egenskap barn förknippar med kvinnor medan rätten att prioritera sig själv ses som en manlig egenskap. När det kommer till hierarkier i samhället så är arbeten som är typiskt manliga, bättre betalda än de som anses vara ”kvinnojobb”. Mäns åsikter och intressen är också de som i många aspekter av samhället syns mera än kvinnors. (Hedlin, 2010.) Upplägget dikotomi och hierarki kan också kritiseras. Kan det egentligen finnas dikotomier eller är dikotomiska strukturer alltid hierarkiska?

Den hierarkiska samhällsstrukturen är en del av vardagen och vissa vardagshandlingar har blivit så inrotade att de är svåra att bryta och att synliggöra. Så länge kvinnor och män ställs mot varandra och så länge mannen är hierarkiskt högre i rang än kvinnan, kommer samhället inte att vara jämställt. Jämställdhet är ett begrepp som kopplas till samhällsstrukturen och det är även ett kärnbegrepp inom genusforskning. Jämställdhet är ett viktigt tema denna avhandling relaterar till. Jämställdhet bör i det här fallet inte förväxlas med begreppet jämlikhet eftersom orden har olika betydelse. Jämlikhet är ett alltomspännande begrepp och handlar om att alla människor ska ha samma rättigheter. Jämställdhet har endast att göra med kön och

syftar till samma rättigheter mellan män och kvinnor (Hedlin, 2010). Jämställdhet mellan könen handlar om att kvinnor och män har samma möjligheter att förverkliga sig själva och delta i samhällelig verksamhet enligt samma villkor. Vardagshandlingar, administrativa handlingar och politiskt beslutsfattande är fenomen som leder till att jämställdhet kan uppnås (Syrjäläinen, 2010).

När det gäller könsstrukturen i dagens samhälle konstaterar Naskali (2010) att Finland har en mycket könssegregerad arbetsmarknad. Kvinnor och män har olika yrken och arbetar inte inom samma branscher. En annan könssegregering handlar om att kvinnor inte avancerar på samma sätt som män inom de flesta aspekterna inom arbetslivet (Undervisningsministeriet, 2004). Även skolan är en könssegregerad arbetsinstitution där de flesta inom lärarkåren är kvinnor (Kujala, 2008). Det kan konstateras att samhället idag på många plan är mycket könssegregerat och i många fall är kvinnan underordnad i relation till mannen. Många anser att jämställdheten redan är uppnådd men de exempel och den forskning jag lyfter fram påvisar att det nog inte är en fullständig sanning även om man Finland är i toppen av jämställdhetsrankinglistorna enligt The Global Gender Gap rapport (2014).

3.4 NORMER I SAMHÄLLET

I det här kapitlet går jag in på olika strukturer och ordningar som kopplas till jämställdhet eller en brist på jämställdhet. Jag börjar med att gå in på betydelsen av normer. Normer går hand i hand med makt. I de följande avsnitten går jag in på hur normer leder till det som traditionellt kallas könsroller och jag redogör för betydelsen av begreppet heteronormativitet. Samhället präglas av underliggande handlingsregler och Svaleryd (2003) menar att normer bildas genom socialt tryck. Normer kan vara både belönande och bestraffande. Jag lyfter först fram hur normerna ser ut i anknytning till jämställdhet mellan män och kvinnor. Enligt feministisk forskning finns det normer som leder till en ojämställdhet i samhället. Mannen fungerar nämligen som norm i samhället och det för med sig problemställningar.

”Att samhället är utformat med mannen som norm har en mycket stor betydelse. När mäns intressen sätts i fokus, så innebär det att kvinnor inte riktigt passar in och risken är stor för att kvinnor kommer till korta på olika sätt. De verksamheter som kvinnor står för eller som räknas som ”kvinnliga” får inte samma status som de som räknas som ”manliga”, vare sig det gäller inom arbetsmarknaden, politiken, organisationslivet eller utbildningsområdet. Detta

innebär således att vi aldrig kan få jämställdhet så länge som mannen står som norm för det mänskliga.” (Hedlin 2010, s. 17).

En norm handlar om att ha en självklar position som man inte behöver öppna upp eller försvara och de som avviker från normen får automatiskt en sämre position. Hedlin (2010) anser att jämställdheten är uppnådd då män och kvinnor har lika stort inflytande över normen. Hon framhåller även att det inte borde vara så att det ena könet fungerar som en slags modell för det normala och att det andra könet anses som det avvikande. Normer går hand i hand med begreppet och makt. I den feministiska forskningen finns ett intresse för att gå in på vem som har makt och hur maktanvändningen tar sig i uttryck. Jag har lyft fram att mannen idag utgör samhällsnormen. Mannen har i det stora hela makten i dagens samhälle. Att vara man är alltid lite bättre och det manliga värderas högre än det kvinnliga. Att män i flera avseenden har makt påverkar många aspekter i samhället. I exempelvis skolan uppfostras pojkar till att ta plats medan flickor är sekundära. Mera om detta kommer upp längre fram i den teoretiska referensramen.

3.5 KÖNSROLLER I SAMHÄLLET

Enligt Hedlin (2010) anpassar sig de flesta till kulturella normer. Normer relateras till acceptans och redan som barn strävar man efter att bli accepterad. Om man kan de koder som gäller kommer man att kunna smälta in och uppfattas som normal. Normer leder till att det i samhället uppkommit könsroller. Det finns i samhället ett ”oskrivna regler” på hur flickor respektive pojkar ska bete sig och se ut. Att man redan som barn vet vilken roll som gäller får man bekräftelse för genom acceptans. Flickor och pojkar fostras redan som barn in i manliga och kvinnliga könsroller. Samhället styr in individen i könsrollerna på ett finkänsligt sätt. Det finns skilda leksaker, färger, lekar och yrken som är ämnade för antingen flickor eller för pojkar. Till och med i barnprogram följer djurkaraktärerna könsroller. Könsrollerna är så införlivade i vardagen och de är så allmänna att de lätt ses som naturliga och självklara. (J. Aaltonen, 2012). Den feministiska forskningen vill ifrågasätta varför könsrollerna är så naturliga och införlivade i samhället.

Det är bara att promenera in i en leksaksbutik så konkretiseras det ganska snabbt hur könsindelad världen är. Det finns oftast i butiken en ljusröd sida riktad för flickor och en blå sida riktad till pojkar. De leksaker man hittar på vardera avdelningen återspeglar också de könsroller som finns i samhället. På flicksidan finns det till exempel ljusröda dammsugare och på pojksidan kan man hitta blåa sportbilar. Ur en ekonomisk synvinkel säljer affärerna mera

produkter om de är könskodade enligt färger. I medierna idag framkommer det att det riktas kritik mot affärer som könskodar leksaker. Till exempel affären Anttila kritiserad under våren 2016 eftersom affären använde könskodad marknadsföring av leksaker på sin hemsida (Syrjälä i Helsingin Sanomat, 2016).

Könsrollerna har varierat med tiden och de anknyter till olika kulturer och skeden i samhället. Adler, Kless och Adler (1992) hänvisar till forskning från 1970-talet som menar att pojkar traditionellt har lekt hårdhänt, att de varit tävlingsinriktade och att de visat tuffhet, maskulinitet och självständighet. Flickor har i sin tur historiskt sett varit involverade i arbete som bygger på relationer och intimitet samt omhändertagande och emotionellt stöd. Genom att analysera könsroller så blir det tydligt att det kvinnliga könet ses som det ”svagare” könet. Flickor kopplas till mjuka färger såsom ljusrött och pastellfärger medan pojkar ska bära mörkare färger som blått och svart. Pojkar uppmuntras också till att leka äventyrliga action lekar medan flickor ska akta sig och vara mera försiktiga. Redan som barn blir flickan det svagare subjektet.

I Finland började man prata om könsroller under 1960-talet (Rossi, 2010.) Adler et al. (1992) betonar att det historiskt sett har hänt mycket när det gäller könsroller. Kvinnorörelsen och det att kvinnorna intagit arbetsmarknaden har lett till att kvinnornas könsroller öppnats upp och att samhället har blivit mera jämställt. De frågar sig dock om dessa förändringar har infiltrerats barns liv. Har skillnaderna mellan pojkar och flickor blivit mindre även i barnens värld? Resultaten i Adler et al. (1992) studie som handlade om elever och könsroller visar att de hänt förändringar men att de är små. De framhåller att flickorna visade sig vara mera medvetna om sina rättigheter än förr och att de hade en känsla av att de kunde ta mera plats i den akademiska världen. Idag är det nästan 25 år sedan Adler, Kless och Adlers forskning och då hade klyftan gällande könsrollerna hos barnen blivit lite mindre. Hur är det egentligen idag? När det gäller den forskning jag har lyft fram i denna avhandling så verkar klyftan fortfarande vara stor trots att det finns en större medvetenhet om problemen.

3.6 DET HETERONORMATIVA SAMHÄLLET

Hittills har jag lyft fram normer mellan kvinnor och män och gått in på traditionella könsroller mellan män och kvinnor. Utöver det råder det i samhälle en heteronormativitets struktur. Foucault (1976/2002) menar att då man under 1700-talet började klassificera och diagnosticera människor skapades en rad nya identiteter, däribland homosexuella. En form av

sexuellt beteende som tidigare klassats som olagligt eller perverst fick en identitet med benämningen ”homosexuell”. Foucault (1976/2002) betonar att samhället använde sig av klassifikationer för att utöka kontroll över individer. Människor diagnostiserades och sorterades i olika fack, vilket ledde till att vissa beaktades som mera normala och åtråvärda än andra. Denna maktutövning är något som präglar det västerländska samhället.

Normativ heterosexualitet innebär att heterosexualiteten anses vara bättre än andra sexuella läggningar och att det är det enda alternativet. Könsnormativitet betyder i sin tur att det endast finns män eller kvinnor i världen och att man på rätt sätt måste vara ”manlig” som man och att kvinnor på rätt sätt måste vara ”kvinnliga”. Enligt det heteronormativa perspektivet är de två könsgруппerna likvärdiga men de står hierarkiskt mot varandra så att mannen och manlighet är mera ”värdefullt” än kvinnan och kvinnlighet. Heterosexuell manlighet och kvinnlighet framhävs som det ”normala”. Sexualitet som är annorlunda förnekas eller anses vara sämre. Det heterosexuella synsättet är exkluderande och världen blir mycket förenklad ur denna synvinkel. (Lehtonen, 2010.)

Enligt Ambjörnsson (2006 s. 52) innebär heteronormativitet *“de institutioner, lagar, strukturer, relationer och handlingar som upprätthåller heterosexualiteten som något enhetligt, naturligt och alltomfattande – alltså det som bidrar till att en viss sorts heterosexuellt liv framstår som det mest åtråvärda och naturliga sättet att leva”* Heteronormativitet syftar till att heterosexualiteten har en given normposition. Fenomenet har också blivit en slags pekpinne för vad som är ”rätt” feminint och maskulint beteende. Normen är att en kvinnlig kvinna och en manlig man lever tillsammans och har ett förhållande där målet är att skaffa barn och bilda en kärnfamilj. Denna levnadsform har på alla nivåer i samhället blivit den självklara och naturliga. (Ambjörnsson, 2006.) Det finns en stor risk att människor med en sexuell läggning eller könsidentitet som inte är heteronormativ faller (har fallit) utanför normen. Ambjörnsson (2006) lyfter fram att heterosexualiteten ofta ses som avgörande för att få barn eller för människans fortlevnad. Dock behövs det bara ett antal graviditeter för att livet ska gå vidare. Hon lyfter fram att vi luras att tro att heterosexualiteten är ett måste fast den egentligen inte är det.

4. DEL 2 - GENUS, KÖN OCH SEXUALITET I SKOLAN

I den första delen i den teoretiska referensramen har jag förklarat processer som leder till att ojämlika och ojämställda strukturer existerar i samhället. Dessa processer och strukturer hör ihop med hur utbildningen i Finland ser ut och därmed har de en inverkan på vardagen i skolan. Nästa steg är att redogöra för teorier som går in på genus, kön och sexualitet i skolan. Del 2, kommer även att fungera som forskningsöversikt av den forskning som gjorts angående genus i det finländska skolsystemet.

Skolan som institution påverkas av de normer som finns i samhället enligt Reimers och Martinsson (2008). De normer skolan påverkas av förs sedan över på de unga. Normerna kan handla om människans inneboende föreställningar om vad som är det normala eller det avvikande i relation till exempelvis kön och sexualitet. (Reimers & Martinsson, 2008). Svaleryd (2003) hävdar att skolan förstärker olikheter relaterade till genus på ett sätt som är begränsande både för pojkar och flickor. I den här delen av avhandlingen lyfter jag fram de genuskonstruktioner som finns i högstadiet och jag tar upp hurdana könsroller som finns hos elever. Jag går även in på hur lärarna i skolan bidrar till att behandla flickor och pojkar olika fastän det generellt påpekas att man i skolan behandlar alla jämlikt. Jag tar ett steg längre från att endast diskutera flickor och pojkar och går in på ämnen om kön, sexualitet och heteronormativitet i skolan. Skolan i Finland har idag en normaliserande uppgift och det leder till att olikheter i skolan ignoreras. Till exempel andra än heterosexuella läggningar ignoreras, vilket kan ha förödande konsekvenser. Därför tar jag även upp ämnen om mobbning i relation till kön, sexuella trakasserier och könsord. Avslutningsvis går jag in på konstruktioner av kön och sexualitet i skolan genom undervisning, undervisningsmaterial och utrymmen.

4.1 UTBILDNING, SKOLA OCH GENUS

Naskali (2010) lyfter fram att barn tar åt sig könsrelaterade beteendemönster från många olika håll. De fostras genom medierna, genom världsuppfattningar men också genom utbildningspolitik. Hon menar att det är svårt att påvisa samband mellan hur endast ett fostringssätt skulle kopplas till att påverka barnet. I detta kapitel koncentrerar jag mig på utbildningsaspekten. Vidare framhåller Naskali (2010) att utbildningen lyfter fram att alla människor är lika samtidigt som den klassar individer i könssegregerade grupper. Fostran och

utbildning kan ses som faktorer relaterade till samhällelig maktanvändning. De könscategoriserar individer inom kulturer att passa in i modeller formade enligt kön.

I Finland fördelas ofta studieinriktning kraftigt enligt kön. År 2007 var 80 procent av alla studenter på tekniska utbildningar män medan 90 procent av studenterna på social och hälsovårdsutbildningarna var kvinnor (Naskali, 2010). Hur kommer det sig egentligen att studieinriktning och yrken fördelar sig enligt kön? Det finns vissa strukturer som framkommer redan i grundskolans lägre klasser som formar individers framtida val. I skolan läser både flickor och pojkar samma ämnen, läroplanen är den samma och de undervisas av samma lärare. Pojkar och flickor har teoretiskt sätt samma villkor i skolan, men i verkligheten är skolvardagen inte speciellt jämställd. Den ojämställdheten återspeglas sedan i framtiden. Enligt Svaleryd (2003) kan verkligheten delas in i två världar där pojkar och flickor sällan möts. Det är problematiskt att könsstereotyper förstärks i skolmiljön eftersom individen då begränsas gällande erfarenhet och lärande. Det är i ett samspel och ett bemötande med andra som barnets upplevelse av vad det innebär att vara pojke eller flicka formas. I skolan pågår detta genusbeteende varje dag. Barnen provar och utforskar beteenden och de anpassar sig enligt de reaktioner de får av andra. Via responsen de får skapas tysta överenskommelser om vilka positioner barnet kan inta och vilka positioner som lämpar sig enligt endera könet. (Svaleryd, 2003.)

Många forskare som jag har tagit med i avhandlingen lyfter fram att de normer som existerar i skolan är problematiska och jag har i avhandlingen tagit fasta på de negativa konsekvenserna de inbitna normerna har. Samtidigt menar flera av forskarna att skolan är en institution som har en förmåga att förändras. Skolan kan ses som en institution där normer i relation till kön utmanas och omförhandlas. (Reimers & Martinsson, 2008.) Det finns utrymme för förändring och också eleverna kan utmana köns kategoriseringar. I analysen och resultatredovisningen går jag in på hur eleverna utmanar strukturer i relation till kön.

4.2 GENUS, KÖN, KÖNSROLLER OCH SEXUALITET I SKOLAN

Trots att skolan som institution är kapabel till att förändras, finns det fortfarande problematiska antaganden och beteendemönster som handlar om genus, kön och sexualitet. Genus och sexualitet är en del av skolans vardagliga handlingar på många olika sätt. Trots det ses skolan i Finland ofta som könsneutral. Det antas att personalen i skolan behandlar alla elever på samma sätt oberoende av kön. Att skolan anses vara könsneutral är problematiskt

eftersom frågor om sexualitet och kön då ofta blir obehandlade och ouppmärksammade. Trots att man ser den finländska skolan som jämställd, finns det i skolan och i klassrumssituationer praktiker som leder till att könsskillnader skapas. Det är viktigt att ifrågasätta begreppet om den könsneutrala skolan för att få fasta på vad som sker under ytan. I skolan kan lärare använda sig av pedagogiska undervisningssätt som inte är sporrande för jämställdhet. Lärare kan exempelvis dela in eleverna enligt kön och lärare kan anta att alla är heterosexuella. (Tasa-arvo- ja sukupuolitietoisuus opettajankoulutuksessa, TASUKO–hanke, 2011.)

Könsroller handlar om sociala roller som man medvetet eller omedvetet kan leva med i samhället. Då jag läst in mig på ämnet om könsroller i skolan så har jag främst hittat litteratur som går in på hur lärare upprätthåller könsroller. Till näst lyfter jag fram på vilket sett pojkar och flickor behandlas olika i skolan. Enligt Tainio, Palmu och Ikävalko (2010) kan en flicka av en lärare få höra att hon är en ”snäll flicka” eller så talar lärare om ”tysta flickor” medan en pojke kan tilltalas ”duktig pojke” eller ”högljudd pojke”. Eidevald (2009) håller med och menar att det är mera accepterat för pojkar att vara högljudda och att flickor uppmanas i större utsträckning till att dela med sig. Detta leder enligt Tainio et al. (2010) till att det för pojkar och flickor erbjuds olika kulturellt accepterade utrymmen att verka i. Det skapas därmed regler för vad som är accepterat inom ramen för att vara flicka eller pojke. Stökighet och våldsamhet är enligt Wester (2007) till en viss mån förväntade beteenden hos pojkar. Detta framkommer även i följande citat:

”Både lärare och elever accepterar och ursäktar pojkars hårdhänta sätt. Det tolkas som lek och skoj, men lärare säger också att de har svårt att avgöra när gränsen för det normala passeras och när den våldsamma leken ska klassificeras som våld. Wester konstaterar att accepterandet av den fysiska hårdhäntheten återskapar dominant maskulinitetsmönster.” (Hedlin 2010, s. 19).

I skolan relateras också problem med beteende och arbetsro oftare till pojkar än till flickor. Det att flickor lättare anses anpassa sig till skolan har att göra med att de redan som barn har uppfostrats till att anpassa sig och till att följa regler. Lärare kan utnyttja flickornas känsla för omhändertagande och sociala ansvarstagande. Pojkarna i sin tur får oftare komplimanger och mera uppmärksamhet av lärarna än flickorna. (Syrjäläinen, 2010.) De duktiga flickorna är de som får allra minst uppmärksamhet i ett klassrum medan de duktiga pojkarna får mer

uppmärksamhet än de övriga pojkarna. Lärarna tillåter oftare pojkar att vicka på stolen och att springa omkring medan det förväntas att flickorna ska sitta tysta och stilla. Det leder till att de vuxna signalerar åt pojkarna att de har makt. Signalerna åt flickorna blir därefter att de kommer i andra hand och att de inte är lika viktiga. Genom detta signalerande upprätthålls genusordningen där pojkarna har mera makt i relation till flickorna. (Svaleryd, 2003.) Barn snappar lätt upp outtalade signaler, krav, normer, förändringar, regler och villkor som framkommer i skolan. På det sättet lär sig barnet sitt ”rätta” kön. Barnet lär sig hur hen ska bete sig för att accepteras av omgivningen och därmed lär sig barnet att vara ”pojke” eller ”flicka”. (Svaleryd 2003, Davies 1989.)

Trots att det finns könsroller i skolan och trots att lärare behandlar flickor och pojkar på olika sätt så finns det elever som utmanar könsrollerna i skolan. Det finns exempelvis flickor som inte är medgörliga och som inte sitter tysta i klassen. S. Aaltonen (2011) beskriver i verket *”Entäs tytöt, johdatus tyttötutkimukseen”* att vara högljudd kan kopplas till att utmana rollen som ”snäll flicka”. I mitt material finns det också flera exempel där eleverna utmanar könsroller. Det finns flickor som till exempel utmanar pojkar genom att ställa dem mot väggen och flickorna vägrar gå med på att pojkarna styr och ställer i klassen.

4.3 HETERONORMATIVITET OCH SEXUELL LÄGGNING I SKOLAN

Hittills har jag gått in på könsroller i skolan och jag har lyft fram att flickor och pojkar behandlas ojämnt i skolan. I det här avsnittet går jag in på heteronormativitet och sexualitet i skolan. Skolan är på många sätt formad enligt en heteronormativ struktur och andra än heterosexuella läggningar blir därmed ofta ignorerade i skolans praktiker. Enligt Lehtonen (2010) är de som hör till en sexuell minoritet exempelvis homosexuella, lesbiska eller bisexuella. Han beskriver att ungefär 5-15 procent av befolkningen är personer som definierar sig enligt en sexuell minoritet. Han berättar också att i en skola på 300 elever kan man uppskatta att 15-45 elever är icke-heterosexuella eller är blivande icke-heterosexuella. Det är alltså rätt många elever som inte faller inom ramen för heterosexualitet. Ofta har en ung person som är icke-heterosexuell, svårigheter med sitt identitetsskapande. Dessa personer är ofta rädda för att berätta om sin läggning för någon. 80 procent av de män som är homosexuella eller bisexuella är medvetna om sin sexuella läggning redan innan de är 16-år gamla. Kvinnor i samma situation kommer i medeltal till insikt om sin sexualitet i ett lite senare skede. I skolan strävar elever med en ickeheterosexuell läggning efter att vara så

normala som möjligt och försöker gömma hur de känner. (Lehtonen, 2010). Att elever försöker gömma sin sexualitet är ett tecken på att andra än heterosexuella läggningar ignoreras i skolan.

Unga reflekterar enligt Lehtonen (2010) över sina kroppsliga och sexuella identiteter redan i barndomen men mest kritiskt i åldern 10-16 år. Barn fostras till antingen flickor eller pojkar och de behandlas enligt sitt kön. Detta reflekteras i hur de kläs och hurudant beteende de tillåts. Lehtonen (2010) hänvisar till Jämsä (2008) som menar att man i daghem och skolor sällan uppmärksammar att barnen borde bemötas på ett mångfasetterat sätt. Det finns heller inte kunskap att stöda föräldrar i barnets identitetsskapande i relation till kropp och kön. Det verkar som att skolan ignorerar andra än heterosexuella läggningar eftersom det inte finns kunskap i hur man kan bemöta dessa individer. I daghem och skola finns framförallt ett behov att identifieras som flicka eller pojke. Daghem och skolor har inte medel att bemöta regnbågsfamiljer på ett inkluderande sätt. (Lehtonen, 2010.)

Varför är personalen i skolan överlag dålig på att inkludera olika sexuella läggningar? Lehtonen (2003) riktar speciellt kritik mot sexualundervisningen i skolan. Han poängterar att fokus allt som oftast ligger på att undervisa om förökningsbiologi, preventivmedel och könssjukdomar. Ofta är undervisningen given ur ett heterosexuellt perspektiv, vilket är problematiskt. Unga som hör till en sexuell minoritet har svårt att få information om sexualitet. Lehtonen (2006) menar att den okunskap som då uppstår kan leda till att de unga som är konfunderade över sin sexualitet lättare riskerar att bli hiv-smittade och lättare kan få andra könssjukdomar. Dessa unga är även i en riskzon för att hamna i parförhållanden där de inte blir väl behandlade. Hur föräldrar och nära och kära förhåller sig till den ungas sexualitet har betydelse för hur den unga kommer att klara sig i livet. Om familjen tar emot barnets sexualitet med öppna armar skapas trygghet. Det finns dock många föräldrar som inte vet hur de ska handskas med barnets sexualitet och de kan välja att inte acceptera barnets sexuella läggning. Det vore därmed viktigt att skolan skulle erbjuda stöd för ungdomar som tillhör sexuella minoriteter. Att miljön är öppen och trygg borde vara målet. Alla unga borde få en möjlighet till att välja att ta ett beslut om att öppna sig om sin sexuella läggning utan att behöva vara rädda för att bli mobbade eller marginaliserade. (Lehtonen, 2010.) Den heteronormativa modell som finns i undervisningen borde brytas ner och man borde ta i beaktande ungas mångfald.

4.4 MOBBNING I RELATION TILL UTSEENDE, KROPPSSTORLEK OCH KÖN I SKOLAN

Det finns en enorm utseendehets i dagens samhälle. Detta präglar många ungas liv och många unga lägger stor vikt vid att välja kläder på morgonen innan de går till skolan. Julkunen (2010) menar att unga upplever den största utseendepressen i samhället. Största delen av den litteratur jag har satt mig in i gällande utseende, kroppsstorlek och kön påvisar att utseendekrav i en större utsträckning riktas mot flickor än mot pojkar. Exempelvis Julkunen (2010) håller med om att utseendekrav finns till en större utsträckning hos kvinnor och kvinnokroppen ses som en ”utseendekropp” medan den manliga kroppen ses som en ”prestationskropp” (för arbete, sport och sex).

Skolan är ett av de mest centrala ställen där flickor lär sig om begränsningar av acceptans gällande kvinnokroppen. Flickor lär sig genom undervisning men också genom interaktion med andra under till exempel raster (Harjunen, 2009). S. Aaltonen (2011) lyfter fram att en kvinna helst ska vara sexig och populär men att hon inte ska vara det för mycket. Flickor ses som sexuella objekt i samhället i en mycket större utsträckning än pojkar. Julkunen (2010) är inne på samma linje och menar att när det gäller kroppen så har kvinnor och män sinsemellan olika sätt att gå, prata, kommunicera, klä sig och sminka sig. Enligt Butler handlar detta om performativitet. Kvinnokroppen är mer sexualiserad än manskroppen. När kvinnan växer upp får hon lära sig att hennes kroppsdelar; lår, bakdel, bröst och läppar är erotiska. Kroppsdelarna drar till sig blickar och kommentarer av män. (Julkunen, 2010.) Av alla flickor i grundskolan är 44 procent oroade över att de skulle se otrevliga ut eller att de känner sig fula. Av pojkar i samma ålder var andelen 20 procent (Kouluterveyskysely 2010–2011). I dagens kultur så är det centrala i en ung kvinnas skönhetsideal att man ska vara ung, smal och sexig. Om skönhetsidealet är alltför avlägset uppstår en känsla av otillräcklighet. Den egna humana kroppen är inte tillräcklig utan den måste kontrolleras och omformas. (Oksanen, 2008.)

Utseende kopplas på många sätt till kön och i skolan kan man bli mobbad på grund av utseende. Det kan handla om att elever fäster uppmärksamhet vid materiella ting som kläder som ser ”konstiga ut”, en spännande hårfärg eller vid en stark sminkning. Kläder, smink, hårväxt, hår, glasögon, kroppsformer, sätt att röra sig och sätt att tala är alla saker som gör att könet men också sexualiteten hamnar i fokus (Tolonen, 2001). Framför allt bör man vara ”städigt klädd” och om man använder alltför provocativa kläder kan man lättare dömas av

andra. (Tainio et al. 2010.) Vissa saker och handlingssätt är accepterade endas för det ena könet. (Tolonen, 2001.) Många flickor strävar efter en tillräcklig heterofemininitet och pojkar strävar i sin tur efter en tillräcklig heteromaskulinitet genom klädstil och beteende (Lehtonen, 2003). För flickor är det accepterat att klä sig ”kvinnligt” medan det kräver mod för en pojke att dra på sig ett par ljusröda jeans till skolan. Unga har lärt sig att genom att följa koder undviker man mobbning och utanförskap. Unga har en tendens till att bedöma andras personlighetsdrag genom att analysera kläder de använder. Även små skillnader i utseende kan leda till kommentarer. Att någon uttrycker sig avvikande genom sitt utseende kan i värsta fall leda till mobbning. Elever kan ofta vara rädda för att utmärka sig från andra och att detta tar sig i uttryck i klädstil framhåller. Tolonen (2001.) Vanlighet i skolan är en socialt fiffig strategi att gömma sig bakom för att undvika mobbning. Alla elever gör trots allt inte detta utan det finns också modiga individer som vill uttrycka sig utseendemässigt. (Tolonen, 2001.) Elever som utmanar normerna samt klär sig hur de själva tycker är ett tema jag går närmare in på i avhandlingen då jag beskriver och analyserar materialet.

Mobbning i relation till utseende riktas även i skolan mot kroppsstorlek. Någon som är överviktig kan få höra kränkande kommentarer som att man är fet och tjock. Harjunen (2009) menar att det i samhället råder en norm där en fet kropp är oaccepterad. Kroppsstorlek är enligt Harjunen (2009) ett genusifierat fenomen och hon menar att det speciellt är överviktiga kvinnokroppar som inte accepteras. Konceptet om en accepterad kroppsstorlek är mycket mer begränsande för kvinnor än det är för män. Kvinnors kroppar är under ständig övervakning. Harjunen (2009) beskriver att kvinnor socialt vinner på att vara smala och att de förlorar på att vara överviktiga. Julkunen (2010) refererar till en gallup som gjordes av Yle (2009) där det framkom att 80 procent av kvinnor och 59 procent av män upplever utseendekrav. Enligt gallupen upplevde alla kvinnor sig för feta. Kvinnornas idealvikt uppgavs vara 7 kg mindre. Harjunen (2009) poängterar att en ständig kontroll av vikten leder till att fler kvinnor än män bantar. Vikt och viktkontroll kopplas också till ett lågt självförtroende och till en förvrängd kropps bild. Att det i dagens samhälle fokuseras på kroppsstorlek och på vikt till en stor utsträckning har lett till att speciellt kvinnor utvecklats ätstörningar. Att en överviktig kvinnokropp ses som oaccepterad är en metod av kontroll av överviktiga kvinnor men också kvinnor överlag. Kvinnan är därmed ett kontrollerat subjekt i samhället. Kvinnor måste hela tiden vara på sin vakt, och till och med kvinnor som inte är överviktiga måste vara rädda för att de eventuellt kan få en fet kropp. Kvinnor ska överlag hela tiden ha en stark självdisciplin. (Harjunen, 2009.)

I forskning och i samhället överlag har mannens kropp inte fått speciellt stor uppmärksamhet. Den manliga kroppen är inte på samma sätt sexualiserad eller objektifierad som kvinnokroppen. Detta gäller dock endast de heterosexuella männen kroppar eftersom homosexuella mäns kroppar nog sexualiseras och objektifieras. När det kommer till den heterosexuella mannens kroppsacceptans så ligger fokus inte på kroppens utseende utan istället på fysisk styrka och funktionalitet. Den överviktiga kvinnokroppen och kvinnan är speciellt stigmatiserad i samhället. (Harjunen, 2009; Julkunen, 2010.)

4.5 MOBBNING SOM RIKTAS MOT KÖNS- OCH SEXUELLA MINORITETER I SKOLAN

Mobbningen kan kopplas både till kön och till sexualitet. Mobbingen får fäste i klädstil, röst, gester, rörelser och sätt att tala etc. Mobbingen i skolan gällande kön kan få fäste i situationer när eleverna överskrider könsroller. Lehtonen (2010) lyfter fram att om en flicka klär sig för sexigt, är tjock eller hellre spelar ishockey än sysslar med redskapsgymnastik eller om en pojke har ett intresse för att studera språk eller gillar hästar kan det resultera i mobbing. Som jag tagit upp tidigare så är könsrollerna mycket inbitna i skolvardagen.

När det gäller sexualitet ignoreras ofta andra än heterosexuella läggningar i skolan och det leder till allvarliga konsekvenser. Sexualitet är något som kan leda till mobbing eftersom det kan ses som något ”konstigt eller udda”. Alla barn kan bli offer för mobbing, men speciellt utsatta är barn som identifierar sig som icke heterosexuella. Många som hör till en sexuell minoritet vittnar om att de har erfarenheter av att bli utsatta för våld och skällsord i skolan. (Lehtonen, 2010.) I följande citat kommer det fram hur utbredd mobbingen är:

”36 % seksuaali- tai sukupuolivähemmistöihin kuuluvista nuorista on joutunut koulu-urallaan kiusatuksi seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuolivähemmistöön kuulumisensa vuoksi. Eniten kiusaamista olivat kokeneet sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret. Kiusaajat olivat yleensä toisia oppilaita. Kouluhenkilökunnan taholta koettiin kiusaamisen hiljaista hyväksyntää, mutta myös kiusaamista.” (J. Aaltonen 2012 refererar till Huotari et al. 2011.)

Många unga som hör till en sexuell minoritet väljer att hemlighålla sin sexualitet. För dem vars sexuella läggning kommit fram i skolan har det ofta resulterat i mobbning. Lehtonen (2010) menar att mobbning kan leda till att det finns risk för marginalisering, ensamhet, depression, alkoholproblem, ätstörningar, lågt självförtroende, självdestruktivt beteende och att man inte klarar av att bygga upp långvariga relationer. Konsekvenserna kan vara ödesdigra. I skolan finns det sällan enligt Lehtonen (2010) medel för att tackla det våld och den mobbning som riktas mot sexuella minoriteter. Vanligt är också att man i skolan förminskar problem som har att göra med skällsord som hora eller homo. Hen poängterar att när det gäller lagstiftningen kräver inte lagen jämställdhetsplaner i grundskolan eftersom man anser att barnvärlden inte bör sexualiseras för tidigt. Lehtonen (2010) hänvisar till Ikävalko (2008) som ifrågasätter detta och menar att man inte ska blunda för det faktum att barns och ungas liv är sexualiserat och köns kategoriserat. Hon menar att ignorera detta inskränker på barn trygghet.

4.6 SKÄLLSORD OCH SEXUELLA TRAKASSERIER I SKOLAN

En vanlig form av mobbning i skolan är olika skällsord. De kan ses som en liten grej som sägs ”höra till” i skolan. Men skällsorden är inte en form av ofarliga skämt. Det kopplas ofta till förutfattade meningar och till beteende som avsiktligt är marginaliserande. Till exempel orden ”homo”, ”transu” (transvestit) och ”hora” används som skällsord för människor som bryter normer kopplade till traditionella könsroller eller till sexualitet (J. Aaltonen, 2012). Ord kan vara en form av våld. Skällsord är något som både flickor och pojkar använder. De kan för elever ibland vara ett sätt att protestera och att de strävar efter att ”chocka” för att få kontakt. (Svaleryd, 2003). J. Aaltonen ger i följande citat exempel på hurdan skällsord som används i skolan:

“Eriarvoisuutta ja sosiaalista hierarkiaa rakennetaan myös muilla yleisillä haukkumasanoilla, joilla on vahvasti sukupuoliin ja/tai seksuaalisuuteen liitetty yhteys, kuten lehmä, ruma, läski, lihava, lyllerö, tankki, hintti, lesbo, lepakko, outo, pervo, friikki, horo ja lutka.” (J. Aaltonen 2012, s. 91)

Skällsord riktas ofta mot en elev som inte i andras ögon betar sig, klär sig eller annars följer den vanliga pojk- eller flickrollen. Även fysisk utveckling eller en outvecklad kropp som skiljer sig från andra kan leda till trakasserier. (J. Aaltonen, 2012). Skällsord riktas inte alltid mot någon som enligt de unga har en avvikande sexuell läggning, den fördelar sig rätt jämt över alla unga. Det är dock ett faktum att unga som hör till en könsminoritet oftare blir utsatta

för skällsord. (Huotari, Törmä, & Tuokkola, 2011.) I grundskolan har 42 procent av eleverna blivit utsatta för sexuellt sårande skällsord. Siffran fördelar sig jämt mellan flickor och pojkar. (Kouluterveyskysely 2010–2011.) Svaleryd (2003) lyfter fram en undersökning i Sverige där det framkom att 80 procent av elever ansåg att de använder könsord i dagligt tal. Skällsord som kopplas till sexualitet och sexuell aktivitet kan ha olika konsekvenser för flickor och pojkar. Sex kan för en flicka förstöra hennes rykte medan det ses som en fin prestation för en pojke. Om det går ett rykte om att en pojke är homosexuell kan detta ha ödesdigra konsekvenser. Bara att det finns en misstanke om att någon sexuellt är annorlunda kan leda till skällsord, trakasserier eller utanförskap. (Huotari et al. 2011.)

Skällsord är en form av mobbning och en maktdemonstration. Ett ord som speciellt kan kopplas till makt är ordet ”hora”. Att kalla någon hora (på finska används ordet ”huorittelu”) är en vanlig form av skällsord bland unga. Med hor-stämpeln syftar man på både en flickas habitus och rykte. Ibland räcker det att bara vara flicka för att bli kallad hora. Att kalla någon hora är ett medel för att använda social makt. (J. Aaltonen, 2012.) S. Aaltonen (2011) spinner vidare på ämnet och menar att man kan bli kallad hora om man använder kläder som väcker uppmärksamhet eller om man talar för mycket och för högt. Att kalla någon hora handlar inte om att moraliskt övervaka någons sexualitet. Det handlar istället om att (strategiskt) såra någon som är kvinna. Det tar sig uttryck i en könsfördelad makt som syftar till att kontrollera ”vilken slags kvinnlighet som är passande i olika situationer”. Att ifrågasätta en flickas sexualmoral kan användas av pojkar för att hämnas, förkasta eller såra. (S. Aaltonen, 2011.) Att bli kallad hora i skolan har konsekvenser. En ung flicka kan känna sig maktlös om hon inte kan kontrollera hur andra upplever henne. Hon måste då ständigt fundera på sitt utseende. ”Hur ska jag klä mig sexigt på ett lämpligt sätt”? Även beteenden fördöms lätt. Ifall man är ”för mycket” får man negativ feedback och ifall man är ”för lite” och är blyg kan det leda till att man blir stämplad som en tråkig nörd. (J. Aaltonen, 2012.) Svaleryd (2003) påpekar att en del flickor kan vara okej med att bli kallade horor för att de då bli uppmärksammade istället för osynliga. Flickor kan välja att använda ordet hora, och kalla varandra horor för att få makt med baktanken att undvika offerposition.

Hur kan man i skolan agera för att skällsorden ska upphöra? Svaleryd (2003) påpekar att införa nolltolerans mot orden inte är någon lösning. Istället krävs en ökad ömsesidig kunskap och respekt mellan könen. Svaleryd (2003) menar att det är viktigt att man i skolan diskuterar sexualitet och genus. Man måste kunna hålla en dialog med syftet att lyfta fram var gränsen

går mellan att söka kontakt och sexuella trakasserier. Tainio et al. (2010) är inne på samma linje och menar att man borde öppna upp för diskussion om vad skällsorden egentligen innebär och varför man använder dem i nedlåtande syfte. Det vore viktigt att diskutera sexualitet på ett sätt så att förståelse skapas.

4.7 KONSTRUKTIONER AV KÖN OCH SEXUALITET I SKOLAN GENOM UNDERVISNING, UNDERVISNINGSMATERIAL OCH UTRYMMEN

För att unga ska få en stark självkänsla krävs att omgivningen är uppmuntrande gällande upplevelser kopplade till kön och sexualitet (J. Aaltonen, 2012.) I avhandling fokuserar jag inte på lärare utan jag går till en del in på vilka konsekvenser lärarnas agerande har. Lärarna bidrar nämligen till att skapa könsskillnader och heteronormativa struktur i skolan. Tainio et al. (2010) konstaterar att när man ställer en lärare frågan ifall könet hos eleverna inverkar på deras arbete svarar de flesta lärare oftast ”vi behandlar flickor och pojkar på samma sätt”. Dock brukar det framkomma att lärarna trots allt i vissa fall behandlar flickor och pojkar olika. Lärarna är inte alltid själva medvetna om det. Lärare kan lyfta fram att alla elever behandlas lika men i samma mening kan de nämna att de i grupparbeten är bästa att blanda pojkar och flickor eftersom flickorna ser till att få saker och ting gjorda. (Svaleryd 2003.)

För att en jämställdhet ska uppnås i samhället menar Svaleryd (2003) att lärare har en speciellt viktig uppgift. Könssensitivitet (på finska “Sukupuolisensitiivisyys”) är ett verktyg lärare kan använda sig av för att öppna upp praktiker i skolan som relaterar till kön. Genom könssensitivitetsträning kan en lärare lägga märke till sina egna könsblinda punkter. (J. Aaltonen, 2012.) Tainio et al. (2010) anser att man i skolan borde sträva efter att konkret försöka förändra praktiker gällande könsindelning. Tainio et al. (2010) föreslår att om det till exempel finns ett mönster där pojkarna alltid invaderar fotbollsplanen under rasten medan flickorna står vid sidan och tittar på, kan man försöka ändra på den vanan och göra alla delaktiga i fotbollen. För att få till stånd en förändring krävs det att lärare är uppmärksamma och att de är medveten om konsekvenserna könssegregerade vardagshandlingarna har.

I skolan använder man ofta heteronormativa undervisningsmaterial och det existerar könsindelade miljöer i skolan. Detta är något man i skolan borde bli medveten om. Enligt Tainio & Teräs (2010) så figurerar det manliga könet i en större utsträckning än det kvinnliga könet i undervisningsmaterialet. En diskussion i undervisningsmaterialen om jämställdhet och om könets mångfald är nästan obefintlig. Det finns inte utrymme för att genom

undervisningsmaterial öppna upp stereotyper om köns mångfald. Mångfald gällande familjer, kön och sexualitet är något som faller i skymundan i undervisningsmaterialet. Endast vissa familjebeskrivningar får en plats i materialet, ofta beskrivs en heterosexuell familjestruktur. I material inom sexualundervisning antas generellt att läsaren är heterosexuell. Sexuella minoriteter tas främst i undervisningsmaterial upp som en skild del i ett eget kapitel. Det leder till att människor som hör till en sexuell minoritet ignoreras (TASUKO–hanke, 2011).

Svaleryd (2003) menar att genusperspektivet borde integreras i alla frågor överallt. Redan handlingar som att i undervisningen lyfta fram kvinnliga författare eller musiker kan göra mycket. Tainio et al. (2010) spinner vidare på förslaget och föreslår att lärare kan byta ut huvudpersonernas kön i läroböckerna ifall de följer en stereotyp könsindelning. Enligt TASUKO projektet (2011) lyfter man fram att elever saknar ett mångsidigare undervisningsmaterial gällande kön och sexualitet. Det är emellertid få elever som kräver andra resurser och få elever som vågar öppna en diskussion om det. I mitt material finns det elever som i intervjuerna lyfter fram denna problematik. Eleverna önskar ett mångsidigare undervisningsmaterial där det i förslagsvis böcker skulle finnas exempel med två pappor. Jag kommer att gå närmare in på detta i analysen av avhandlingen. Med ett mångsidigt undervisningsmaterial skulle man kunna öppna upp frågor om könsnormer och sexualitet. I undervisningen borde man sträva efter att sexuella minoriteter inte är något som kommer vid sidan om, utan istället borde man ha exempel med regnbågsfamiljer, i förslagsvis matematikböcker.

I materialutdragen framkommer även att eleverna upplever att det finns vissa utrymmen i skolan som är könsindelade. Det handlar om en ljusröd blommig toalett som eleverna upplever är stereotyp. Lehtonen (2010) föreslår att man i skolan borde se över vissa praktiker när de gäller utrymmen i skolan som till exempel omklädningsrum. Lehtonen (2010, s. 99) beskriver: *”Opetusmateriaalia ja –käytäntöjä voi kehittää moninaisnäkökulmasta ja nuorille suunnattuja tiloja voi rakentaa niin, ettei heidän tarvitse menettää yksityisyyttään tai sukupuoliryhmittä itseään voidakseen osallistua toimintaan, joka vaatii esimerkiksi vaatteiden vaihtoa tai vartalon paljastamista”*. Han menar att i ett könsindelad utrymme borde man inte behöva klä av sig inför andra. Forskaren föreslår att för att skydda elevers privatliv och integritet kunde man i duschutrymmen ha privata duschar. Lehtonen (2010) påpekar att toaletterna borde vara privata och att man inte skulle behöva utmärka dem med könssymboler.

5. METODOLOGISKA UTGÅNGSPUNKTER

Detta är en kvalitativ avhandling och jag börjar med att redogöra för vad kvalitativa metoder handlar om och vad metodvalet innebär för avhandlingen för att sedan berätta om forskningsprocessen, datainsamlingen och samplet. Efter det redogöra jag för vad innehållsanalys innebär. Avslutningsvis lyfter jag fram etiska aspekter i avhandlingen.

5.1 KVALITATIV FORSKNING

Med hjälp av kvalitativ forskning kommer man nära in på individer och människor. Enligt Patel och Davidson (2003) strävar man genom kvalitativ forskning efter att upptäcka företeelser, beskriva, tolka och förstå innebörden av människors upplevelser, uppfattningar och livsvärlden. Datainsamlingen i kvalitativ forskning fokuserar på "mjukt data" i form av exempelvis intervjuer, tolkande analyser och observationer. (Patel & Davidson, 2003). Intervjuer och observationer är också det tillvägagångssätt som använts i forskningsprojektet min avhandling är en del av. Kvalitativa studier kännetecknas av en stor variation. Varje kvalitativ studie är i någon mening unik. Syftet med kvalitativ undersökning är att skaffa en annan och djupare kunskap än den fragmenterad kunskap som ofta fås genom kvantitativa metoder. Kvalitativa metoder är inte någon enhetlig företeelse utan inom området finns det stora variationer. Detta beror på att de finns olika vetenskapliga synsätt som präglar forskningen. (Patel & Davidson, 2003.) Min forskning präglas till exempel av ett feministiskt poststrukturalistiskt perspektiv. I analysen strävar jag efter att gå under ytan i skolvardagen. Jag vill upptäcka praktiker som skapar skillnader och komma åt processer som ses som självklara. I avhandlingen strävar jag efter att kunna förstå individer och utgående från det vill jag förklara övergripande samhällsliga mönster.

Syftet med kvalitativa intervjuer är att upptäcka och synliggöra sätt att vara, egenskaper samt beskaffenheter hos den intervjuade. Man vill identifiera egenskaper i den intervjuades livsvärld (Patel & Davidson, 2003.) Intervjutekniken är viktig för att få individerna att öppna upp sig. I min avhandling har forskarna intervjuat unga högstadiel elever. Forskaren har som Patel och Davidson (2003) redogör för, behärskat språkbruket som är relevant i det sociala sammanhanget. Forskaren använder sig under intervjuerna av ett språk och en avslappnad stil som jag uppfattar leder till att eleverna känner sig bekväma. Kvaliteten av data handlar om metodologiska kunskaper, känslighet och integritet hos forskaren (Patton, 2002). Det upplever jag att forskaren som gjort intervjuerna lyckats med och jag upplever att eleverna

som intervjuats har vågat dela med sig till exempel känsliga händelser. Enligt Patton (2002) är det kvalitativa data beskrivande. Man förs in i en värld där man får en känsla av att man vet hur det är att ha varit där. Man ska som forskare sträva efter att fånga och kommunicera någons upplevelse av världen enligt dennas egna ord.

För att göra en bra kvalitativ forskning krävs det enligt Patton (2002) disciplin, kunskap, övning, kreativitet och hårt arbete. För mig har forskningsprocessen varit rätt lång och jag har jobbat med avhandlingen länge. Det har gjort att jag har kunnat sätta mig in i materialet ordentligt och att jag själv förändrats mycket under forskningsprocessen. Jag har fått nya insikter och också kunnat titta på materialet och teorin med andra ögon då jag har jobbat med avhandlingen en längre tid. Forskningsprocessen för mig har varit en process med olika faser. Jag har hela tiden gått tillbaka till de olika delarna och skrivit om saker och fyllt på. Jag har hela tiden bollat med teorin och materialet. Patton (2002) ger i sitt verk tips om den kvalitativa forskningens väsen. Ett tips som jag speciellt tagit till mig är att man själv som forskare förändras. Han beskriver att när man som forskare tittar djupt in andra människors liv så tvingar det en att titta djupt in i sig själv. Jag har själv under avhandlingens gång funderat mycket över min egen tid i högstadiet och reflekterat kring att det är viktigt för mig att lyfta fram hur skolvardagen ser ut i åttonde klassen. Jag hade inte då jag började forskningsprocessen insett hur viktig avhandlingen skulle bli för mig.

5.2 SAMPLET OCH FORSKNINGSPROCESSEN

Materialet till undersökningen har samlats in från och med 2013 till 2014 och det består av observationer i klassrum, dagböcker, gruppintervjuer med elever, intervjuer med elever och intervjuer med lärare. Även övrig personal i skolan har intervjuats så som psykologer, kuratorer, skolgångsbiträden, studiehandledare, kökspersonal, och vaktmästare. I min undersökning har jag avgränsat materialet till endast en skola och det material jag använt mig av är intervjuerna med eleverna (se appendix 1 & 2). Intervjuerna med eleverna har gjorts i tre omgångar. Vissa elever deltog under alla omgångar medan andra endast deltog i någon av intervjuomgångarna. De första intervjuerna var enskilda elevintervjuer och utöver det har elever intervjuats i grupp. Det tredje skedet handlade om ”förändringsgrupper” (på finska, ”muutosryhmät”). Tanken med dessa ”förändringsgrupper” är att forskarna har haft som mål att utnyttja det eleverna berättat för att förändra miljön i skolan. I och med det har eleverna fått komma med förändringsförslag på hur skolmiljön kan förbättras och bli mera

inkluderande. I min avhandling har jag inte tagit med ”förändringsgrupps intervjuer” eftersom materialet då skulle ha blivit alltför omfattande. Men jag har lyssnat igenom intervjuerna. Det var frivilligt för eleverna att ställa upp på intervjuerna och de elever som hade ett intresse för att få vara med och påverka deltog i ”förändringsgrupperna”. I det materialet jag har använt mig av ingår de första två skedena av intervjuerna. Jag har analyserat transkriberade intervjuer men jag har också lyssnat på de inspelade intervjuerna för att få en djupare inblick i vad eleverna säger och hur de uttrycker sig. För att skapa mig en helhetsuppfattning om skolan har jag också läst och kodat intervjuerna med lärare och övrig personal. Jag har även kastat ett getöga på forskarnas fältdagböcker. Materialet är mycket omfattande men för att kunna fokusera min avhandling har jag valt att avgränsa materialet till endast en skola och till ett elevperspektiv.

Samplet i min del av undersökningen har varit elever i åttonde klass i en skola i huvudstadsregionen i Finland. Eleverna var under projektets gång i genomsnitt 14 år gamla. Det var frivilligt för eleverna att delta i forskningen. I det sampel jag fokuserat på i analysen har jag lyft fram enskilda intervjuer med 7 elever som kallas flickor, enskilda intervjuer med 4 elever som kallas pojkar och 4 gruppintervjuer. Sammanlagt lyfter jag fram exempel ur 15 olika intervjuer. Vissa elever har deltagit både i enskilda intervjuer och i gruppintervjuer. Då forskningen gjordes har det utförts intervjuer med flera elever, dock har alla intervjuer inte transkriberats. Jag har också sållat bort en del av intervjuerna efter att jag läst dem eftersom det i vissa av intervjuer inte har fokuserats på de frågor som är relevanta för min avhandling. I tabellen har jag förtydligat vilka elever som deltagit i intervjuerna jag tagit med i materialet.

Tabell 1. Samplet i avhandlingen; antalet flickor, pojkar och gruppintervjuer.

Flickor	Pojkar	Gruppintervjuer
Nia	Tony	Grupp X = 3 flickor
Sara	Mahir	Sanna, Tanja, Mimosa
Janina	Masrur	Grupp 3 = 3 pojkar
Sanna	Farid	Grupp 5 = 3 flickor och en pojke
Kaisa		
Silva		
Satu		
7 elever	4 elever	4 gruppintervjuer och 13 elever

Under forskningsprocessen har jag jobbat med ett material på finska samtidigt som jag skrivit avhandlingen på svenska. Jag ha främst fått handledning på finska. När det gäller litteratur så har jag läst litteratur på tre språk; svenska, finska och engelska. Gällande språken så upplever jag att den teoretiska referensramen har blivit mångsidig eftersom jag kunnat ta in litteratur på flera språk. I analysen och resultatredovisningen har jag valt att presentera materialutdragen på originalspråket. Tanken är där att översättningar i en viss mån kan ändra på innebörden i det eleverna sade och det ville jag undvika.

Jag valde att ta in den poststrukturalistiska feminismen i ett ganska sent skede av forskningsprocessen men jag upplever att inriktningen passade in mycket väl. Jag behövde även större ramar att placera in forskningen i. I och med den inriktningen läste jag in mig på subjektivitet, med vilket jag kunde förklara olika händelser som framkommer i materialet. Genom subjektivitet har jag kunnat analysera hurdana subjekt som skapas och vem som inte blir ett subjekt. (Davies 2006; Riitaoja, 2013). Min forskningsprocess har gått ut på att jag har velat granska samhällsliga normer och strukturer och samtidigt analysera individer i skolan och hur skolvardagen ser ut. Allt eftersom forskningen framskridit har jag insett att min forskning kan kopplas till större referensramar. Samhällets strukturer och institutioner kopplas till ideologier som formar skolan och därmed också elever.

När det gäller teorier och analysmetoder jag använt mig av i avhandlingen vill jag förklara mina val och resonemang gällande vissa teman och innehåll. I avhandlingen har jag lagt stor vikt vid intersektionalitet. Då jag avgränsade min forskning ville jag både fokusera på flickor och pojkar istället för att exempelvis endast fokusera på flickor. I materialet framkom att eleverna också talade om sexualitet, könsroller samt heteronormativitet etc. och därmed blev intersektionitet ett viktigt tema i avhandlingen. Det finns också andra intersektionalitetskategorier/identiteter som jag kunde ha fokuserat på som till exempel etnicitet, religion, subkulturer och social klass. Jag har lite gått in på alla områden men inte i en lika stor utsträckning som jag gått in på t.ex. heteronormativitet eftersom avhandlingen då skulle ha blivit för omfattande.

I denna studie använder jag mig till en viss mån av ett könsbinärt synsätt. Men istället för att tala om flickor och pojkar väljer jag att hellre tala om elever som kallas flickor respektive pojkar. Fastän eleverna talar om någon som flicka eller pojke är det inte säkert att hen själv identifierar sig enligt ett binärt könssystem (Ambjörnsson, 2006). I analysen använder jag

benämningen flickor och pojkar men det handlar om konstruktioner. Att jag har gjort valet att studera könsroller i min avhandling har konsekvenser. För att se skillnader i beteendemönster mellan flickor och pojkar gör jag kategoriseringar. Att jag använder mig av kategorierna ”flickor” och ”pojkar” leder till att jag förstärker könskategoriseringar, vilket kan vara en aning problematiskt eftersom en underliggande värdering jag har i avhandlingen är att alla människor bör vara jämställda oberoende av vilket kön de har.

5.3 INNEHÅLLSANALYS

Kvalitativ innehållsanalys en metod för att systematiskt beskriva meningen av kvalitativt data. Idén är att kategorisera och koda materialet. Metoden handlar om reducering av data, systematisering och flexibilitet. Med innehållsanalys kan man minska mängden material eftersom man kan dela in materialet i subkategorier. Systematisering handlar om att det krävs att man systematiskt går igenom materialet och kodar det. Det kan behövas att materialet kodas flera gånger så att man kan upprätthålla en god kvalitet i de definierade kategorierna. Kodar man materialet på samma sätt flera gånger tyder det på att kategorierna är tydliga. Flexibilitet går ut på att den kodade ramen alltid ska anpassas till materialet. Det är viktigt att koderna flexibelt kan omstruktureras. (Schreirer, 2014.) Enligt Patton (2002) lämpar sig innehållsanalys till exempel till att analysera dokument och texter. Strävan är att hitta grundförenligheter och betydelser i form av mönster eller teman. Innehållsanalysen är en lämplig metod för min forskning eftersom jag analyserar transkriberade intervjuer.

Enligt Schreirer (2014, s. 10) finns det 8 steg för att utföra innehållsanalys; 1. Bestämma sig för forskningsfrågor, 2. Välja material, 3. Bygga upp en kodram, 4. Segmentering/ att dela upp i delar, 5. Provkodning, 6. Utvärdering och ändring av kodramen, 7. Huvud analys, 8. Presentation och tolkning av resultat. Jag upplever att jag till en viss mån följt Schreires direktiv men jag har utfört dem i en lite annan ordning. Metsämuuronen (2006) föreslår att man börjar forskningsprocessen med att gör upp en tankekarta. Den hjälper forskaren att få en helhetsbild av olika delar i forskningen och man får en bild av de olika delarnas relation till varandra. I utförandet av innehållsanalys är det viktigt att forskaren är känslig. Forskaren bör känna till begrepp grundligt genom att sätta sig in i litteratur om ämnet. Forskaren ska få fram företeelser och hitta avvikelser samt göra nya kategoriseringar. Det gäller även att krosskontrollera, stöda att skaka om kategorier med hjälp av materialet. (Metsämuuronen, 2006 hänvisar till Syrjäläinen, 1994.)

Jag började mitt arbete med att diskutera projektet med forskningsledaren Gunilla Holm och därefter har jag fått handledning av Anna-Leena Riitaoja och Ina Juva som har fungerat som forskare i projektet. Båda två har varit ute på fältet och samlat material och jag har aktivt diskuterat forskningen och materialet med dem under forskningens gång. Mitt val av ämne till avhandlingen blev klarare då jag bekantade mig med materialet. En av mina första idéer var att studera flickor och flickors vardag i åttonde klassen. Jag var också hela tiden intresserad könsroller. När jag läste in mig på materialet fick jag idén om att analysera hur elever i åttonde klassen utmanar könsroller. Det är ett ämne som det inte har forskats så mycket om tidigare. Till skillnad från det Schreirer (2014) föreslår, läste jag in mig på materialet först och sedan funderade jag på forskningsfrågorna. Allt eftersom jag gick djupare in materialet och i och med att jag började läsa in mig på teoretisk litteratur blev forskningsområdet bredare. Jag insåg att intersektionalitet var viktigt samt att heteronormativitet och sexualitet var betydelsefulla ämnen. När jag nu blickar tillbaka till början av processen är jag glad över att jag inte valde att endast fokusera på flickor. Avhandlingen ger nu ett bredare perspektiv på olika elevers skolvardag.

Jag började med att koda materialet från de båda skolorna i programmet Altas, då läste jag igenom alla intervjuer och kodade vad som sades enligt grupperingar, exempelvis enligt kategorier som könsroller, sexualitet och genus (Schreirer, 2014). Jag gick igenom intervjuer med elever, lärare och övrig skolpersonal. Jag bestämde mig dock för att avgränsa undersökningen till en skola och till ett elevperspektiv och jag lyssnade igenom alla elevintervjuerna. Därefter har jag gått igenom det kodade materialet och de grupperingar som framkommit. Jag har sedan grupperat och avgränsat materialet ytterligare 3-4 gånger för att skapa kärnkategorier som jag använder mig av i analyskedet. Det har varit en aning besvärligt att koda materialet eftersom intervjuerna inte följer en strikt struktur och eftersom alla intervjuer tar upp olika ämnen. När forskaren till exempel ställt frågor om homosexualitet har det hänt att eleverna inte svarat direkt på frågan, istället har kanske ämnet om homosexualitet kommit fram under någon annan fråga. Jag har försökt analysera ”vem säger vad och vem talar till vem?” och ”vem som inkluderas och vem som exkluderas”. Jag har även analyserat sådant som inte kommer upp i materialet. I mitt material är de till exempel främst utseendekrav för flickor som kommer upp men jag har också valt att ta upp utseendekrav i relation till pojkar.

I början av forskningsprocessen använde jag mig av olika slags tankekartor så som Metsämuuronen (2006) föreslår. Jag skrev exempelvis upp fakta om eleverna och kopplade ihop vem som går på vilken klass. Efter att jag kodat materialet i Atlas försökte jag ytterligare hitta teman och tematisera olika materialutdrag. Genom att jag använt mig av innehållsanalys som metod har jag hela skalat ner materialet. De olika teman som tillslut uppstod återspeglades till den teoretiska referensramen och formades enligt teorier jag gått in på. Samtidigt uppkom det i materialet teman jag inte hade tagit upp i teoretiseringarna. Då gick jag tillbaka till att jobba med teorierna och fick ta med ytterligare litteratur. Jag har varit flexibel i forskningsprocessen. I avhandlingens forskningsprocess känner jag i vissa skeden igen mig i den forskningsprocess Riitaoja (2013) beskriver i sin avhandling. Hon använde sig bland annat av innehållsanalys som metod. Riitaoja (2013) beskriver att hon utfört en abduktiv innehållsanalys. Jag har själv också använt mig av ett abduktivt perspektiv. Det innebär att man använder sig av både ett induktivt och ett deduktivt perspektiv, det vill säga att analysen får fäste både i materialet och i den teoretiska referensramen. (Tuomi & Sarajarvi, 2002). Jag har hela tiden återgått från teori till materialet och jobbat med de två delarna återkommande.

5.4 ETISKA ASPEKTER

En av de viktigaste i delarna då jag jobbat på avhandlingen har varit att varsamt handskas med materialet. De är viktigt att eleverna förblir anonyma och för att skydda elevernas identiteter har jag valt att använda mig av pseudonymer gällande elevernas namn. Jag har heller inte sparat elevintervjuer eller transkriberat material på min dator. Vissa elever har varit mycket personliga och berättat om svåra saker de varit med om i livet. För att försäkra mig om att elever inte genom sina berättelser blir igenkännbara har jag valt att inte ta med känsligt material. Under forskningsprocessen har jag funderat mycket på min egen position och på min identitet som forskare. Jag har funderat på hur det återspeglas i forskningsprocessen. Min egen identitet och mina egna intersektioner inverkar på hur jag ser på världen. Några intersektioner hos mig är till exempel att jag är en ung, högutbildad, finlandssvensk kvinna och jag är feminist. Visst kan det då vara problematiskt att jag försöker beskriva och förstå något en elev med helt andra intersektioner beskriver. Jag har under mina studier läst ganska mycket genusstudier, vilket har gett mig en kunskapsbakgrund inom ämnen som relateras till genus. Jag tror att jag inte skulle ha kunnat utföra denna studie men en speciellt djup förståelse om jag inte hade haft en tidigare kunskapsbakgrund.

6. ANALYS OCH RESULTATREDOVISNING

I det här kapitlet presenterar jag resultaten i studien. Jag har analyserat materialet genom mina tre forskningsfrågor. Forskningsfrågorna fungerar som de tre övergripande kategorierna i resultatredovisningen. Jag har analyserat resultaten genom den teori jag redogjort för i mitt arbete. I den första kategorin 6.1, presenterar jag resultaten för hurdana skillnader och könsroller som konstrueras mellan flickor och pojkar i skolvardagen enligt eleverna. ”Hur reflekterar eleverna och heterosexuallitetsnormen och sexualitet i skolvardagen?” är rubriken för den andra kategorin, 6.2. I den tredje kategorin 6.3, redogör jag för hur eleverna utmanar könsroller, heteronormativitet och sexualitet samt strukturer i relation till dessa i (skol)vardagen. I den första och andra delen av analysen redogör jag för resultat ur materialutdrag med de flesta eleverna. I den tredje delen av analysen har jag dock tagit med materialutdrag ur betydligt färre elevintervjuer. Jag har i kapitel 6.3, fokuserat på en intervju med tre flickor. Flickornas reflektioner, beskrivningar samt utmanande av könsroller och heteronormativt utmärker sig nämligen från de andra intervjuerna. Materialutdragen med flickorna jag kallar grupp X är i fokus men jag kommer också att ta in vissa exempel ur de tidigare kapitlen.

Strukturen i de tre huvudkategorierna skiljer sig en del från varandra eftersom alla intervjuer jag valt att använda mig av som material ser mycket olika ut. Forskaren har i intervjuerna inte använt en strikt, exakt struktur i alla intervjuer utan hen har istället gjort varje intervju unik. Hen har ställt olika frågor åt olika elever och hen har tagit fasta på olika saker i olika intervjuer för att få fram relevanta svar. Upplägget i analysen och resultatredovisningen präglas därmed av de ursprungliga intervjuerna (se appendix 1 och 2). Varje avsnitt knyter jag samman med en kort sammanfattning. Jag går ytterligare in på resultaten och analysen i avhandlingens därpå följande del ”diskussionen”.

6.1 HURDANA SKILLNADER OCH KÖNSROLLER KONSTRUERAS MELLAN FLICKOR OCH POJKAR I SKOLVARDAGEN ENLIGT ELEVERNA?

I den här delen av analysen och resultatredovisningen fokuserar jag på min första forskningsfråga. Jag ämnar analysera hur eleverna talar om att skillnader och könsroller konstrueras mellan flickor och pojkar i skolvardagen. För att få fasta på skillnaderna har jag

kommit fram till fyra kategorier som dykt upp i materialet. Kategorierna är: könsroller i relation till våld och makt, utseende och kön, hobbyn och kön samt skällsord och kön. Jag redogör för exempel eleverna tagit upp och jag lyfter fram citat från intervjuerna. Syftet är att analysera dessa och att öppna upp dem med hjälp av den teoretiska referensramen.

6.1.1 Könsroller i relation till våld och makt

Jag redogör för och analyserar hur könsroller och beteendet ser ut i relation till kön i skolvardagen enligt eleverna. Pojkar anses generellt ha mera makt än flickor och flickor och pojkar beter sig på olika sätt mot varandra (Hedlin, 2010). Forskaren frågar i intervjuerna ifall alla elever behandlas på samma sätt bland eleverna och eleverna konstaterar att det finns skillnader beroende på kön. Alla materialutdrag jag lyfter upp, kopplas till situationer om bråk och makt.

Till näst går jag in på materialet och lyfter fram ett utdrag där en flicka som fått pseudonymen Nia, beskriver hur dynamiken ser ut mellan flickorna och pojkarna i skolan. Hon berättar att hon hade försökt ge en pojke en komplimang och hans reaktion var att verbalt gå till attack mot henne och kalla henne ”hindu” och ”hårig”. Pojken hade ifrågasatt varför hon talade. Han hade fått med sig andra killar så att Nia ensam stod emot dem, och därför valde hon till slut att avlägsna sig från situationen.

I: Joo. Ok. Olisiko sulla mitään, mitä sä olisit vielä halunnut lisätä tähän näin, tai jotain niinkun mitä sulle tuli mieleen tästä haastattelusta?

Nia: ...Sitten esim. nykyään, kun mä niinkun tuli seiskalla. Ja niinkun oli yksi mua vanhempi poika ja mä olin sille silleen ”sulla on kauniin väriset silmät”. Niin sitten se heti oli silleen, niinkun kiroili ja haukku mua hinduksi ja karvaiseksi. Sitten mä niinkun sanoin suoraan, että tämä ei niinkun tarkoita, että mä tykkään susta tai mitään, että miksi sä niinkun haukut. Sitten se oli silleen tälle, ”Miksi sä puhut?” Sitten kaikki muut pojat tuli mukaan ja mä vaan lähdin.

I: Tuossa onkin kiinnostava, onko niinkun sun mielestä esim. niinkun tyttöjen ja poikien niinkun niihin kohdistuvassa kohtelussa jotain eroa täällä näin?

Nia: Mun mielestä?

I: Niin.

Nia: No en mä osaa sanoa, mutta mun mielestä. Silleen tyttöjä kohdellaan eri lailla kuin poikia. Esim. jos joku tyttö kävelee tuolla ja joku poika kysyy jotain, niin tytöt vastaa heti. Eikä ne uskalla sanoa mitään muuta. Mutta kun poika kävelee, tyttö kysyy jotain, niin ne pojat huutaa heti silleen, ”Miksi sä multa jotain tuollaista kysyt, häh?” Että ”pidä turpasi kiinni vaan” (ES 40:53).

I: Mistä sä luulet, että se johtuu? Tai miksi se voisi olla?

Nia: No varmaan siitä, että pojat haluaa olla kovia (naurahtaa). Tai näyttää kovilta tai jotain. Että nämä pojat... En mä tiedä. Tai sitten niitä häiritsee.

Genom att analysera situationen Nia beskriver genom ett intersektionalitets perspektiv blir hierarkiska strukturer synliga. För det första är Nia flicka, vilket gör att hon enligt normen är underordnad framom killar, hon är yngre än pojken, hennes föräldrar har migrationsbakgrund och hon är modig som vågar gå fram till killen. Hon är också ensam medan killen har ett gäng bakom sig. Hennes kommentar uppfattades kanske av pojken som provocerande och därför gick han till attack mot henne. Flickor är enligt strukturen ofta tysta och medgörliga och Nia betedde sig inte som det förväntas av flickor (Svaleryd, 2003). Pojken sökte stöd av andra så att han hade makt och dessutom ifrågasatte han varför Nia som flicka ens talade. Han ansåg att han som man hade makt och att endast han var värd att tala och att hans röst skulle höras. Man kan analysera hans uttalande som rasistiskt då han kallar flickan ”Hindu och hårig”, han tar fasta på hennes utseende och hennes föräldrars migrationsbakgrund. Detta är ett sätt att använda makt för att ”få tyst” på henne. I beskrivningen Nia ger kan man se att killarna har makt och att killen tilltalar tjejen nedlåtande. Det framkommer att killen är rasistisk, att han har makt för att han är äldre och för att han har stöd av andra. Det är intressant att de andra pojkarna gav sitt stöd åt honom. Detta kan i sin tur handla om inre maktstrukturer i grupper och de andra håller med för att de själva är rädda för att bli utanför gruppen. Om en pojke skulle avvika från normen och inte gått med i situationen, vad skulle ha hänt då?

Det blir också tydligt att Nia är irriterad på det hon beskriver är en struktur i skolan, där flickorna direkt svarar åt killarna men ifall det är tvärtom att en flicka frågar något av killarna så svarar de elakt och säger ”håll käften”. Flickorna vet att om de inte beter sig som pojkarna vill, så blir de utsatta för skällsord och kommentarer. För att undvika det kan de använda sig av strategin att vara medgörliga. Forskaren frågar Nia vad det beror på att pojkarna går till verbal attack. Nia svarar att hon tror att pojkarna vill vara tuffa eller att de blir irriterade. Här återspeglas igen stereotypin att en pojke ska vara hård och tuff. Nia i sin tur utmanar i utdraget en struktur där flickor ska vara tysta och medgörliga.

Till näst lyfter jag fram ett utdrag av Tony där han beskriver sin upplevelse om skillnader i hur eleverna behandlar flickor och pojkar.

I: Sukupuoli. Eli oppilaiden keskuudessa, että kohdellaanko tyttöjä ja poikia samalla tavalla?

Tony: No esim. poikien porukassa, niin ei mun mielestä. Niinkun esim. pojat niinkun kohtelee poikia paljon... niinkun niinkun ne on tottunut silleen heittää kaikkee läppää ja kaikkee tämmöistä. Välillä se menee joskus niinkun tosi vakavaksi. Mutta tyttöjä ei ei ne niinkun viitsi sanoo tytöille mitään.

En position som byggs upp för pojkar är att våld är mera naturligt för pojkar än för flickor (Hedlin, 2010). I Tonys materialutdrag ser man ett exempel på att han beskriver att våld är något som till en viss mån förväntas av pojkar, vilket Wester (2007) framhåller. Tony lyfter fram att mellan pojkarna så kan man säga grova skämt men att man inte ids skämta med flickor på samma sätt. Detta bottenar i antagandet att flickor ses som sköra och att de antas ta illa vid sig medan pojkarna ska vara tuffa och tåla mera.

I nästa utdrag ur Tonys intervju ifrågasätter han varför vissa killar slåss. Han poängterar att man bland killarna tävlar om vem som gör galnast grejer på fritiden. Han säger att det är bättre om man som kille kan slåss för att man då klarar sig.

I: Joo, Entä sitten sellaiset oppilaat, jotka kuuluu täällä joukkoon tai silleen, että jotka on niinkun...

Tony: Niin?

I: ...jengi tykkää, niin minkälainen sellanen oppilas olis?

Tony: No niinkun mä sanoin, jätkissä on silleen niinkun, kuka osaa tapella parhaiten, niinkun tekee jotain hulluu vapaa-ajala...ajal. Mutta mua se ei ollenkaan kiinnosta. Tehkööt kaikkee hulluu, mutta tulee kärsii tulevaisuudessa siitä. Mä en tule tekemään mitään semmoista.

I: Joo. Tota, pystyykö täällä selviytyy silleen, että jos ei halua tapella?

Tony: Pystyy, mutta parempi...se on parempi jos osaa tapella. Koska ei ikinä tiedä tuleeko kolme vai kaksi jätkää kimppuun.

I samhället finns det en struktur som är mera accepterande mot våld hos killar än våld hos tjejer. Killar uppfostras till att vara aktiva och leder till att de lättare tar till våld än tjejer. Det råder en slags mentalitet i samhället om att ”boys will be boys”, och att man därmed ser på våldet mellan fingrarna. Flickor i sin tur ses som sköra och i samhällsstrukturen är flickor ofta försiktigare (Svaleryd, 2003). Tony berättar att han inte alls är intresserad av våld och att man bara lider av det i framtiden. Han känner sig inte alls bekväm med den våldsamhetsnorm som råder bland killarna i hans ålder. Tony går emot normen om att en kille ska vara tuff och våldsam.

Janina tar i följande utdrag fasta på bråk mellan pojkar och flickor. Hon beskriver att då pojkar bråkar sinsemellan kan det eskalera till fysiskt våld och att de hotar med att något ska hända efter skolan. Janina tar upp att hon hellre i ett bråk är sarkastisk och att hon inte använder direkta skällsord. Hon poängterar att flickor och pojkar därmed bråkar på olika sätt.

I: Joo, ok. Mitä haukkumasanuja tällä käytetään?

...

Janina: Joo, jotkut on tosi, tai siis sitten myös tytöt käyttää sitä, ainakin mitä mä olen huomannut niin sarkastisuutta niissä tosi paljon. Että mä olen itse sellainen, tilanteessa kuin tilanteessa. Että mä en, mä en lähde ketään sillein suoranaisesti haukkumaan, että mä sitten haukun sarkastisesti. Mutta että pojat ja tytöt riitelee ainakin täällä niin eri tavalla. Että sitten kun pojat lähtee riitelee, ja sitten oikeesti tulee riita, niin ok ok katotaan koulun jälkeen ja sitten ne on niinku, käy jo käsiksi toisiinsa

Det att våldsbeteende och bråken ser olika ut hos pojkar kan böttna i att pojkar uppfostras till att vara mera aktiva än flickor. ”Det hör till att pojkar” ska vara aktiva och att de ska ”småbrottas” med varandra och pojkars fysiska beteende är något t.ex. lärarna tillåter mellan fingrarna. (Svaleryd, 2003).

Tony och Janina beskriver båda två i sina utdrag att pojkar bråkar på ett annat sätt än flickor. De beskriver att pojkars bråk kan eskalera till något allvarligt och Janina nämner fysiskt våld. I utdragen kommer beskrivningen fram, att pojkar fysiskt bråkar sinsemellan. Situationer tas upp där pojkar slänger ur sig grova och kränkande kommentarer mot flickor. Ingen av eleverna vittar om fysiskt våld från flickornas håll. Istället beskriver exempelvis Janina att hon som flicka hellre är sarkastisk i ett bråk.

I följande citat lyfter Satu fram könsskillnader genom att beskriva att pojkar enligt henne är mera högljudda än flickor och att flickor är mera förstående än pojkar.

I: Joo. Näkyykö se sun mielestä niinkun sukupuoleen katsomatta?

Satu: No pojat on paljon äänekkäämpiä. Ja tytöt on silleen paljon ymmärtävämpiä. Ja ne alkaa silleen kuuntelemaan, mitä sä sanot. Ja niillä on omat silleen mielipiteet. Ja ne on valmiita sanomaan ne silleen kiltisti ja mukavasti. Mutta ei, mutta kyllä pojatkin silleen suurimilteen osaksi. Mutta jotkut on silleen, ih... jotka ei silleen kuuntele yhtään. Niiden mielipide on tärkeämpi kuin sun (naurahtaa).

Det att Satu beskriver att pojkarna anser att deras åsikt är viktigast kan kopplas till hierarkierna i samhället. Strukturen ser ut så att mannens åsikt är viktigare än kvinnans och samma mönster finns också i skolan. (Hedlin, 2010). Det är dock som Satu poängterar inte alla som anser det men helt tydligt finns det enligt beskrivningen vissa pojkar som anser sig vara viktigare än andra. I nästa utdrag beskriver Satu att flickorna blir bättre behandlade i skolan för att de generellt är tystare och för att flickorna inte skriker.

I: Kohteleeeko se sun mielestä hy... periaatteessa samalla tavalla esimerkiksi tyttöjä ja poikia?

Satu: Siis periaatteessa meitä tyttöjä kohdellaan ene... siis paremmin. Sen takia, että me ollaan siellä hiljaisempia ja tehdään kaikki paremmin ja me ei huudeta silleen. Meidän, siis meidän luokan kolme tyttöä: minä, Nia ja Natalia, ei me olla silleen mitenkään äänekkäitä. Ja pojat on. Niin kyllä silleen, mutta ei silleen, että tyttöjä kohdellaan enemmän kuin poikia silleen, silleen. Ne on silleen eri... no niin

Satu poängterar att flickorna i hennes klass inte är högljudda. Varför är flickor tystare och ordentligare än pojkar? För att pojkar enligt normen tar plats medan flickor enligt normen ska hålla sig undan. Detta har kommit fram i varje utdrag i det här kapitlet. I utdragen kommer det också fram att våld beskrivs vara en del av vardagen i skolan och att killars våld normaliserats genom att skolan och lärarna inte ingriper i det. Det råder en kultur där ”boys will be boys”. De råder en struktur i skolan där killarna har makt. Flickorna får höra grova kommentarer och hot om våld av pojkarna. Trots det så finns det flickor som vågar ta plats. Alla flickor är alltså inte tysta och medgörliga. Det finns flickor vars beteende går bortom stereotypiska förväntningar. Att ta plats kommer dock inte utan konsekvenser, i Nias fall leder det till att hon blir ifrågasatt och utsatt för skällsord och rasism.

Hedlin (2010) menar att normerna i relation till makt och kön finns i skolan. Flickorna har uppfostrats enligt principen Simone De Beauvoir (1949/2002) kallar att vara ”det andra könet”. Eftersom killarna har normpositionen i samhället och i skolan har de också makt. I skolan utformas därmed pojkars och flickors beteende till att vara olika. Pojkarnas position i skolkontexten är att de har makt och kan bete sig kaxigt samt hotfullt. Flickornas position formas genom att de beskrivs vara medgörliga. Pojkarna försöker vara tuffa och flickorna försöker uttrycka sina åsikter på ett trevligt sätt (Svaleryd, 2003). Samhällets maktstruktur syns tydligt i skolan och det kan bero på att normer är så införlivade i vardagen att de är svåra att upptäcka (Hedlin, 2010). En orsak till det kan vara att lärare låter könsrollerna styra. Ingen av eleverna lyfter fram en händelse då det skett ett bråk mellan en flicka och en pojke där en lärare skulle ingripa. Avsaknaden av handlingskraft kan ses som ett tyst tillåtande av att pojkarna tilldelas makt. Skillnader mellan flickor och pojkar konstrueras i skolan enligt eleverna, när pojkarna tar mera plats och när flickorna är medgörliga.

6.1.2 Utseende och kön

I dagen samhälle är det stort fokus på utseende och på att se bra ut (Julkunen, 2010). Människor lägger ett värde vid att se ”bra ut på rätt sätt”. Det finns olika utseendekrav på flickor och pojkar. I detta kapitel går jag in på att det finns en koppling mellan kön och

utseende. Utseendehetsen börjar redan för små barn då flickor kläs i gulliga klänningar och då pojkar kläs sportigt och tufft. Vissa utseendeval accepteras endast för det ena könet. (Tolonen, 2001). Utseende relateras exempelvis till kroppsstorlek, ett vårdat utseende och sminkning. Utseendet handlar om att sköta om sitt yttre. Genom att lyfta upp exempel ur materialet går jag in på hur eleverna beskriver att utseendekraven skiljer sig mellan flickor och pojkar. Jag synliggör också hurdana utseendekrav som existerar. Jag analysera även varför utseendehetsen är problematisk. Enligt forskning jag lyft fram är nämligen 44 procent av alla flickor i grundskolan oroade över sitt utseende (Kouluterveyskysely 2010-2011).

Eleverna berättar att exempelvis kroppsstorlek är en faktor som leder till att flickor lättare mobbas än pojkar. I ett citat av Nia beskriver hon att en flicka kan mobbas för att hon är för tjock. Hon kan få höra kommentarer som ”*orkar du inte gå i trapporna*”. Nia menar att om en pojke är tjock så säger ingen något åt honom. Nia beskriver att de finns en uppfattning om att flickor ska se sexiga ut.

I: Hei onko muuten toi ruumiin koko sellainen. Tai niinkun siis, että on vaikka laiha tai lihava tai pitkä tai lyhyt tai jotain muuta sellaisia niinkun ulkonäköön liittyviä juttuja. Niin vaikuttaako ne siihen, että kiusataan tai?

Nia: No esim. tyttöillä. No nyt kun mä katsoin niinkun näitä seiskoja, niin ei vaikka siellä on pulleita, niin ei ketään niinkun sano niille mitään, ainakaan niiden kaverit. Mutta sitten esim. vapaa-ajalla, mä olen huomannut, että jos joku tyttö on liian pullea tai jotain, niin se niinkun vähän haukkuu sitä kaikkea, että niinkun ”etkö sä jaksa mennä portaita” tai jotain. Ja sitten öö, mutta kun on pulleita jätkiä, niin niille ei sanota mitään.

I: Ok. Mistäköhän se voi johtua?

Nia: Mä en tiedä. Varmaan, että tytön (naurahtaa) pitäisi näyttää aina seksikkäältä. En mä tiedä.

I detta utdrag är det tydligt att det riktas olika utseende krav på pojkar och flickor. Flickor förväntas vara smala, snygga och sexiga (J. Aaltonen, 2012; Julkunen, 2010). Speciellt en fet kropp är i dagens samhälle oerhört stigmatiserad (Harjunen, 2009). Som Nia framhåller så tyder även forskning på att det är ”svårare” för en flicka att vara fet än för en pojke. En flicka måste ständigt hålla koll på vikten (Harjunen, 2009). Flickor objektifieras också av pojkar på grund av utseendet. Det finns en uppfattning om att en pojke får kommentera en flickas utseende. Flickor måste enligt Harjunen (2009) hela tiden fundera på sitt utseende, man får inte vara för smal eller för tjock och man måste vara sexig på rätt sätt. Flickors utseende kontrolleras av pojkar, av andra flickor och av skolan och samhället. Det att flickors utseende ständigt är i fokus kan leda till konsekvenser som exempelvis ätstörningar.

Utseendekrav riktas även mot pojkar men i materialet kommer det inte fram något exempel på pojkars utseendekrav. Detta kan bero på att utseendekraven trots allt i förhållande är större för flickor än för pojkar. Harjunen (2009) beskriver att när det kommer till den heterosexuella mannens kroppsacceptans så ligger fokus inte på kroppens utseende utan istället på fysisk styrka och funktionalitet. Forskaren påpekar dock att den homosexuella manskroppen nog sexualiseras och objektifieras på samma sätt som kvinnokroppen. Pojkar kan exempelvis inte använda kjol eller sminka sig utan att det skulle leda till negativ uppmärksamhet och kränkande kommentarer. Då skulle fel kön performerats (Butler, 2006). När det gäller utseende så kan man analysera utseendet genom intersektionalitet. En vältränad, vit, heterosexuell manskropp är minst stigmatiserad i samhället. Stigmatiserade kroppar tillhör istället kvinnor och ickeheterosexuella män. Stigma kopplas till exempelvis: att vara för smal eller överviktig, ha en annan än en vit hudfärg, ålder och funktionsnedsättning. Överlag finns det i samhället normer som bestämmer hur unga kan se ut och klä sig.

I följande utdrag beskriver Satu att det är lättare för en pojke att vara ovårdad. Hon beskriver att i hennes klass har ingen problem med att någon har ett ”råddigt” liv. Hon understryker att det är svårare för en flicka än för en pojke att vara ”råddig”. Flickor förväntas vara ”städiga” och snygga och går man emot normen får man definitivt höra om det. Normerna är så införlivade i vardagen att det är svårt att gå emot dem.

I: Entäs onko jätkille niinkun sama? Vai sanoit, että silleen, että jos on niinkun epäsiisti niin sitten on...?

Satu: No periaatteessa jätkillä on helpompaa olla (naurahtaa) epäsiisti. Esimerkiksi meidän luokkalasilla silleen, no niillä ei ole mitään ongelmia olla porukoiden kanssa ja niillä on silleen sotkuisia. No niillä on sotkuinen elämä. Mutta siis tytöillä se on paljon vaikeampaa.

Det finns skillnader i utseendekraven för flickor och pojkar enligt det Satu berättar. Hon beskriver att pojkar lättare kan avvika från utseendenormer än flickor. Trots att pojkar kommer undan med att vara ”råddiga” så finns det också vissa utseendekrav för pojkar. Detta är dock ingenting som kommer upp i materialet. Det skulle exempelvis uppfattas som konstigt om en pojke skulle bära kjol eller sminka sig i skolan medan det uppfattas som något normal när flickor gör det. En pojke kan inom en heteronormativ struktur vara ”råddig” när det gäller utseendet men om en pojke skulle gå mot ett icke-heteronormativt utseende så skulle det uppmärksammas negativt av andra elever (Harjunen, 2009).

Satu går djupare i på ämnet ”om utseendekrav” och i nästa utdrag ur materialet berättar hon att elever som är utanför ofta är människor som inte intresserar sig speciellt mycket för kläder. Hon berättar att hon själv upplever sig vara utanför, eftersom hon inte är intresserad av sådant. Hon beskriver även att flickor som inte sminkar sig kan bli utanför. Hon säger att hon är osocial i skolan men att hon i motsats till det är social på nätet.

I: Joo. Tota, mites niinkun, minkäläinen sun mielestä on ulkopuolinen oppilas?

Satu: Eli sellainen oppilas, joka ei silleen ole (ES 4:22)?

I: Se voi olla niinkun ulkopuolinen koulussa tai sitten kaveriporukoista, että niinkun ihan miten...?

Satu: No ulkopuoliset oppilaat on yleensä ihmisiä, joita ei kiinnosta vaatetus silleen paljon. Esimerkiksi mä olen aika ulkopuolinen, koska mua ei silleen (nauraa) kiinnosta sellaiset. Mulla menee rahat kaikkiin peleihin ja kaikkea vastaavaa. Ei voi mitään (nauraa). Ja jotka on esimerkiksi tytöt, jotka ei meikkaa (naurahtaa). Ja pojat, jotka on sellaisia sotkuisia ihmisiä. Ja sellaiset, jotka ei ole silleen tosi sosiaalisia. Mä en periaatteessa ole. Mä olen silleen koneella aika sosiaalinen ja pystyn puhumaan huo... siis hyvin englantia. Ihan sosiaalisestikin, mutta silleen, en mä silleen suomea pysty jokaisen kanssa.

I Satus citat kommer det fram att uppfattningen om att ”vara social” kopplas till hobbyn och utseende. Tolonens (2001) forskning lyfter speciellt upp att man ska se ut som alla andra för att bli accepterad. Satus intressen är inte de samma som andra flickors i skolan och därför är hon utanför. Satu får i skolan en subjektposition där hon är utanför sociala cirklar i skolan och detta har att göra med att hon har avvikande intressen och att hon inte intresserar sig för kläder. På nätet har hon däremot en accepterad subjektposition eftersom hon umgås med människor med liknande intressen. Det kommer fram att man måste vara social på rätt sätt i skolan. Satu i sin tur är social i en annan slags grupp.

I följande materialutdrag framkommer att utseende och mobbning kopplas samman med kön. Nia berättar om en flicka i klassen som blir mobbad för att hon luktar. Det är endast pojkarna som mobbar henne och pojkarna tycker att hon luktar kiss. Pojkarna mobbar henne genom att skrika och genom att hitta på ramsor som är förolämpande. Nia beskriver att flickan ofta använder samma kläder. Hon blir mobbad för sina kläder men också för sin hårfärg som är röd och enligt de andra ser märklig ut.

I: Onko täällä niinkun sun mielestä nyttien esimerkiksi vaikka täällä yläasteella niin kiusataanko täällä oppilaita?

Nia: No kyllä meidän luokalla esim. yhtä kiusataan, tyttöä. Siis no, mustakin tuntuu, että se joskus haisee, mutta enhän mä sano sille mitään. Mutta esim. meidän luokkalaiset

pojat, nehän niinkun huutaa sille jotain, että jos ”kissaa dissaa niin se päällesi pissaa” jotain tuollaista. Koska niiden mielestä se haisee pissalle. Ja sitten ne niinkun huutaa aina sille. Ja sitten se tyttö käyttää aina samoja vaatteita. Tai viikon samoja vaatteita. Sitten niin ja ne kiusaa siitä. Sitten kun sillä on punaiset hiukset ja ne on niinkun kulumassa ne värit, niin sitten ne niinkun hauk... sanoo jotain pahaä siitakin.

Mobbningen sker för att hon sticker ut och ser annorlunda ut. Flickan bryter helt enkelt mot normerna. Det har även framkommit att flickor lättare mobbas än pojkar ifall de ser ostädade ut. Därför finns även i det här exemplet könsskillnader. En pojke i samma situation skulle antagligen inte behöva stå ut med samma sorts kommentarer och verbal mobbning (Harjunen, 2009). Pressen på hur en flicka ska se ut är mycket stor i högstadiet. Tolonen (2001) menar att även små skillnader i utseendet kan leda till kommentarer och om någon ser avvikande ut. Att upprätthålla sitt utseende kräver pengar, de är dyrt att köpa smink och kläder. Flickans familj är kanske inte välbärgad och därför kan de komma sig att hon ofta använder samma kläder. Eller så kanske flickan helt enkelt inte vill lägga fokus på sitt utseende, hon kanske är totalt ointresserad av kläder och av att se bra ut. Hon kanske helt enkelt går mot normen om att flickor ”ska intressera sig för sitt utseende.

När det gäller utseendekrav och kön så kommer det fram att de råder olika krav för flickor och pojkar. Flickor får också oftare höra om sitt utseende av pojkar än tvärtom. Detta kommer exempelvis fram i utdraget med Nia. I projektet min avhandling är en del av, har det dock kommit fram att det i den andra skolan där man utfört forskning i, finns situationer där flickor på ett negativt sätt kommenterar pojkars utseende. I mitt material kommer detta dock inte fram. Det finns också strukturer i skolan där flickor kommenterar flickors utseende och där pojkar kommenterar pojkars utseende. Dessa strukturer är svåra att synliggöra och detta kommer heller inte fram i mitt material. Det kan t.ex. handla om att flickor sätter upp gränser för varandra och kontrollerar andra flickors utseende.

Forskaren frågar i en gruppintervju vad eleverna skulle göra för att få till stånd en förändring i skolan. Sara berättar att hon upplever att äldre elever ser ner på yngre elever och att hon tycker att det borde förändras. Hon irriterar sig över att man inte får se ut som man vill och att man inte får klä sig så som man vill. Hon berättar att det finns en grupp flickor i skolan som klär sig annorlunda och att de förstår att människor skämtar om deras utseende.

I: Jos te saisitte ihan täysin vapaat kädet, noin niinkun ajattellaan nyt vaikka kiusaamista tai ihan minkä tahansa muun tällaisen, onko se sitten rasismia tai jotain

muuta syrjintää, niin muuttaa sitä täällä koulussa, niin mitä tekisitte? Ihan vapaat kädet.

....

Sara: Niin. Mä vihaan sitä, koska jos joku ihminen... Esim. jos joku tulisi vaikka jollain pakkasella hameella ja sitten polvisukilla vaikka kouluun, (naurahtaen) että siltä näkyy vaikka vähän jalkoja, niin sitä katsotaan vinoon. Että sä et saa olla sellainen millainen sä haluat. Niinkun sä et saa pukeutua siksi, miksi sä haluat. Esim. on, kasiluokalla on ne gootit, .. Ne on semmoisia, tiedät sä, semmoisia, että ne ei ota sitä itseensä. Ne ymmärtää sen vitsin ja tälle, kun me aina sanotaan silleen, että "what up gootit" ja kaikkea tuollaista. Mutta ne ymmärtää sen. Mutta sitten on taas jotain semmoisia heikkojakin ihmisiä, jotka ei tule ikinä tajuamaan sitä ja sitten pitää muuttua vaan sen takia, koska on joku ysiluokkalainen katsoo vinoon.

Sara säger egentligen att hon respekterar den som vågar klä sig annorlunda och inte viker sig för normen. Normen är att man ska vara "ständig klädd" och Tainio et al. (2011) påpekar att om man använder för provokativa kläder så döms man lättare av andra. Att flera elever inte uttrycker sig annorlunda utseendemässigt kan ha att göra med att man lätt blir så utsatt om man avviker. Som Tolonen (2001) poängterar är vanlighet i skolan en socialt fiffig strategi att gömma sig bakom för att undvika mobbning. När Sara beskriver att en viss grupp förstår att man skämtar om deras utseende så finns där ett underliggande krav på att man måste ha ett sinne för humor och ett bra självförtroende om man klär sig annorlunda. Man måste vara beredd på att få kommentarer. Att flickorna Sara talar om vågar klä sig annorlunda kan också ha att göra med att de är en grupp. De får helt enkelt stöd av varandra och då är de lättare att vara annorlunda.

Mobbning kan lätt få fäste i att någon stör sig på någon annans utseende. Vissa flickor som t.ex. Sara och Satu irriterar sig över att man inte får klä sig som man själv vill. I det här materialet har det främst kommit upp exempel på hur flickor mobbas och det är tydligt att kraven för att mobba en flicka är annorlunda än för en pojke. En flicka ska sminka sig, hon ska inte ha en konstig frisyr, hon ska sköta om sin hygien, hon ska ha mycket kläder, hon ska se sexig ut, hon ska inte klä sig för utmanade, hon ska inte vara för tjock och hon ska vara social. Inte undra på att 44 procent av alla flickor i grundskolan är oroade över sitt utseende (Kouluterveyskysely 2010-2011). Det krävs också pengar för att man ska kunna köpa nya kläder och smink. I fall en flicka inte har det kan hon bli utanför och få höra mobbande kommentarer. Fast det inte i materialet uppkommer exempel om pojkar utseendekrav så är det ett fenomen som förekommer. Mot pojkar riktas det exempelvis förväntningar om att de ska vara sportiga och ha fysiskt starka kroppar (Harjunen, 2009).

Skillnader mellan flickor och pojkar konstrueras enligt elevernas tal genom att det finns ett större utseendekrav för flickor än för pojkar i skolan. Utseendekraven är överlag mycket begränsande och stränga men de riktas i en större utsträckning mot flickorna. I materialet lyfter ingen fram situationer där det skulle riktas utseendekrav mot pojkar. Att det är större fokus på flickors utseende bottenar i uppfostran. Flickor kläs sedan barn i ljusröda, fluffiga klänningar och de lär sig att utseendet är viktigt från Disney Princess filmer, reklamer på tv och leksakstidningar. Flickor får också höra under uppväxten att de är söta och vackra medan pojkar istället får höra att de har ”en cool tröja”. Flickors kroppar blir också ständigt utsatta för kontroll så deras kroppar objektifieras och sexualiseras. Heterosexuella pojkar blir i sin tur inte utsatta för samma kontroll (Harjunen, 2009). Trots att det finns en utseendehets och utseendenormer för flickor i skolan så finns det flickor som går emot normen och klär sig som de vill. Det finns också flickor som respekterar dem som vågar göra det. Att sticka ut kräver dock att man är hårdhudad och att man ska kunna ta emot skämt och kommentarer om sitt utseende. Att sticka ut utseendemässigt är också lättare om man är en grupp som gör det. Är man i sin tur ensam om det så går de som för flickan Nia talar om och som för Satu som får en subjektposition av utanförskap.

Som en avslutning på avsnittet vill jag reflektera kring vad utseendehetsen leder till. I skolan kopplas utseende på många sätt till mobbning och mobbning i sin tur påverkar individers självkänsla och självbild. Det finns en ständig press speciellt hos flickor att man ska se bra ut. (Harjunen, 2009) Denna struktur upprätthålls av pojkar mot flickor men också av flickor mot flickor. Att flickor ständigt får höra kommentarer om sitt utseende och att de blir sedda som objekt kan ha negativa konsekvenser. Det kan uppstå en känsla av att man inte duger som man är. Ätstörningar hos unga flickor är också allt vanligare (Harjunen, 2009). I framtiden kan utseendefixering hos den unga leda till att man känner att man avviker utseendemässigt från normen, vilket leder till att man tar till kosmetiska ingrepp för att förändra sitt utseende. En följd av den enorma utseendehetsen i dagens samhälle är att ingrepp som: bröstförstoringar, läppinjektioner och fillers i kindbenen är allt vanligare hos kvinnor. Känslan av att man inte duger och att man vill förändras bottenar i samhällsstrukturen, utseendekraven samt bemötandet som finns i skolan.

6.1.3 Hobbyn och kön

När det gäller hobbyn så finns det vissa skillnader mellan vilka hobbyn som anses vara

lämpliga för flickor respektive pojkar. Det är ett ämne som man inte i intervjuerna går så djupt in på men det kommer fram vissa skillnader. Till näst lyfter jag fram ett materialutdrag av Sara, där hon beskriver att vissa hobbyn är mera accepterade än andra. Hon beskriver att ifall en kille skulle dansa balett så skulle man nog göra ett stort nummer av det.

I: Entäs onko jotkut harrastukset hyväksyttävämpiä kun toiset?

Sara: Ei. Eiku siis, on silleen niinkun ihan niinkun tavallista, että mennään jos harrastaa jotain ratsastusta, niin se on ihan ok. Tai balettii..ok, jos joku harrastais jotain balettii, kaikki sillee että bal... jos joku poika harrastais balettii, niin siitä tehtäis kyllä aika iso numero. Mutta sitten silleen muuten ihan normaali.

I ett annat materialutdrag framkommer att Sanna är inne på samma linje med Sara. Sanna beskriver att det beror på människan. Om en viss kille skulle dansa balett så skulle man kanske inte säga något åt honom men om någon annan skulle hålla på så skulle man kanske reagera.

I: ... Entäs onko mitään sellaisia niinkun jotain harrastuksia, jotka olisi niinkun hyväksyttävämpiä, kuin muut harrastukset?

Sanna: No sekin riippuu tosi paljon taas ihmisestä. Kun on ne tietyt ihmiset, jotka taas niinkun voi periaatteessa, vaikka joku jätkä harrastaa jotain balettia, eikä sille sanottaisi siitä mitään. Kun sitten taas, että jotkut tietyt ihmiset harrastaa jotain, niin sitten se on vähän niinkun....

I den heteronormativa samhällsstrukturen ses balett som en hobby för flickor. Den allmänna uppfattningen är att en flicka kan dansa balett men att det anses vara underligt om en kille gör det. Sara påpekar till exempel att det skulle leda till ett stort nummer om en kille skulle dansa balett. I teoridelen lyfter jag fram att flickor i skolan strävar efter en heterofemininitet och att pojkar strävar till en heteromaskulinitet genom t.ex. beteende (Lehtonen, 2003). Om en kille skulle dansa balett skulle han gå emot den heteromaskulina normen. Sanna är av samma åsikt som Sara men samtidigt tillägger hon att vissa människor kan göra vad det vill. Hon åsyftar antagligen på populära elever som innehar makt i skolan. En populär kille skulle kunna komma undan med att dansa balett medan någon som inte är populär antagligen skulle bli mobbad för det. Om en kille är populär i klassen har han ett större utrymme att verka i än någon som har en ”sämre” subjektposition. Om en kille har en säker subjektposition i klassen har han en möjlighet att förändra normförväntningarna och bryta normer. Popularitet hänger också ihop med könsroller och det finns olika faktorer för flickor och pojkar som inverkar på ifall de är populära eller inte (Adler et al., 1992). Populariteten kopplas till hobbyn. Någon

som håller på med en ”cool sport” har lätt att få en stark subjektposition i skolan.

I följande utdrag beskriver Satu att alla hobbyn som har att göra med sport överlag är uppskattade. Hon lyfter fram att speciellt cheerleading är uppskattat hos tonårstjejer.

I: Joo. Tota, entäs sitten niinkun onko täällä jotkut harrastukset hyväksyttävempiä kuin muut harrastukset?

Satu: No periaatteessa kaikki nämä liikunnat on tosi arvostettuja. Mutta esimerkiksi en mä tiedä musiikki, ei se nyt niin arvostettua ole. Ja vähän niinkun kaikissa, joka ikisessä koulussa, niin cheerleadingia on varmaan paljon silleen arvostetumpaa. Vaikka täällä se ei ole silleen. Ei tosi monet harrasta sitä. Mutta kyllä varmaan sitä arvostetaan. Siis tämän ikäiset teinityöt arvostaa sitä, aika hemmetisti.

När Satu beskriver att sport är accepterat kan det kopplas till att man genom sport också kan uppnå ett vältränat och energiskt utseende. Genom att vara sportig och se bra ut kan man uppnå en stark subjektposition (Harjunen, 2009). Då blir det också viktigt att försöka upprätthålla ett trevligt utseende för att ha en bra subjektposition. Satu fortsätter att beskriva hobbyn i relation till kön. Att spela dator verkar vara könsindelad. Satu berättar att hon inte har träffat speciellt många flickor som spelar dator. Hon beskriver att flickor väljer att inte framhäva sitt spelande eftersom det inte accepteras. Hon påminner om att pojkar däremot accepteras för att spela som deras ”grej”.

I: Onko siinä mitään eroa, että niinkun että jos niinkun tyyliin tytöt pelaa paljon koneella, pojat pelaa. Että onko se niinkun yhtä hyväksyttyä, että ne...?

Satu: No. En mä silleen ole tavannut täällä tyttöä, joka pelaa silleen paljoa. Koska ne on harvassa. Ja ne ei yleensä silleen yleensä sano mitään siitä, koska niitä ei silleen hyväksytä. Mutta pojat yleensä hyväksytään, koska se on vähän niinkun niiden juttu. Mutta riippuu mistä ne pelaa. Että jos ne pelaa jotain FPS:ää niin, kyllä ne hyväksytään. Sitten tosi monet on ainakin meidän luokkalaiset pelaa (ES 53:13) ja kaikkea tuollaista. Mutta en mä silleen tytöistä tiedä. Ei, ei kukaan. Niillä on parempaakin tekemistä. Siis se on silleen tyttöjen juttu olla ulkona ja tupakoida yhdessä ja käydä shoppailemassa. Ja sitten se on poikien juttu hengata yhdessä ja sitten pelata jotain koneella.

Satus hobby är att spela dator och det gör att hon inte riktigt passar in i klassen. Om man ser på intervjun med Satu som helhet så upplever hon sig vara utanför i klassen på grund av sina avvikande intressen. Ingen annan flicka i klassen spelar dator och hon verkar heller inte vara en del av killgänget i klassen som spelar dataspel. I hennes materialutdrag indikerar hon att flickor och pojkar till en viss mån i hennes klass har olika hobbyn. Hobbyerna fördelar sig enligt kön. Hon beskriver att cheerleading är populärt hos flickor och att en flickgrej är att

röka och shoppa. Hon beskriver att pojkar däremot hänger tillsammans och spelar dator. Överlag menar hon att sport är uppskattat. Det blir tydligt att flickor och pojkar har olika subjektpositioner för att vara populära.

Satu har i skolan fått en subjekt position som är avvikande för att hon är flicka. Hade Satu varit populär och respekterad av de andra eleverna hade eleverna antagligen tyckt att hon är cool eftersom hon går emot traditionella könsroller. Hade hon varit en kille så hade hennes dataspelande ansetts vara helt normalt. Nu blir hon utanför eftersom hon är tjej och har en ”killhobby”. Under fritiden när Satu spelar dator och umgås på internet är hennes subjektposition antagligen inte alls avvikande utan då är hon istället en del av ett gäng. Att Satu spelar data och att hon ses som annorlunda är ett exempel på att hon går emot könsroller, men att det inte i dagens skolsystem är speciellt lätt att göra det.

I följande utdrag berättar Satu att hon drömmer om att bli programmerare och att hon strävar efter att komma in på en matematisk skola.

I: Ok. Entäs sitten tota, voisitko sä kuvailla teidän niinkun tavallista oppituntia täällä?

Satu: No, pojat on tosi, siis ainakin matikantunnit, siis pojat on tosi äänekkäitä. Sitten opettaja yrittää opettaa jotain. Sitten se jää kesken. Sitten kun me te... laitetaan tekemään tehtäviä, mä en saa apua, koska mä en tajunnut sitä, koska kaikki oli hälinässä. Ja periaatteessa mä haluaisin tietää kaiken matikasta, koska mä haluan pyrkiä matemaatti... no matemaattiseen kouluun, koska mä haluan ohjelmoijaksi itsekin.

I intervjun berättar hon att hon på fritiden spelar mycket dataspel och att hon har vänner på internet som hon umgås med. Hon har intressen och drömmar om yrkesval som inte är så typiska för kvinnor. Hon upplever också att det är jobbigt att ”vara” annorlunda för att hon har olika intressen än andra tjejer. I skolan har Satu en subjektposition där hon upplever sig annorlunda och utanför. Denna position är dock något som högst antagligen kommer att förändras när Satu blir äldre. Om hon vidareutbildar sig till programmerare kommer hon att möta människor med samma intresse och hennes subjektposition kommer antagligen att förändras. Hon kommer inte att vara annorlunda. Satu känner sig hemma i världen på internet och där har hon en annan subjektposition än i skolan. I Satus intervju blir det uppenbart hur svårt det är att gå emot normer om man är ensam. Om det skulle finnas någon annan flicka på Satus klass som skulle dela Satus intressen skulle det vara lättare att utmana normen. Då skulle Satu som subjekt vara starkare.

I teorin har jag lyft fram Naskalis (2010) forskning om att arbetsmarknaden i Finland är könssegregerad. Att Satu strävar efter att bli programmerare är att gå emot könsstereotypa yrkesval. Att det finns en könsklyfta på arbetsmarknaden i sig är inte speciellt långsökt. I skolan uppmuntras eleverna inte till att följa sina hjärteintressen utan istället är det lätt hänt att eleverna väljer sina intressen efter gruppsyck och genom vad de lärt sig "är lämpligt" enligt kön. Om en elev väljer ett intresse som inte är typiskt för dennas kön så kan det leda till utanförskap och mobbning. Elevernas intressen i tonåren vägleder dem i framtiden och påverkar även yrkesvalet. Om en flicka aldrig ens tänkt tanken att det är möjligt att jobba som brandman eller elektriker, hur ska hon då glida in på den banan? Hur kan arbetsmarknaden då bli mindre könssegregerad? Samhällets normer och praktikerna i skolan har en enorm inverkan på ungdomar. (Naskali, 2010.)

Enligt det eleverna berättar så konstrueras det skillnader i skolan mellan flickor och pojkar i relation till hobbyn eftersom eleverna anser att det enligt normen finns skilda hobbyn för flickor och pojkar. Ifall någon går emot könsrollerna genom en hobby så finns det konsekvenser. En kille som skulle dansa balett skulle få vara beredd på att det skulle bli ett nummer av det och Satu som spelar dataspel blir utanför i klassen. Det krävs mod för att våga gå emot könsroller och att välja en hobby som går emot normen. I skolan kunde man under gymnastiklektionerna uppmuntra till att hobbyn inte begränsas enligt kön. Man kunde till exempel introducera balett och brottning för alla elever och föra fram att det inte finns "flick- och pojksporter". Dessutom kunde man i skolan undervisa eleverna i kodning samt programmering och försöka krossa stereotyper gällande skilda intressen för flickor och pojkar. Den heteronormativa strukturen som råder i skolan gällande hobbyn är begränsande för eleverna och det skapas utanförskap. Den heteronormativa strukturen leder till att det konstrueras skillnader mellan flickor och pojkar gällande hobbyn, enligt eleverna.

6.1.4 Skällsord i relation till kön, utseende och kroppsstorlek

Eleverna använder sig av skällsord och könsord i skolan. Till en större utsträckning är det flickorna som blir utsatta för könsorden än pojkarna. Enligt tidigare forskning av Svaleryd (2003) så fördelar sig skällsorden jämt mellan flickor och pojkar men i mitt material framkommer det att flickorna blir utsatta till en större utsträckning. Orden som används är "huora" (hora som riktar sig mot flickor), "pakolainen" (som på svenska är flykting, och riktar sig mot elever migrationsbakgrund), "läski" (vilket kan översättas till tjockis och mest riktas

till flickor), ”lehmä” (som betyder kossa och riktas mot flickor) och ”homo” (som betyder homosexuell, som riktas till pojkar). Skällsorden är en form av mobbning och maktanvändning (J. Aaltonen, 2012). Det som skällsorden har gemensamt är att de alla används som något negativt och nedlåtande. ”Pakolainen” kopplas till migrationsbakgrund och utseende. ”Läski” och ”lehmä” kopplas till utseende. Ordet ”homo” kopplas till sexualitet och till en avvikande sexualitet och ordet ”hora” kopplas till beteende, utseende och kön. I mitt material framkommer det att skällsord är en del av skolvardagen och det går i enlighet med tidigare forskning. I grundskolan har nämligen 42 procent av eleverna blivit utsatta för sexuellt sårande skällsord enligt Svaleryd (2003).

I följande utdrag frågar forskaren vilka skällsord man använder i skolan. Janina säger att det beror på personen eller målet men ifall det blir bråk och man är en aning överviktig så då är man helt enkelt en ”val” eller en ”tjockis”. Man kan också bli kallad ”hora” eller ”kossa”.

I: Joo, ok. Mitä haukkumasanvoja täällä käytetään?

Janina: OO ö, se riippuu ihmisestä. Jos sul on oikeasti vähän massaa niin silloinhan sä yksinkertaisesti olet ryhävalas tai läski jos siitä tulee riita, tai jos siitä tulee riita niin silloin sä olet, jos sulla on sitä massaa vähäisen. Ja ala-asteesta mä en tiedä, sieltä tulee tietysti jotain, no ehkä ykkös-kakkosluokkalaiset, ne nyt on jotain, sä oot ihan pököpää tai jotain vastaavaa. Mutta sitten yläasteella se saattaa olla oikeasti jo vähän loukkaavaa, että sieltä saattaa tulla oikeasti huorittelua ja että sä olet lehmä tai tällaisia että oikeasti loukkaaviakin asioita...

Skällsord kopplas bland annat till utseende och vikt. I teorin lyfter jag fram att skällsord oftast riktas mot människor som bryter mot normer eller till sexualitet (J. Aaltonen, 2012). När Janina säger att man exempelvis kan bli kallad tjockis så riktar det sig just mot någon som avviker från normen. Enligt Harjunen (2009) är det främst flickor framom killar som stigmatiseras över att vara feta. Forskaren öppnar upp ämnet om skällsord med Sara genom att fråga om det är så att pojkar lättare använder skällsord för flickor än flickor om pojkar. Sara säger att det är just så det är. Att pojkar använder ordet hora.

I: Entäs onko niinkun, tää on osittain mun havaintoihin poh...pohjautuvaan tuolla käytävillä, niin kuinka niinkun paljon esim. tytöt voi sanoo pojille ja sitten taas niinkun pojat tytöille, kun aatellaan tollasessa tilanteessa, että onko se helpompaa poikien niinkun aukoo tytöille vai?

Sara: On. Mä oon sitä mieltä että on. Pojat aukoo päätänsä semmosilla asioilla, jotka ei pidä todellakaan paikkaansa. Huorittelee. AOMmittelee. Mun mielestä se niinkun se huorasana siis... Niinkun tiedä...tietäkö nämä nykyään, että siis kun sut leimataan siihen sanaan niin helposti nykypäivänä. Se on niinkun AMMATTI, jolla tienataan

rahaa elättääkseen vaikka jotain, jos joku perhe tai joku tommonen. Että mun mielestä se on tosi lapsellista nimittäin ketään teiniä, joka on ihan niinkun ihan silleen normaali ja tälleen ja sit sä meet haukkuu sitä tolleen.

I den här skolan kopplas skällsorden ofta till utseende och då är det ord som till exempel ”läski”, ”huora” och ”lehmä” som tar plats. Det är främst flickorna som får stå ut med dessa. Eleverna beskriver egentligen inte i hurdana situationer där de blivit kallade för horor eller tjocka men de berättar att de upplever orden som kränkande och absurda. Sara förstår exempelvis inte alls varför pojkarna kallar tonåriga tjejer för horor. Enligt J. Aaltonen (2012) räcker det ibland bara med att vara flicka för att bli kallas hora. Fastän eleverna inte beskriver situationer där skällsorden i relation till utseende förekommer så kopplas de enligt forskning till beteende, kläder och könsroller (J. Aaltonen, 2012).

Ordet hora har blivit en del av vardagen och att det är något som eleverna bara slänger ur sig utan att fundera dess mera på innebörden i ordet. Pojkarna gör de för att de får mera makt och det riktas endast mot flickor (J. Aaltonen, 2012). Enligt S. Aaltonen (2011) handlar horstämpeln om att killar försöker kontrollera kvinnors makt. Killar kan genom kränkande skällsord hålla tillbaka flickor. Denna kontroll gör det svårare för flickor att utmana normer och att våga ta plats. En kvinna måste ständigt vara på sin vakt och se till så att hon exempelvis inte är för sexig eller för högljudd så att hon inte blir kallad hora. Att det inte i språket finns ett motsvarande ord för killar gör också att flickorna inte verbalt kan uttrycka sig på samma sätt gentemot killar. I följande utdrag kommer ordet ”hora” upp spontant.

I en gruppintervju med pojkar så är stämningen rätt intressant eftersom det är uppenbart att pojkarna tar på sig en roll och leker tuffa inför varandra. I följande utdrag pratar en pojke om en lärare Ritva och han säger att hon är smygrasist. Den andra killen skrattar till och upprepar att hon är smygrasist. Den första killen säger att han ska säga det rakt ut och då kontrar den tredje killen med att säga, ”säg det direkt, hon är hora”.

...

I: Tuntuuko teistä koskaan siltä, että kohdistuuko muiden aikuisten osalta teihin niinkun enemmän epäilyksiä?

...

Masrur: Mutta mä en ole koskaan nähnyt Ritvan olevan mukava. En koskaan. Se on piilorasisti. Mahir: (Nauraen) Se on piilorasisti.

Masrur: Oikeasti, mä sanon suoraan.

Farid: Sano suoraan, se on huora.

...

Detta är ett exempel på hur införlivat i vardagsspråket ordet är. Både ”hora” och ”homo” är allmänna skällsord i skolvardagen. Pojkarna använder ordet hora som ett uttryck för att säga att de inte tycker om någon som är kvinna, utan att egentligen syfta på att läraren på riktigt enligt ordets bemärkelse beter sig som en hora. Enligt S. Aaltonen (2011) kan man förmildra den egna sårbarheten genom att kalla någon hora. Det är antagligen så killarna gör då de kallar lärare ”hora”. De försöker spela tuffa för att få en stark subjektposition och visa att till och med en kvinnlig lärare som anses vara auktoritär inte kan sätta sig över dem.

Även i ett annat utdrag ur gruppintervjun framkommer hur införlivade i vardagen skällsorden är. En av killarna kaxar upp sig och säger åt den andra ”*just det pakolainen äijä*”. Han kallar alltså sin vän för ”*flykting snubbe*” (fritt översatt till svenska). Den tredje killen slänger också ur sig ”*håll käften*”.

I: ...niin miten se riehuminen voitaisi saada vähemmäksi tai loppumaan?

Masrur: Uhkailemalla.(Naurua)

Mahir: Niin pakolainen äijä!

Farid: Pidä naamasi kiinni.

Killarna kan kalla varandra för ”*pakolainen*” då de själva har en migrationsbakgrund och då är det med en skämtsam och kaxig ton. Det finns alltså situationer där någon som är av annan än finländsk migrationsbakgrund inte tar illa upp av att bli kallad ”*pakolainen*”. Det är en situation där en vän använder ordet och när vännen själv har migrationsbakgrund. Ordet ”*pakolainen*” verkar vara ett ”modernt” skällsord och det kopplas till migrationsbakgrund. Svaleryd (2003) beskriver att flickor ibland kan kalla varandra för horor för att undvika offerposition och jag anser att killarna använder sig av samma strategi när det gäller ordet ”*pakolainen*”. I och med att killarna kallar varandra för ”*flyktingsnubbe*” får de makt över ordet och då undviker de offerposition.

Skällsord kopplas vanligen till en avvikande sexuell läggning enligt J. Aaltonen (2012), men i de materialutdragen jag valt att ta med så är det inte så specifikt. Istället fördelar sig skällsorden över de unga utan att syfta till könsminoriteter överlag (J. Aaltonen, 2012). Orden som används är universella och vem som helst kan bli utsatt. I intervjusituationen slänger pojkarna i gruppintervjun ur sig skällsord utan att desto mera reflektera kring det. Orden ”*huora*” och ”*pakolainen*” kommer per automatik. Enligt statistiken är skällsord helt normaliserade i det dagliga talet i grundskolan och det framkommer också i materialutdragen.

(Kouluterveyskysely 2010-2011, Svaleryd 2003). Eleverna verkar vara vana med orden och killarna reagerar inte över huvud taget fast de slänger ur sig grova skällsord. Syftet verkar vara att chocka och visa att de har makt (Svaleryd, 2003).

Som avslutning för detta kapitel lyfter jag fram ett utdrag ur Saras intervju. Sara beskriver en situation hon var med om i skolmatsalen. Hon blev upprörd och kände sig illa berörd då en pojke kallade henne och hennes vänner för ”*pakolaiset*”. Hon blev speciellt upprörd eftersom de är tydligt att pojken använder ordet utan att egentligen fundera på vad det betyder och Sara upplever att hon ville tillrättavisa honom. Sara (vars föräldrar har migrationsbakgrund) hade suttit i matsalen med tre flickor med migrationsbakgrund och med en finländsk flicka. En pojke hade där kläckt ur sig ”*domhär flyktingarna*”. Då hade Sara bränt propparna och ifrågasatt honom och hans beteende. Hon hade sagt rakt ut åt honom att han inte kan kalla någon flykting eftersom hon själv t.ex. inte kommer från ett land där hon behövt fly från krig. Hon poängterade att vissa människor, speciellt finländare helt enkelt inte vet vad ordet betyder.

I: Haukutaanko täällä muuten ihonvärin perusteella, kuinka paljon? Uskonnosta mä kysyinkin mutta entäs sitten niinkun ihonväri?

Sara: Ennen kyllä on vähän kuullunut, mutta en mä tiedä onko nykyään silleen paljon. Kyllä tossa nyt ruokalassa joku pari viikkoo sitten, niin me istuttiin mun kavereiden kaa, niin siinä oli kolme somalialaista tyttöä, minä ja sitten Karoliina. Niinkun Karoliina on suomalainen tyttö. Niin sitten me istuttiin siinä. Niin sitten semmonen poika, kun mä vähän tein tiedät sä pistin mun tuolin eteenpäin, sit se oli silleen ”nää pakolaiset”. Se oli tolleen, ihan niinkun huokas tahalteen. Sitten mulla palo hermo. Mä olin silleen ”mikä sä oot?” Silleen mä olin silleen, että ”sä skeittaa täällä koulussa niinkun käytävillä, kun sä et edes osaa mitään”. Mä sanoin ihan suoraan, koska sä et voi nimittää ketään pakolaisena, koska esim. mä en oo ainakaan tullut mun maasta niinkun pakoon ainakaan sodan vuoksi. Tai minkään muunkaan kritiikin. Että kyllä Intialla menee mun mielestä ihan hyvin tällä hetkellä (naurahtaa). Siis ei mun tarvitsis sieltä. Kyllä mä voisin mennä sinne. Mutta en mä nyt lähtis. Mutta siis mä puhun silleen. Koska ne jotkut ihmiset täällä esim. jotkut suomlaiset, ei vaan tiedä mitä se tarkoittaa, se sana, mitä ne käyttää.

I det här exemplet kan man lyfta in interssektionalitet och att pojken underordnar flickorna på grund av deras kön, men också på grund av deras utseende och migrationsbakgrund. Pojken tar sig rätten att bete sig nedlåtande och rasistiskt. Det kommer inte fram om han är finländare eller om han har migrationsbakgrund, men eftersom han använder ordet ”*pakolaiset*” och eftersom Sara inte kontrar med att kalla honom ”*pakolainen*” kan man anta att han är har en finländsk bakgrund. Han försöker därmed ställa sig över flickorna på grund

av sin makt som finländare. Han lyckas underordna flickorna på grund av att han har hierarkisk makt för att han är pojke. Flickorna får en hierarkiskt underordnad subjektposition trots att de är en grupp eftersom pojken tar fasta på deras migrationsbakgrund. Pojken kanske inte är van vid att någon som är tjej och är av annan än finländsk bakgrund puttar till honom med stolen (i misstag eller med flit) och reagerar då starkt för att han känner sig irriterad. Han kanske också försöker sätta dem på plats för att markera för dem och eventuellt för andra åhörare att det inte ska hända igen. Han vill att hans subjektposition och maktposition ska förbli stark. Sara försvarar sig och försöker tillrättavisa honom. Hon går därmed emot normen om att flickor ska vara tysta och medgörliga. Hon tar plats och utmanar strukturer. Det är tydligt att hon irriterar sig på att pojken använder ordet ”flykting” om henne och hennes vänner. Ordet har blivit normaliserat i skolan precis som orden ”homo” och ”hora” som eleverna också slänger ur sig utan att fundera på ordens egentliga innebörd.

I utdragen framkommer att skällsord och könsord är vardag i skolan. Janina nämner att orden man använder är mera nersättande i högstadiet är de är då man är yngre. I högstadiet används allt grövre ordval. Skällsorden är en form av mobbning och det att skällsorden är vardagsmat i den här skolan är ett exempel på att mobbningen existerar. Syftet med skällsorden och kränkande benämningar är att ha makt över någon annan (Svaleryd, 2003). I den här skolan beskrivs det i utdragen att det främst är flickor som får stå ut med skällsorden och det är ett sätt för pojkarna att ha makten i skolan. Att kalla någon hora är att använda social makt (Svaleryd, 2003). Då främst flickorna blir utsatta leder det till att det skapas hierarkier i skolan där pojkarna är på toppen. Pojkarna utnyttjar sin samhällsliga normposition (Heldin, 2010). Skillnader mellan flickor och pojkar konstrueras därmed enligt elevernas tal genom att pojkar genom att kränka flickor med skällsord och könsord hierarkiskt får makt och överordnar sig. Att pojkarna kallar flickorna för horor kan ha konsekvenser där flickorna ständigt måste fundera på sitt beteende, sin vikt och på sin klädstil. (Svaleryd, 2003). Chansen är stor att en flicka måste fundera på vad hon ska klä på sig för att inte bli kallad hora. Flickornas utrymme i skolan begränsas helt enkelt av killar. Trots att killarna försöker begränsa tjejerna så finns det tjejer som utmanar kränkningarna, vilket exempelvis kommer fram i utdraget med Sara.

Användningen av skällsord kopplas dock inte endast till kön utan det kopplas också till migrationsbakgrund. Ur ett intersektionalitets perspektiv kan man se att elever som blir utsatta för skällsordet ”pakolainen” försöker ta makt över ordet genom att själva använda det på ett

skämtsamt sätt. Skällsorden kopplas också till utseende och då kan eleverna exempelvis ta fasta på hudfärg, övervikt och klädstil. Hypotetiskt sätt skulle en flicka som exempelvis har migrationsbakgrund och är överviktig antagligen bli utsatt för mest skällsord på grund av att skillnader kulmineras.

Jag har inte i det här utdragen lyft fram ordet ”homo”, men det är ett vanligt skällsord i skolan och det är ett ord som förekommer i många av intervjuerna. I kapitel 6.3 längre fram, kommer det exempelvis upp. Ordet ”homo” kopplas speciellt till sexualitet och det används som negativt och nedlåtande. Ordet används främst av killar gentemot andra killar. Ordet för med sig en negativ inställning till homosexualitet eftersom meningen med skällsord är att ”skälla ut” någon. Jag lyfte fram att flickor måste fundera över sin klädstil för att inte bli kallade för ”horor”. Jag anser att samma princip gäller när det kommer till ordet ”homo”. Pojkar måste också fundera på sin klädstil och eventuellt måste de tona ner sina val av figurer och färger på sina kläder. Kläder som väcker uppmärksamhet eller att sminka sig kan leda till att en kille kan bli kallad ”homo”. I och med att ordet används som något vardagligt i skolan kan det leda till att någon som har en homosexuell läggning inte vågar öppna sig om sin läggning i skolan. Att det i skolan finns en miljö där andra än heterosexuella läggningar inte accepteras är jobbigt för unga och de kan ha förödande konsekvenser. Detta tar jag upp längre fram i avhandlingen.

6.1.5 Sammanfattning

Det konstrueras skillnader mellan flickor och pojkar gällande alla fyra kategorier jag lyft fram. Pojkarna är våldsammare och bråkigare än flickorna. Flickorna ställs inför betydligt större utseendekrav än pojkarna. Det existerar traditionella flickhobbyn och pojkhobbyn. Skällsord är något som riktas både mot flickor och pojkar men i en större utsträckning är de pojkar som använder dem och de riktas ofta mot flickor istället för tvärtom. Normerna som finns i samhället återspeglas i skolvardagen. Enligt samhällsnormen har mannen mera makt än kvinnan och kvinnan anses vara underordnad (Heldin, 2010). Detta är en struktur som till en viss mån också finns i skolan. Den blir synlig i och med att pojkarna har makt över flickorna när det gäller våldsamt beteende, verbal mobbning, och utseendenormer. Traditionella könsroller lever kvar där pojkarna styr och ställer och är tuffa medan flickorna är medgörliga. Det är evident att det är jobbigt att vara flicka på åttonde klassen. Överlag är det rätt jobbigt att vara åttondeklassare. Det finns ett gruppträck om att passa in och flickor och pojkar tilldelas positioner de kanske inte alls trivs i.

Det jag själv reagerar över när jag gått igenom intervjuerna är avsaknaden av att skolan skulle ingripa. Skolan tycks heller inte ingripa i situationer där pojkarna styr och ställer utan i tysthet tilldelas pojkarna makten. Överlag då jag gått igenom intervjuerna har jag fått en bild av att eleverna inte har speciellt mycket tillit till sina lärare och att lärarna inte ingriper i konfliktsituationer. För att synliggöra att eleverna inte har tillit till att skolan kan förändras vill jag avsluta med ett materialutdrag ur Silvas intervju.

I: Tota, mitä mieltä sä olet? Sä sanoit, että ei, että koulu ei voi muuttua silleen, että kaikki hyväksyttäisi. Miksi sä ajattelet niin?

Silva: No, koska mikään koulu ei voi olla silleen täydellinen. Ja koska kaikki ihmiset on silleen erilaisia. Ja ei kaikki hyväksy kaikkea...

Silva anser att normerna är så införlivade i skolans vardag att det är omöjligt för skolan att förändras. Enligt henne kan skolan omöjligt vara perfekt och där alla människor får vara annorlunda så att alla accepteras. I materialutdragen kom det trots allt fram situationer där elever utmanar könsroller. I del 6.3 kommer jag speciellt lyfta fram en grupp elever som vågar vara annorlunda.

6.2 HUR REFLEKTERAR ELEVERNA ÖVER HETERONORMATIVITET OCH SEXUALITET I SKOLVARDAGEN?

I skolan finns det en ojämställdhet mellan flickor och pojkar och det finns olika regler för vad som är accepterat beteende för flickor och pojkar. Hittills har jag analyserat hur skillnader och könsroller mellan flickor och pojkar konstrueras i skolvardagen enligt eleverna men också hur elever beskrivs utmana könsroller i skolan. Ojämlighet finns inte endast mellan flickor och pojkar utan den sträcker sig också till sexualitet och sexuell läggning. För att få en djupare inblick i de intersektionalitets strukturer som råder i skolan, analyserar jag till följande hur eleverna reflekterar över heteronormativitet och sexualitet i skolvardagen. I teorin har jag gått djupare in på vad heteronormativitet innebär och det är tydligt att heterosexualliteten fungerar som norm även i skolan. Heterosexualliteten ses i skolan som det vanliga och andra sexuella läggningar anses vara det avvikande (Reimer & Martinsson, 2008).

Forskaren har inte gått speciellt ingående in på temat om sexualitet i skolan men hen har ställt frågor till vissa elever. Hen har ställt frågan om det finns öppet homosexuella elever i skolan? Och följdfrågan har varit: ifall det skulle finnas någon som skulle vara icke heterosexuell så

hur tror du att hen skulle behandlas i skolan? (se appendix 1 och 2). Eleverna har svarat mycket varierande. Jag kommer också att djupare analysera kopplingen mellan heteronormativitet, sexuella läggningar och mobbning. Det är också värt att ta i beaktande att eftersom temat om sexualitet inte varit de mest centrala i forskningsintervjuerna så lyfter forskaren egentligen inte explicit fram andra sexuella läggningar än homosexualitet och många av eleverna talar endast om homosexuella. Bara i en intervju nämns lesbiska eller bisexuella. Exempelvis transsexuella läggningar lyfts inte alls fram.

6.2.1 Finns det öppet homosexuella elever i skolan?

Upplägget i det här kapitlet är att jag börjar med att redogöra för en fråga som forskaren ställt i intervjuerna. Därefter ställer jag under varandra upp hur eleverna har svarat för att få en övergripande helhet av svaren. På den första frågan jag valt att ta upp, om eleverna vet om det finns öppet homosexuella elever i skolan svarar de flesta kort nej (se utdragen nedan). Sara svarar att hon inte vet. Janina är inne på samma linje och menar att det kan hon nog inte veta eftersom man inte framhäver det. Satu i sin tur berättar att det förra året fanns en kille som hon hörde att var homo, fast hon kände inte honom. Hon berättar att killens namn och att han är homo stod inristat i pulpeter. Hon säger att han väl också var mobbad för det. Sedan nämner hon att Masrur idag skrattar åt det att killen är homo fastän han är borta från skolan.

I: Tiedätkö sä esimerkiksi, että onko täällä avoimesti homoseksuaaleja oppilaita?

Sanna: Ei ole. Koko koulussa ei ole.

Kaisa: Ei oo mun mielestä.

Tony: Mmm?.... Ei.

Masrur: Ai homo?Ei ole homo

Sara: Mä just yritän mieltii. Onko tässä koulussa ollu ketään semmosta...? No en mä tiedä onko tässä koulussa OLLU jotain, mutta ei mun mielestä ainakaan nyt. Jos on ollut, jos on, niin sitä mä en tiedä.

Janina: Ei ole mun mielestä. Että mähän en voi koskaan tietää, mutta ei sitä sillä lailla tuoda esille, että mun on paha lähtee sanomaan miten muuten reagoisi siihen.

Satu: No ei. Siis viime vuonna mä kuulin, että yksi ysi oli homo. Mä en silleen tuntenut sitä. Ja sen takia pulpeteissa oli esimerkiksi kirjattu, että no sanotaan nyt "Kasper on homo". Ja sitten sitä kai kiusattiinkin siitä. En mä silleen tiedä, mutta kyllä mä kuulin jotain siitä. Masrurkin nykyään silleen nauraa sille, että se on homo, vaikka se on poissa tästä koulusta.

När forskaren ställer frågan om det finns någon elev i skolan som har en icke heterosexuell läggning svarar de flesta att de inte vet eller att det inte finns någon. Elevernas sexualitet är egentligen rätt osynlig i skolan och det att eleverna inte känner till ifall någon är icke-heterosexuell eller inte, är ingen försäkran för att det inte i skolan skulle existera någon med en annan sexuell läggning. Enligt statistiken är nämligen 5-15 procent av befolkning icke-heterosexuella (Lehtonen, 2010). Varför sexualiteten är så osynlig beror på heteronormativitets strukturen i dagens samhälle. Att vara heterosexuell är normen i samhället och forskning som jag lyft upp i avhandlingen menar att andra sexuella läggningar ses som avvikande. Heteronormativitets strukturen tar också plats i skolan. Om man i skolan så att säga ”kommer ut ur skåpet” faller man lätt offer för mobbning. Detta framkommer både i tidigare forskning och i elevernas intervju-utdrag. Detta är något jag går närmare in på under nästa rubrik.

6.2.2 Hur skulle man bli behandlad i skolan om man öppet är något annat än heterosexuell?

Vidare under intervjuerna ställer forskaren frågan ”Hur tror du att någon skulle bli behandlad här om denna skulle säga att dennas sexualitet är något annat än heterosexuell?” Elevernas svar i materialutdragen är mycket varierande. I det här kapitlet lyfter jag speciellt fram ickeheterosexualitet i relation till mobbning.

Sara beskriver att vissa säkert skulle reagera ”hahaha homo”. Men hon själv respekterar människor som på riktigt ids berätta om vad de är. Hon lyfter fram ett exempel: om någon skulle fråga om man har någon i kikaren? Så skulle en kille kunna berätta att ”jo den där killen”. Hon tycker att det är jätte bra att människor gör så. Fast i den här skolan skulle man nog få höra mycket om det.

I:Joo. Entä jos joku tulis niinkun sanois, että sen seksuaalisuus on jotain muuta kuin hetero, niin miten sä luulet, että häntä niinkun kohdeltais täällä?

Sara: Mun (tuhahha) mielestä se, jotkut ois varmaan ihan silleen hahahaha homo ja tälleen. Mut tiedät sä, mä mä kunnioitan tommosii henkilöitä, jotka oikeesti viittii kertoo sen mitä ne on. Silleen esim. ennen, tiedät sä, niinkun tulee ja kertoo, jos joku kysyy, että joo että ”onks sul vaik joku tähtäimes” tai silleen, niin sitten se on silleen että ”joo toi poika” tai jos on ite poika. Tai jos on ite poika. Nin mun mielestä se on samalla tosi niinkun hyvä asia, että ihmiset tekee niin.Sitä tultais, sitä tultais tässä koulussa kyllä aika paljonkin kuulemaan siitä.No kaikki ois silleen, että mitä sä oikein oot? Toi ois niinkun ensimmäinen sana mitä kaikkien suusta kuuluis.

Kaisa säger i utdraget att vissa skulle förhålla sig bra medan andra skulle använda skällsord. Men hon tror att de är en helt ok sak, och att det inte skulle bli så mycket av det.

I: Joo. Luuletko sä että... Niinkun miten sitä kohdeltaisi, jos joku ois niinkun avoimesti?

Kaisa: No jotkut voi suhtautuu niinkun ihan hyvin ja sitten jotkut taas on niinkun, voi just haukkuu ja tälleen. Mutta kyllä mä uskon, että se niinkun ois ihan ok asia, että ei siitä niinkun tulisi paljon mitään.

Nästa utdrag är från intervjun med Satu. Forskaren frågar om man i skolan kan få vänner om man är homo. Det tror hon definitivt. Hon lyfter fram ett gäng flickor på parallellklassen som talar öppet om sådana ämnen. Hon berättar att de inte tycker att det alls är fel. Hon säger att hen nog skulle få någon vän men att hon inte tror att hen skulle vara en populär människa.

I: Tota, luuletko sä, että voisiko saada kuitenkin ystäviä esimerkiksi täällä että...?

Satu: Jos on homo?

I: Niin.

Satu: Kyllä. Siis kyllä on ihmisiä, jotka silleen, niitä kiinnostaa. Esimerkiksi nämä, siis nämä rokkaritöt, mitkä lie. Niin nehän puhui silloin ihan avoimesti, eikä niitä silleen mitenkään. Ei niiden mielestä se ollut mitenkään väärää. Kyllä se saisi jonkun frendin, mutta en mä usko, että se olisi joku populaari ihminen. Paitsi jos se olisi homo (naurahtaa).

Mahir menar att det beror på personen hur man skulle bli behandlad. Vissa skulle behandla dåligt och andra helt normalt.

I: Joo. Entäs sitten, että jos joku, niinkun ajatellaan, että joku oppilas tulisi nyt vaikka sanoisi, että se on niinkun, että se ei ole hetero, että se on homoseksuaali...

Mahir: Joo.

I: ...niin, miten sä luulet, että sitä kohdeltaisi täällä näin?

Mahir: OO ö, jotkut huonosti, jotkut ihan normaalisti.

Tony framhåller att han inte tror att man i den här skolan skulle kunna berätta åt andra att man inte är hetero. Ifall man skulle göra det skulle alla börja mobba. Alla skulle sprida ordet och det skulle bli ett skällsord "homo, homo, homo".

I: Mmm, pystyiskö täällä olemaan silleen niinkun avoimesti? Tai mitenhän...niinkun. Miten sellasta oppilasta kohdeltaisiin?

Tony: En mä usko. En mä usko, että tässä koulussa pyst...tai niin. En mä usko että tässä koulussa pystyis kertoa muille, että on niinkun...ei oo hetero, koska sit kaikki alkaa kiusaa. Tää koulu on just semmonen, täällä on just semmoisia oppilaita niinkun niinkun hankkia ongelmia, tykkää hankkia ongelmia, jos joku sanoo, että mä oon homo. Sitten

kaikki alkaa hyökkää kimppuun, kaikki alkaa levittää sitä sanaa ja sitten aina tulee sellainen haukkumanimi homo, homo, homo.

Janina berättar att hon inte kan säga eftersom det enligt henne är få i grundskoleålder som vågar lyfta fram det. Hon reflekterar att *"om du är hetero så är det helt fine, ingen fäster uppmärksamhet vid det"*. Vidare fastslår hon att lågstadiet skulle det kunna komma *"Hui du är homo, hui"*. Hon tillägger dock att få vågar lyfta fram det i grundskolan.

I: Joo. Entäs sitten täällä koulussa, että kohteleeeko opettajat, tai oppilaat, seim oppilaan, että jos ajatellaan että olis ei-hetero, esim homoseksuaali ... niin kohdeltaisiinko silloin samalla tavalla täällä näin

Janina: Mä en osaa sanoa, koska mun mielestä mä niinku, niin hirveän harva peruskouluikäinen uskaltaa tuoda sitä esille. Että jos sä olet hetero, se on kaikille ihan fine, kukaan ei kiinnitä siihen mitään huomiota. Mutta ehkä ala-asteella saattais tulla sellaista [korkealta, melkein laulaen] "hyi sä oot homo, sä oot homo, hyi". Mutta harva uskaltaa tuoda sitä esille, varsinkin nyt peruskoulussa.

I Nias beskriver att pojkarna på hennes klass inte kan tåla om de hör att någon är bisexuell, lesbisk eller homo. Men hon berättar att hon själv har en kompis som är homo och att hon kommer bra överens med honom. *"Ofta när vi ses så kramar jag honom så jag har inget emot homon eftersom de inte har gjort något och jag tycker inte att det är deras eget fel att de är homon"*.

I: ...Entäs sitten sellaiset oppilaat, jotka ei ole heteroja. Niin öö kohdellaanko niinkun kohdeltaisiinko heitä täällä niinkun saman lailla kuin muita oppilaita?

Nia: No sekin varmaan riippuu ihmisestä. Esim. meidän luokkalaiset pojat, niinkun ne ei siedä, jos ne kuulee, että joku on biseksuaalinen tai lesbo tai homo. Ne ei niinkun ke... siedä sitä. Ne rupeaa heti niinkun haukkuu niitä ja sanoo kaikkea tyhmää. Mutta mulla on, niinkun mulla itsellä on kaveri, joka on homo. Niin mä tulen ihan hyvin sen kanssa toimeen. Ja mä näin sen viimeksi eilen, ei kun maanantaina. Ja yleensä, jos me nähdään, niin mä halaan sitä ja me ollaan tosi hyviä kavereita. Niin ei mulla ole mitään homoja vastaan. Koska ei ne ole tehnyt mitään. Eikä se ole mun mielestä niiden syytä, että ne on itse homoja.

I: Joo. Luuletko sä, että pystyisikö täällä olemaan niinkun avoimesti homo, täällä niinkun esim. kasiluokalla?

Nia: No kyllä varmaan. Se joka ei häpeä, niin kyllä se varmaan kertoisi, että niinkun mä olen homo. Mutta sitten sitä kyllä varmaan kiusattaisi. Mutta en mä tiedä.

På frågan om hur man skulle bli behandlad om man i skolan öppet är något annat än heterosexuell så svarar ingen av eleverna som intervjuas *"helt vanligt"*. De flesta svarar att man nog i någon form skulle bli mobbad eller bli utsatt för skällsord. Ur elevernas svar kommer det fram att de själva är positivist inställda till olika sexuella läggningar men de tror

att alla inte är det. De har uppfattningen om att vissa elever skulle använda sig av mobbning. Eleverna menar generellt att en person som skulle ”komma ut ur skåpet” skulle bli mobbad. Elevernas farhågor bekräftas eftersom enligt statistiken har 36 procent av unga som hör till en könsminoritet blivit mobbade. (J. Aaltonen 2010 refererar till Houtari et al 2011). Icke-heterosexuella unga blir utsatta för mobbning i en större utsträckning än andra (Lehtonen, 2010). Mobbingen kan enligt Lehtonen (2010) ta sig i uttryck i våld och skällsord. Ingen av eleverna som intervjuats lyfter fram fysiskt våld men både Kaisa, Nia och Tony tror att någon med en icke heterosexuell läggning skulle bli utsatt för skällsord. I intervjuerna lyftes det fram att det är andra elever som mobbar och Nia anser att det speciellt är vissa killar i hennes klass som säkert skulle mobba.

I vissa intervjuer formar forskaren forskningsfrågan på följande sätt **”Tror du att man öppet skulle kunna vara homo här på t.ex. åttonde klassen?”** Det finns vissa killar som understryker att man absolut inte kan vara ”homo” i skolan. Masrur säger att han tror att man skulle bli utsatt för skällsord på ett grovt sätt. Orsaken är helt enkelt att man är ”homo”. Han tycker också att de är omöjligt att någon homosexuell skulle kunna få vänner. Han fortsätter med att säga: om man är hetero så är det normalt men om man är ”homo” så är det också normalt men man skulle då bli behandlad riktigt dåligt i skolan.

I: Ok. Entäs sitten tota...jos niinkun...ois ajatellaan vaikka, että olisi oppilas, joka ei ole niinkun hetero...

Masrur: Mmm.

I: ...niinkun homo. Niin, miten sä luulet, että heitä kohdeltaisi?

Masrur: Todella. Niinkun niitä haukuttaisi vitun paljon.

I: Mutta niitä tota haukuttaisi, jos olisi?

Masrur: Joo, aika pahasti.

I: Joo. Miksi?

Masrur: Koska ne on homoja.

I: Luulet...ja heillä ei...tai niinkun olisiko heillä ystäviä tai mitään sellaista?

Masrur: Häh?

I: Olisiko se mahdollista, että heillä olisi ystäviä täällä tai?

Masrur: Ei olisi mahdollista mitenkään.

I: Ok. (Nauhoite tauolla 16:24) ...ainakin ne kysymykset nyt uudestaan, jotka mistä sä sanoit ihan jotain kiinnostavaa...

Masrur: No jos on hetero niin kyllä se on normaalia, mutta jos on homo niin kyllä se on kaikki normaalia, mutta kyllä niitä kohdellaan sitten niinkun todella huonosti koulussa (kröhäisee 16:48).

Hans uttalande är intressant eftersom de andra eleverna uppfattar att just Masrur har anti-gay åsikter. Han säger att det nog är normalt att vara homo men att man då kommer att bli utsatt för trakasserier. Masurs uttalande är till en viss mån svårtolkat. Då han på slutet säger att de är normalt så kan det tänkas att han försöker vara politiskt korrekt.

Det finns speciellt tre killar som intervjuats som är negativt inställda till någon som är icke-heterosexuell. De andra eleverna uppfattar dem som mobbare och säger rakt ut att en av dem har anti-gay åsikter. När killarna i skolan slänger ur sig anti-gay åsikter borde lärare i skolan reagera och tillrättvisa dem. Killarna kanske inte blir tillrättvisade av lärare i skolan när de slänger ur sig anti-gay och trakasserande kommentarer. Enligt Lehtonen (2010) är det nämligen vanligt att lärare förminskar problem som dessa. J. Aaltonen (2012) menar att också lärarna kan ha en del i mobbningen som relateras till sexuella minoriteter. Detta kan ske genom att en lärare ser på mobbningen mellan fingrarna och inte ingriper. Då blir mobbningen tyst accepterad. I elevintervjuerna jag tagit med i avhandlingen talar eleverna egentligen inte om lärarens roll när det gäller sexualitet i skolan. Killarnas tankesätt kan ha ett fäste i okunskap och att de inte fått undervisning i sexualitet. Enligt Lehtonen (2010) är sexualundervisningen i Finland bristfällig och speciellt då killarna inte gått i skolan i Finland sedan första klass vore det viktigt för dem att få undervisning i sexualitet och sexuella läggningar.

Killarnas beteende är i gruppintervjun kaxigt och de spelar tuffa inför varandra. Deras beteende kan relateras till makt och maktstrukturer där man får makt om man är kaxig och tuff. Man är tuff om man vågar säga upprörande saker. Svaleryd (2003) menar att man kan använda sig av skällsord (t.ex. ordet homo) med syftet att chocka. Maktstrukturerna och tuffheten relateras i sin tur till uppfostran, där samhället och normerna uppfostrar killar till att vara tuffa och kaxiga (Svaleryd, 2003). Att killarna tagit åt sig makt i skolan genom att vara tuffa och kan också vara en slags skyddsmekanism. Genom att se på killarnas intersektioner, har de hierarkiskt sett inte samma makt som en elev som är kille, finländsk, kristen, vit och kommer från en förmögen familj. Killarna tar åt sig maken för att inte hamna i underläge.

I skolan finns det också en kultur som är heteronormativ och speciellt pojkar ska sträva efter en hetero maskulinitet. De tre killarna som har anti-gay åsikter, har i skolan en position som potentiellt är hotad eller underordnad på grund av deras intersektioner. Därför kanske det är lättare för dem att performera en maskulint heteronormativ subjektivitet, vilket innebär ett

beteende hos dem där de betar sig nedlåtande och kritiserar homosexualitet. Detta är ett sätt för dem att upprätthålla en stark subjektposition istället för att säga att homosexualitet är ok. Vad skulle egentligen hända om vilken som helt pojke skulle utmana kritiken och stigmat homosexualiteten har i dag? Antagligen skulle det inte vara speciellt lätt. Skulle det ens vara möjligt?

Det är jobbigt att personer som är i maktposition påverkar andra. Lärare har makt men också vissa elever. Bland eleverna finns det elever med anti-gay åsikter som har makt och då är det svårt för andra att ifrågasätta dem. Om andra elever ifrågasätter dem riskerar de själva att bli mobbade eller utanför. Lärare har heller inte i skolan lyckats sätta eleverna i maktposition på plats. När en elev har makt och kommer åt att mobba någon p.g.a. av dennas sexualitet skapar det rädsla och otrygghet i skolan. Exkluderande värderingar och handlingssätt kan på så sätt leva kvar fast majoriteten helst inte skulle vilja ha det på det sättet.

I intervjun med Farid får forskaren ställa många följdfrågor får att få honom att berätta sin åsikt. Farid säger att enligt honom skulle man bli mobbad om man är homosexuell. Han säger att det nog finns en kille på sjuan, han verkar i all fall ”homo”. Farid säger att det är en onormal sak. Sedan berättar han att killen som är ”homo” bara har flickkompisar. Detta motiverar han vara orsaken till att killen är ”homo”. Forskaren frågar om man brukar säga något åt honom eller skrika åt honom. Farid svarar att ibland så skriker man nog.

I: Entäs sitten tota, jos ajatellaan, että täällä olisi joku, joka olisi niinkun ei hetero, tyyliin homoseksuaali...

Farid: Joo (nauraa).

I: ...niin miten sitä kohdeltaisi? Niinkun vaikka muut oppilaat?

Farid: (Nauraa) Mun mielestä sitä kiusattaisi. Mun mielestä

I: Joo. Mä olen ainakin huomannut, että täällä ei ihan hirveästi ole ketään ulkona kaapista.

Farid: Joo ei ole kukaan homo mun mielestä. Ei myös ole ketään homoo täällä. Paitsi yksi, yksi joka on seiskalla, joka nimeltä Joni. Se ainakin vaikuttaa homolta.

I: Eli se on, se on sitten vissiin huono asia, sun näkökulmasta, jos se vaikuttaa?

Farid: En mä tiedä. AOä, mun mielestä se on epänormaali asia, mun mielestä kyllä.

I: Joo. Mutta vaikeuttaako se esimerkiksi kavereiden saamista täällä näin?

Farid: No sen kaverit on kaikki tyttöjä. Niinkun sellain oma kaverit. Silleen kenen kanssa se hengaa koulussa. Yleensä pojat hengaa sen poikakavereiden kanssa. Mutta se hengaa vaan tyttöjen kanssa. Ja sitten se on vaan, se vaikuttaa, sen takia se vaikuttaa sellaiselta homolta. Ja sitten se muutenkin se vaikuttaa sellaiselta homolta.

I: Sanotaanko sille niinkun mitään? Huudellaanko sille?

Farid: Joo, kyllä sille huudetaan välillä jotain.

Genom att analysera Farids uttalande kommer man in på vem som är ”homo”. Farid har egentligen inga bevis på att killen han talar om är ”homo”. Han säger att han tror att killen är ”homo” på grund av att han endast hänger med flickor, vilket enligt honom är konstigt. Dessutom verkar han vara ”homo”. Det finns alltså hos Farid ett underliggande antagande om hur en homosexuell person ska bete sig. Enligt J. Aaltonen (2012) bottnar mobbning i att någon beter eller klär sig avvikande eller inte följer traditionella pojk- eller flickroller. Farids uttalande kan också kopplas till heteronormativitet och i att det finns normer i samhället flickor och pojkar ska bete sig enligt (Hedlin, 2010). När en kille inte beter sig enligt heteronormen och avviker drar Farid slutsatsen om att han inte kan vara heterosexuell. När sedan slutsatsen är dragen så för det med sig ett slags berättigande till att man får skrika negativa kommentarer åt pojken. Som Lehtonen (2010) lyfter fram kan mobbning få fäste i t.ex. klädstil och beteende.

Forskaren går in på om någon som har en icke heterosexuell läggning kan få vänner i den här skolan. Marsur säger att man inte kan det, Farid är inne på att en person han misstänker är homosexuell endast umgås med flickor. Alla svar innehåller ett antagande om utanförskap. På frågan om man öppet kan vara homosexuell i åttonde klass så spelar aspekten om att få vänner en roll. Eleverna tror att det skulle vara problematiskt. I teorin lyfter jag fram att Lehtonen (2010) menar att det är svårt för någon som ”kommit ut ur skåpet” att få vänner i skolan. Någon vars sexuella läggning kommit fram blir ofta mobbad och det i sin tur kan leda till marginalisering och ensamhet.

Varför sker mobbningen i relation till heteronormativitet och sexualitet och vad för mobbningen med sig? Det måste vara fruktansvärt för någon att kunna forma sin identitet och komma ut ur skåpet om man vet att stämningen i skolan är sådan att man högst antagligen skulle bli mobbad. Det är också därför som eleverna säger att ingen i skolan är homosexuell eller att de inte vet om någon är det. Det är helt enkelt otrött för någon att offentligt i skolan lyfta fram en icke heterosexuell läggning (Lehtonen, 2010).

Varför blir sexualiteten och en avvikande heteronormativitet ett så stort hinder? Detta bottnar i samhällsstrukturerna, normerna, intersektionalitet, makt och också i religion och etnicitet. Fram till år 1989 ansågs homosexualitet i Finland vara en sjukdom och först år 2016 kommer lagen om samkönade äktenskap i Finland att träda ikraft. I världen och i Finland har man fått

kämpa för att en icke heterosexuell läggning inte ska ses som något udda, onaturligt eller äckligt. Fortfarande är det många som tänker just så och ser t.ex. homosexualitet som något negativt. I Finland är inte heller kvinnan och mannen jämställda men ojämlikhet existerar ännu djupare för personer som har en icke heterosexuell läggning. I skolan finns det en tendens till att mobba, reta och utesluta personer som sticker ut eller avviker från normen och något som faller inom ramen för detta är sexualitet (Lehtonen, 2010).

Eleverna påverkas av t.ex. samhället, medierna och föräldrarna, men de påverkas också av skolan. (Naskali, 2010). I skolan borde man därför aktivt motarbeta mobbning och man borde kunna tala om sexualitet på ett inkluderande sätt. I just den här skolan är sexualitet ett tabubelagt ämne och i de lärarintervjuerna jag har bekantat mig med säger också någon lärare att det inte finns homosexuella i skolan och hen menar att sexualiteten är något som först formas i gymnasiet och att det inte är något man i högstadiet behöver ta i beaktande. Ett uttalande som detta säger ganska mycket om hur okunnig skolans personal är när det kommer till sexualitet. Att en lärare ignorerar elevernas möjliga sexualitet leder till att de blir ännu svårare för någon som är icke-heterosexuell att känna sig bekväm (J. Aaltonen, 2012). Om den miljö där man vistas i dagligen vill gömma och ignorera, hur ska då en elev kunna känna att hen duger just så som hen är. I skolan råder en struktur där lärare ignorerar och inte öppnar upp för diskussion, där man i klassrum inte i undervisningen lyfter fram sexualitet och i skolan finns elever med anti-gay åsikter som mobbar och använder ordet homo som skällsord. (Lehtonen, 2010). Denna struktur gör det nästan omöjligt för någon som söker sin identitet och möjligen sin sexualitet att känna sig accepterad och välkommen.

6.2.3 ”Alla homon borde dö”

Jag har valt att lyfta fram ett utdrag ur Satus intervju som ett skilt kapitel. Hon berättar om en händelse i skolan som skedde under bildkonstlektionen där de kristalliseras hur olika åsikter det finns bland eleverna när det gäller homosexualitet. Detta är en vardagsituation i skolan där olika åsikter möts och där lärarens agerande blir synligt. Samtalet börjar med att intervjuaren frågar om utanförskap.

I: Joo, että itse asiassa niinkun... Onko siinä jotain tiettyjä tyyppejä, jotka tekee sitä niinkun?

Satu: No Masrur on tosi ärsyttävä ihminen. Siis se on tosi close minded. Siis meillä oli viime torstaina sellainen tuossa, öö, kuviksessa keskustelu, ”onko homous hyvä vai ei” (naurahtaa) silleen. Niin se kesti ainakin noin puoli tuntia ja sen koko ajan Masrur

huusi, että homot pitäisi kuolla. Ja sitten opettaja ja kaikki tytöt yritti väittää vastaan. Että niin sitten se opettaja luki ääneen jonkun tekstin, jossa luki että joku Intian presidentti sanoi, että kaikki homot vankilaan tai jotain vastaava. Siis joku sanomalehdestä. Niin sitten se vaan alkoi taputtaa ja huutaa silleen ”bravo, bravo” (naurahtaa). Siis oikeasti. Se on tosi vammaisen ihminen.

I: Miten ne tota esimerkiksi sitten vaikka jätkät suhtautuu niihin sen juttuihin sitten?

Satu: Siis sillä on tosi paljon frendejä. Siis kaikki ihmiset pitää siitä näköjään. Mutta mä en siis tajua. Siis se on niin oikeasti cunt. Se on niin, siis mä en tajua miten se voi vaan huutaa, että ”kuolkoon kaikki homot”.

I: Saako se sitten, tuleeko siitä mitään seurauksia tai jotain tällaisia?

Satu: Periaatteessa ei siis. Se on mun mielestä koko o luokan ärsyttävin ihminen, koska sitä. Se ei edes ala kuuntelee, se on silleen... mitä sä selität sille. Esimerkiksi yksi Kadar, senkin mielestä on homous on ihan hirveä. Mutta kun opettaja alkoi selittää sille, että miksi sen mielestä homous ei ole hirveätä. Niin se kuunteli ja sitten se alkoi väittää vastaan ja sitten sen silleen ne vaan silleen keskusteli siitä.

I: Niin että se oli joku väittely (ES 32:25).

Satu: Niin väittely.

I: Joo, joo.

Satu: Mutta siis Masrurin kanssa se on silleen, homot, se vaan huutaa, että ”homot pitää kuolla” eikä kuuntele paskaakaan

I: Mikä tunti teillä muuten oli?

Satu: Kuvis.

I: Kuvis. Ok.

Satu: Siis mun tietääkseni se tapahtui silleen, että kaksi tyttöä, kaksi goottia, rokkaria, en mä tiedä, tyttöä, puhui homoudesta. Sitten Kadar tuli siihen ”hei haluatko sä, että mä liityn teidän keskusteluun?” Sitten se alkoi puhumaan siihen, että homous oli paha. Sitten kaikki yhtäkkiä alkoi puhuu siitä, että homous oli paha tai hyvää. Ja sitten opettajakin liittyikin siihen.

I: Oliko se, miten kun se meni se tota Kadar siihen keskusteluun, niin menikö se silleen niinkun hyvántahtoisesti vai silleen niinkun...?

Satu: Ihan hyvántahtoisesti. Se vaan kuunteli. Se seiso siinä, sitten se kuunteli, ”hei saanko mä liittyä teidän keskusteluun?” Sitten kun se liittyi niin, sitten kun muut kuuli, mistä ne puhui kunnolla, niin sitten Masrur alkoi silleen reagoimaan siihen (naurahtaa). Sillä on kyllä joku kunnan homofobia.

Då Satu blickar tillbaks på händelsen ifrågasätter hon Masrurs beteende. De är tydligt att hon blir provocerad av hans uttalande och hon tycker att han har gått över gränsen ”över vad man kan säga”. Att tycka att alla homon borde dö är att kränka mänskliga rättigheter. Satu är i sin tur av åsikten att Kadars tillvägagångssätt är accepterat. Hen hade i god ton diskuterat och lyssnat i stället och varit intresserad av vad de andra har att säga. Masrur är en kille i klassen som har makt. Han är populär och kommer därför undan med att säga kränkande saker fastän majoriteten inte accepterar det. I skolan finns det alltså två motpoler av åsikter när det

kommer till sexuella läggningar. Det finns elever som inte tycker att homosexualitet är något underligt i relation till heterosexualitet och sedan finns det elever som tycker att homosexualitet är helt onaturligt och att "homosexuella borde dö".

Det är intressant att en åsikt som kränker mänskliga rättigheter får ett så stort utrymme i skolan. Att åsikten överhuvudtaget existerar och får stöd är oroväckande. Orsakerna till det kan vara många men en orsak kan vara okunskap. Lehtonen (2010) framhäver att man inte i skolan har en tillräcklig sexualundervisning där man undervisar om sexuella läggningar. Det är heller inte införlivat i undervisningen att t.ex. heterosexualitet är fullständigt "normalt". När debatter som dessa uppstår har läraren en viktig roll att fungera som vägvisare. Man kan inte genom nolltolerans tysta någons åsikt men man kan undervisa och försöka få dem att förstå vad som är rätt och fel (Svaleryd, 2003). Läraren har också makt att ge mera utrymme åt åsikter som håller för att alla människor är lika värda oavsett kön eller sexuell läggning. Lärare borde använda sig av könssensitivitetsträning (J. Aaltonen, 2012).

6.2.4 Sammanfattning

Jag har redovisat för och analyserat hur elever i åttonde klassen reflekterar över heteronormativt och sexualitet i skolvardagen. På frågan om hur eleverna reflekterar över heterosexualitet och sexualitet i skolvardagen finns det många olika svar. Överlag talar man inte i skolan speciellt mycket om heteronormativitet eller om sexualitet. Eleverna beskriver att det inte tror att det finns homosexuella elever i skolan eller att de inte vet om det finns. Att eleverna inte ser någon eller vet om någon, betyder inte att dessa elever inte existerar. Istället finns en struktur där någon kanske väljer att "inte komma ut ur skåpet". I flera intervjuer kommer de fram att eleverna tror att någon med en ickeheterosexuell läggning skulle bli mobbad. Eleverna poängterar att det speciellt är killar som skulle mobba någon med en "avvikande" sexuell läggning. Det kommer fram att vissa killar inte accepterar homosexualitet. Många elever tycker att det är fullständigt okej att vara icke heterosexuell och eleverna ifrågasätter andra elever som inte delar åsikten. Det finns elever som i skolan utmanar heteronormativa strukturer genom att ifrågasätta andra elever som utges ha anti-gay åsikter. I nästa del 6.3 kommer jag att gå in på hur flickorna i grupp X utmanar de heteronormativa strukturerna som finns i samhället och i skolan. Flickorna irriterar sig till exempel över att sexualundervisningen i skolan är bristfällig och att vuxna inte vågar säga ordet "lesbo"

I skolan borde man tala om olika sexuella läggningar och om heteronormativitet. Sexualitet verkar vara något av ett tabu ämne i skolan och lärarna verkar vara passiva när det kommer till att stoppa mobbning och kommentarer som relateras till sexuell läggning. Problemen lyfts inte upp eller så förminskas de. Många elevers anti-gay åsikter är antagligen ett resultat av okunskap och därför vore det speciellt viktigt att skolan skulle undervisa om sexualitet och heteronormativitet. Eftersom ämnet nu är osynligt och kopplas till mobbning förblir skolan en otrygg plats. Eleverna begränsas gällande sökandet efter sig själva och omständigheterna är jobbiga när det gäller att försöka forma den egna identiteten. För att miljön i skolan ska vara öppen och accepterande, kräver sexualundervisningen i den finska skolan ett ansiktslyft (Lehtonen, 2010). Skolan borde fungera som stöd för elever som hör till sexuella minoriteter. Om man i skolan fortsätter att sopa problem under mattan som relateras till sexualitet kommer allt fler elever att hemlighålla sin sexuella läggning. Identitetsskapande är något som sker hos unga i högstadieålder och att förtränga sin identitet kan ha ödesdigra konsekvenser. En individ som inte upplever acceptans kan bli deprimerad, få alkoholproblem, ätstörningar och börja med ett självdestruktivt beteende (Lehtonen, 2010).

6.3 HUR UTMANAR ELEVERNA KÖNSROLLER, HETERONORMALITET OCH SEXUALITET SAMT STRUKTURER I RELATION TILL DESSA I (SKOL)VARDAGEN?

Då jag analyserat den första forskningsfrågan så har jag kommit fram till att könsroller mellan flickor och pojkar enligt elevernas tal i vissa fall fördelar sig stereotypiskt i skolan. Detta motsvarar också tidigare forskning (Heldin, 2010; Svaleryd, 2003). Det framkom även att elever utmanar könsroller och heteronormativa strukturer. I detta kapitel går jag ännu djupare in på ämnet om hur eleverna utmanar könsroller. I intervjuerna har forskaren inte direkt ställt frågor som och gått in på ämnet om hur könsroller utmanas men det är ett tema som uppkommer i materialet. Alla elever har inte kommit in på ämnet i de enskilda intervjuerna men det finns exempel där eleverna tydligt utmanar könsroller. I kapitel 6.2 gick jag in på hur eleverna reflekterar över heteronormativitet och sexualitet. Elevernas svar var varierande och de framkom att eleverna både accepterar och inte accepterar elever med en annan än en heterosexuell läggning. I detta kapitel kommer jag att tangera ämnet ännu djupare.

När det kommer till de gruppintervjuerna finns det en grupp som speciellt sticker ut med sina åsikter och exempel om könsroller, heteronormativa strukturer samt sexualitet. Detta är intervjun med tre flickor och jag kallar dem grupp X. Jag har i analysen valt att lyfta upp dem

som en enskild kategori eftersom mycket de berättar om är intressant och relevant för mitt ämne. Deras intervju går ett steg längre än de andra intervjuerna i att tala om könsroller, heteronormativitet och sexualitet. Kapitel 6.3, ägnar jag åt att redogöra för vad flickorna berättar om och att analysera deras intervjuer. Det är tydligt att flickorna funderat mycket på könsroller och på vad som är accepterat beteende för flickor och pojkar. Flickorna pratar också mycket om sexualitet och de visar missnöje mot hur skolan och samhället osynliggör andra än heterosexuella läggningar. Flickorna tycks aktivt diskutera ämnen som dessa med varandra. Flickorna är helt tydligt irriterade och frustrerade över vissa strukturer och begränsningar som råder i samhället och i skolan. Flickorna har mycket att säga och de pratar ofta i munnen på varandra. Leena är den som är allra ivrigast på att få berätta. Ibland är det svårt att från bandet urskilja vem det är som pratar, då är det i texten utmärkt med ”ES”. Forskaren behöver inte ställa speciellt mycket följdfrågor eftersom eleverna aktivt själv berättar om sina funderingar.

6.3.1 Att utmana könsroller genom färger, kläder och intressen

Jag börjar det här kapitlet med att lyfta fram ett utdrag där flickorna diskuterar att det finns symboler för män och kvinnor. De beskriver skillnaden mellan att kvinnornas symbol är pink och männens är blå. Flickorna konstaterar att symboler finns överallt.

(ES): Aina jos jossakin on niinkun vaikka niinkun tämä niinkun naisten symboli ja miesten. Aivan, naisten on pinkillä, miesten on sinisellä. Se on ihan missä vaan. Se on aina. Aina kun naisen (ES 39:17) vaalean pink... vaaleanpunaisen ja miehet on aina sinisellä.

Leena säger att hon har märkt att hon har lärt sig det så när hon var liten. Hon säger att när hon ritat något så har kvinnan alltid haft rosa kläder medan pojken haft blå. Hon reflekterar att det har sin början redan när man är barn och när man går till toaletten; den är blå och då vet man att den är för män. Könssymboler och färger är exempel på att kön performeras (Butler, 2006). Flickorna diskuterar också hur de själva påverkades som barn och att de någon gång har skrattat åt att en man har haft en pink skjorta. Alla tre flickorna delar upplevelsen. Sedan talar de om att de är ledsna över att de någon gång har tänkte så. En av flickorna säger att hon fortfarande kan komma på sig själv med att tänka ”haha, han har en ljusröd skjorta”. Lena säger att det är för att man har uppfostrats i det här samhället att tänka så.

Leena: Mä niinkun huomaa tuon itsestäni silleen, että kun mä olen ollut pieni, mä olen oppinut sen toleen. Koska jos mä olen piirtänyt jotain, naisella on aina ollut pinkit

vaatteet ja miehellä siniset.

(ES): Mmm, että se jää.

I: Entä...?

(ES): Mmm, mä mietin jo...

(ES): Se tulee lapselle. Jos sä menet johonkin vessan ja se on sininen. Niin sitten sä tajuat, että se on miesten vessa (nauraa).

(ES): Mmm, mä mietin aika pitkäänkin silleen, että "hahah", tyylin nauran, että "hahahah tuolla miehellä on pinkki" tai "vaaleanpunainen paita". Mä olen vaan silleen, että "hahah".

Leena: Joo, mulla oli sama.

(ES): Mä mietin sen aika pitkään silleen. Mua oikeastaan niinkun harmittaa, että mä olen ajatellut tolleen.

Leena: Samoin.

(ES): Mulla tulee vieläkin ihan vähäsen silleen, että "hahah, tuolla on vaaleanpunainen paita".

Leena: Sen takia, että meidän on vaan niinkun, me ollaan kasvettu silleen tässä yhteiskunnassa, jossa (ES 40:03)

(ES): Meidät on kasvatettu... niin.

Flickorna är oerhört reflekterande i sin diskussion och när Lena säger att man har uppfostrats i samhället att tänka så slår hon huvudet på spiken. Genus är en social konstruktion (Ambjörnsson, 2008). Lena beskriver hur man i barndomen lär sig att göra skillnad mellan män och kvinnor. Hon lyfter upp problematiken med hur ingjutna vissa skillnader är och att de därför fortfarande påverkar. Det synliggörs i utdraget hur svårt det är att bli av med de inbitna mönstren man har om könsroller. Det är svårt att ändra sitt tankesätt då man är van vid en viss struktur. Flickorna vill verkligen uppmärksamma de fenomen i samhället som Hedlin (2010) kallar *genusifierade*. Flickorna går in på att de som barn har lärt sig att göra skillnad mellan män och kvinnor genom t.ex. symboler och färger samtidigt som de nu vill utmana detta. Flickorna utmanar i materialutdraget könsstereotypa färger och symboler.

Diskussionen fortsätter och flickorna pratar om att det i butiken finns egna avdelningar för flickor och pojkar. En av tjejerna säger att hon skämdes över att gå till pojkavdelningen och titta vad där fanns när hon var liten. Hon beskriver att det finns skilda grejer för pojkar och flickor, exempelvis fjärilar och sådant. Anni säger att hon nuförtiden köper alla sina skjortor på pojkavdelningen. Hon tänker *"usch flickskjortor"*.

(ES): Kaupassakin on niinkun omat osastot pojille ja tytöille ja...

(ES): Niin! Miksi sä teet niin?

(ES): ...ja mua niinkun pienenä jopa nolotti mennä sinne poikien osastolle edes katsomaan mitä siellä myydään.

(ES): Koska niinkun tietenkä se on poikien ja sitten on tyttöjen. Katso perhosiä, että

tommoisia (ES 40:19). Anni: Niin, mä ostan nykyisin kaikki mun paidat poikien osastolta. Mä olen silleen, ”tyttöjen paidat, hyi”.

Idag när flickorna är äldre kan de själva göra val och nu kan de själva välja kläder istället för att de behöver klä sig enligt samhällsstrukturs preferenser. Intervjun med de tre flickorna är mycket intensiv och flickorna tar upp många olika exempel som relateras till kläder och könsroller. En av flickorna berättar till exempel att när hon var åtta år gammal så ville hon ha en cykelhjälm som var svart och hade eldslågor. Hennes mamma hade istället tyckt att det är bättre att köpa en vit med ljusröda blommor och fjärilar.

Till näst kommer ytterligare ett utdrag som handlar om könskodade kläder. En av flickorna berättar att hennes lillebror skäms över att hon som flicka använder exempelvis Batman munkjackor, Batman skjortor och Star Wars skjortor. Han hade sagt åt henne att ”Jo, du är fittigt nolo”. Flickan berättar att hon hade svarat ”aha, tack, jag gillar inte dessa prinsessor och fjärilar”. Flickan undrar varför de ska vara så att man anses vara ”nolo” (pinsam).

(ES): Muuten, mun pikkuveljen kaverit, niin Mikko kertoi mulle, tämä mun pikkuveli siis, niin että mä olen kuulemma nolo, koska mä käytän Batman hupparia ja Batman paitoja ja Star Wars paitoja ja ties mitä. Se oli vaan silleen, että ”joo, että vitun nolo sä olet”. Mä olen vaan siinä silleen, ”aha kiitos, en tykkää niinkun öö näistä prinsessoista ja perhosista”.

(ES): Niin ne on vaan siinä silleen, että joo että ”sä olet niin nolo”. Mitä jos mä en tykkää vaaleanpunaisesta ja prinsessoista vaan...

(ES): Jos mä tykkäänkin supersankareista. Mä olen aina tykännyt niistä, koska mulla on kaksi pikkuveljeä. Aina niiden kanssa leikkinyt ”jee Batman, Spider Man, höhhöhhöh”.

En flicka föds inte till att gilla ljusrött utan genus är en social konstruktion, vilket jag betonar i teorikapitlet (Hedlin, 2010; Svaleryd, 2003). Det är miljön, uppfostran och samhället som har skapat normen om att det finns skilda intressen och utseendemönster för flickor och pojkar. När någon utmanar detta och inte klär sig enligt normen är detta svårt att acceptera för någon som levt hela livet enligt den normen. När någon bryter ett mönster någon annan ser som självklart blir det konstigt och kan upplevas som pinsamt. Flickan som vill använda Batman skjortor blir i sin tur frustrerad över varför hon enligt andra inte får gå klädd som hon vill.

Det finns ett mönster för hurdana intressen en ung flicka ska ha enligt normen. I följande utdrag berättar Leena att då hon gick i andra klass hade hon Pokemon kort. Hon förklarar att många andra flickor också hade Pokemon kort men trots det så hade de andra flickorna

ifrågasatt Leenas intresse för korten. Hon säger skämtsamt att hon enligt andra var en ”looser” för att hon inte tittade på ”Top Model.”

Leena: Joo. Mä muistan sen kun mä oli jossain, olin kakkosluokalla. Niin sitten kaikki muut tytöt, joilla oli semmoisia tyttömäisiä ja tälle. Mäkin olin vähän silloin niinkun poikamainen, koska mulla on veli, niin sitten niinkun mä leikin aina sen kanssa niinkun silleen. Sitten mulla oli Pokemon kortteja.

Leena: Tosi monella, tosi monella tytöllä on ollut Pokemon kortteja. Niin silti ne oli silleen niinkun, että ”sulla on jotain Pokemon kortteja, silleen niinkun oikeasti”.

(Naurua)

(ES): Mutta mä en katsonut, mä en katsonut sitä mikä, Top Modelia. Ai että mä olin luuseri.

(Naurahduksia)

(ES): Mä en tiedä niiden huippumallien nimiä. Ai että mä olin luuseri.

Redan som barn har Leena haft andra intressen än flickor generellt, vilket gör att hon ses som en ”looser”. Hon är frustrerad över att också andra flickor än hon själv haft Pokemon kort men att det är något man helst inte ska betona. Fast flera haft Pokemon kort så betyder det inte att antalet kan förändra normerna, d.v.s. normen om att flickor inte ska ha så ”pojkkaktiga” intressen. Leena beskriver att en ung flicka hellre ska betona att hon ser på ”Top Model” för att vara som alla andra. Det finns en otrolig press på att vara som andra när man är ung. Detta är också ett exempel på hur flickor beskrivs utesluta andra flickor om man utmanar könsroller. I det första exemplet ställs flickan mot väggen av en pojke och i det andra exemplet är det flickor som ifrågasätter beteendet. Både flickor och pojkar kan ha svårt att acceptera det att någon väljer sin egen väg.

Färger, kläder och intressen är exempel flickorna tar fasta på då de berättar om rådande könsroller de stöter på i vardagen. Flickorna är medvetna om att det finns könsroller och att man skiljer på flickor och pojkar på olika sätt. Det flickorna irriterar sig på är egentligen det rådande genusystemet i samhället. I flera av materialutdragen lyfter flickorna fram exempel på det Hirdman (2001) kallar dikotomi. Då flickorna pratar om symboler så är det ett sätt att i samhället isärhålla kvinnor och män och isärhållningen förstärks genom pojk- och flickfärger. Lena poängterar att hon har lärt sig mönster för flick- och pojkfärger redan när hon var liten. Enligt det dikotomiska perspektivet så fostrats flickor och pojkar olika från den dagen man får reda på vilket kön en bebis har (Hirdman, 2001; Svaleryd, 2003). Isärhållandet börjar då ett barn är fött.

Isärhållandet mellan flickor och pojkar präglar de flesta aspekter av en människas liv och det är speciellt tydliga när ett barn växer upp. Som Fargell (2000) påminner om är barn redan tidigt medvetna om vad som är ett accepterat beteende för en man och en kvinna. Flickorna reflekterar kring att de som yngre själva levt enligt könsroller och att de i vissa situationer skrattat åt någon som brutit könsroller genom fel färgs klädkod. I materialutdraget framkommer dock att flickorna idag gärna bryter normer och att de irriterar sig på situationer där normbrytandet är svårt. I materialutdraget framkommer hur inbitna könsroller är och hur svårt de är att bryta dem. Det framkommer speciellt att utmanandet av könsroller uppmärksammas av andra och att de upplevs av andra som pinsamt.

6.3.2 Att utmana könsstereotyper och könsfördelning i skolan

I intervjun med flickorna lyfter de i flera utdrag fram flera exempel där det kristalliseras att de gärna utmanar könsroller. De lyfter fram exempel från barndomen, skolan och samhället. I det här kapitlet lyfter jag fram utdrag som kopplas till skolan. I ett utdrag pratar flickorna om en toalett i skolan som irriterar dem. De handlar om en pink toalett som finns i skolan och flickorna talar om den som ”*se pirun vaaleanpunainen vessa*” (*den djävla ljusröda toaletten*). Flickorna betonar att den är stereotyp och att de hatar den. Någon av dem berättar att den ännu mera gör skillnad på att någon är flicka och att någon är pojke.

(ES): Se pinkki vessa.

(Naurua)

I: Niin no kyllä niin...

(ES): Se pirun vaaleanpunainen vessa.

Leena: Siis mulle se on jotenkin niin oikeasti.

(ES): Aah.

(ES): Mä tulen siihen, mä tulen taas tähän pinkkiin vessaan, koska se häiritsee.

Anni: Ne kukkapaneelit siellä! Voi helvetti!

(ES): Se stereotyypisyys (naurahtaa).

Anni: Mä vihaan niitä!

(ES): Se erottaa vielä enemmän niinkun sitä niinkun toi on tyttö, toi on poika.

(ES): Se on niin hirveä.

Flickorna irriterar sig på att det finns vissa förhållanden som skiljer åt pojkar och flickor. Detta börjar redan då ett barn föds med färgerna blått och ljusrött. Flickorna förundrar sig över att man t.o.m. i skolan har skilda färger i toaletten. De poängterar att det är stereotyp och mellan raderna kan man se att flickorna gärna skulle vilja att man i skolan skulle utmana den stereotypa färgsättningen. För att man inte med toaletter skulle framhäva att någon är flicka eller pojke kunde man istället i skolan ha unisex toaletter eller toalett som ett tredje

alternativ ”öppen för alla”. Lehtonen (2010) föreslår att toaletterna borde vara privata och att man inte skulle behöva utmärka dem med könssymboler. Könscrollerna är så införlivade i skolans praktiker att de byggs upp i ”vardagens handlingar” och utrymmen så som i t.ex. toaletter.

Vidare i intervjun frågar forskaren hur flickorna tror att man kan krossa stereotypier som har att göra med kön i skolan? Flickorna svarar att man kunde undervisa om dem. Någon av flickorna ifrågasätter vem som har bestämt flick- och pojkfärger. Diskussionen fortsätter med att Leena lyfter fram ett exempel som konkretiserar stereotypiska pojke- och flickfärger. Då hennes faster fick ett barn så var fastern oroad över vad som skulle hända med alla saker de köpt ifall de blev en flicka istället för en pojke. Leena berättar att hon bara var att ”sluta nu”.

I: Hei mitä te olette mieltä, että miten tuollaisia sukupuoleen liittyviä stereotyyppioita voisi murtaa täältä?

(ES): Edelleenkin niistä voisi opettaa. Niinkun että voisiko lopettaa tällaisiakin niinkun siis mi... Kuka on päättänyt tyttöjen ja poikien väri? Voisiko sen vaan lopettaa!

(ES): Niin ja sun ei pitäisi aloittaa sitä heti vauvasta, että ”joo, se oli tyttö, laitetaan pinkki, pinkki tutu sulle joo, siitä sä tykkäät”. Miten olisi...

Leena: Niin niinkun, mun tätikin oli silleen, niinkun hänelle syntyi lapsi. Niin sitten se oli silleen, niinkun no öö sen piti niinkun olla poika. Niin ne on vaan silleen, että ”entä jos siitä tuleekin tyttö, kun me ollaan ostettu nämä kaikki siniset valmiiksi”. Tai mä olen vaan silleen niinkun, ”lopettakaa”.

När intervjun pågått en tid blir det tydligt att flickorna börjar bli riktigt upprörda. Flickornas ilska bottnar i hur samhället styr individen in i könscroller redan tidigt. Som också J. Aaltonen (2012) poängterar är allt från färger till leksaker ämnade för antingen flickor eller pojkar. Könscrollerna ses idag som naturliga och självklara enligt J. Aaltonen (2012) och det är ett mönster flickorna gärna skulle vilja bryta. I teoridelen lyfter jag fram att flera genusforskare ifrågasätter varför en pojke och flicka blir behandlade olika redan från födseln. Detta gör även flickorna x. De ifrågasätter varför det är så viktigt att en flickbaby ska ha ljusröda kläder och att en pojkbaby ska ha ljusblåa kläder. I utdraget kommer det fram att könsstereotypierna börjar redan i barndomen. De är sedan så införlivade att de infiltreras i skolan. För att stereotypierna ska krossas borde man alltså agera annorlunda med barnen. Hela samhällsstrukturen borde förändras. En av flickorna frågar hur det hela började? Det är egentligen helt absurt hur mycket en färg kan påverka. Leenas exempel om fasterns beteende påvisar hur hysteriska människor i samhället är med pojke- och flickfärger. Detta är något

flickorna tycker att man borde sluta med omedelbart. Det är dock inte lätt att förändra ett mönster de flesta människor anser som något självklart och biologiskt förankrat. Dessutom påverkas människan mycket av reklamer samt medierna och reklamerna är ofta könsstereotypa, vilket också framkommer i exemplet med affären Anttila (Syrjälä i Helsingin Sanomat, 2016).

I följande utdrag pratar flickorna om praktiker i skolan som påverkas av kön. De reflekterar kring hur praktikerna kunde förändras. Leena säger att inget kan förändras bara sådär att det händer med tiden om det ens förändras. Flickorna anser att man borde göra små förändringar i läroböcker. Leena lyfter fram ett exempel från en franskalektion.

I: Tota miten täällä, olisiko teillä mitään semmoisia ideoita, että miten täällä koulussa, niinkun mitä täällä voisi tehdä, että jos te voisitte sanoa maikoille, että ehdottaa jotain tästä, että miten sitä voisi sitä sukupuolten tällaista stereotyyppistä rakennetta purkaa? Muuten kuin vaihtamalla vessojen väriä?

(Naurua)

I: Onko se niinkun mahdollista jollain tapaa?

Leena: No mun mielestä se ei ole mahdollista, koska se on pitkä muutos, koska ihmiset on tottunut siihen. Ja niinkun mä sanoin, mä olin pienenä sellainen, että mä vaan...

(ES): Ei sitä voi vaan vaihtaa tolleen.

Leena: Ei sitä voi vaihtaa vaan se muuttuu ajan kanssa, jos muuttuu.

(ES): Mutta se on edelleen, tiedät sä, oppikirjoissa, että sä rupeat niinkun pieniä muutoksia niinkun tekemään.

Leena: Niin mä muistan, joskus ranskassa, me tehtiin muistiinpanoja. Kun ranskassa on silleen, niinkun että niihin sanoihin tulee "le" tai "la" tai...

(ES): Niin feminiini tai maskuliini.

Leena: ...feminiini tai maskuliini. Niin me tehtiin muistiinpanoja, niin totta kai se maskuliini oli sinisellä ja feminiini oli pinkillä. Totta kai (naurahtaa)!

Flickorna menar att små könsstereotypiska praktiker i skolan är irriterande och att man borde vara uppmärksam gentemot dessa. Läraren kunde lika gärna ha använt andra färger. Flickorna upplever att det går långsamt att få till stånd förändringar. Flickorna upplever framförallt att det är svårt att påverka. Om man ser på flickornas ställning ur ett hierarkiskt perspektiv så har flickorna inte en speciellt stark ställning. Över om dem finns en samhällsstruktur med en viss sorts normer. Högre i hierarkin står också skolan, lärare, föräldrar och andra elever som påverkas av olika normer. Det är svårt för flickorna att kunna påverka och få till en förändring eftersom de hierarkiskt sätt inte har så mycket makt.

När det gäller att krossa könsstereotyper i skolan så lyfter flickorna fram två olika sorts problematiska mönster. Det första problemet handlar om att miljön i skolan skiljer på flickor

och pojkar och detta synliggörs genom exempelvis stereotypa toaletter. Det andra problemet flickorna går in på handlar om undervisning. Flickorna upplever att man i skolan driver en undervisning där man förstärker könsstereotyper. Undervisningen är inte könsneutral. Flickorna känner att färger är stort problem. Samhället är idag på många sätt ”färgkodat” enligt kön och detta har infiltrerats även i skolan. I skolan borde man helt och hållet slopa färgkodningen för kön, både i miljön och undervisningen. Könskoderna leder till att flickor och pojkar sätts in i fack som är exkluderande och begränsande. Symboler och färgkoder är också exkluderande för elever som upplever att de inte hör hemma i sitt biologiska kön. Det kan vara riktigt ångestfyllt för någon som exempelvis är transsexuell att behöva välja toalett utifrån könssymboler och färger. I skolan borde man istället krossa stereotyper och driva en undervisning som är inkluderande och som framförallt respekterar kön och sexualitet.

6.3.3 Att utmana heteronormativa antaganden

Könet är starkt knutet till sexualitet och det finns normer för hur ska klä sig och bete sig. Jag kommer i det här kapitlet att lyfta fram flera utdrag ur materialet där flickorna reflekterar kring och utmanar heteronormativitet. Många av utdragen är beskrivningar om tillbakablickar i flickornas barndom. I det första utdraget som handlar om heteronormativitet berättar en av flickorna om en händelse där hon blev riktigt irriterad på sin pappa. Hon hade tittat på något politikprogram på tv:n med sin pappa och hennes pappa hade kommenterat att en man hade en pink skjorta. Han hade sagt att ”*inte kan man ha på sig det där för det ser homot ut*”. Flickorna funderar återigen på färger och de fann att man lär sig mycket om färger och kön från leksakstidningar.

(ES): Mun ihanin asia ikinä. Mun isän suusta, kun katsoin jotain poliitik... ohjelmaa, jossa jollakulla miehellä on pinkki paita, että ”ei tuommoista voi pitää, kun se näyttää homolta”.

(ES): Senhän oppii jo lelulehdistä, kun siinä on pinkillä ne tyttöjen osa, tyttöjen lelut...

(ES): Kaikki! Mistä se on alkanut?

(ES): ...sitten sinisellä ne poikien ja...

En färg har en enorm påverkan och väcker starka åsikter om ”den används på fel sätt av fel kön”. Det anses vara onormalt om en man klär sig i ljusrött. I detta utdrag framkommer tydligt vilken påverkan en förälders uttalande har. I det här fallet har flickan kommit ihåg händelsen och hon ifrågasätter sin fars reaktion eftersom hon inte själv känner att hon tänker på samma sätt. Enligt henne är det absurt att någon klassas enligt en viss sexualitet på grund av en färg i ett kläddval.

Det råder en hierarki där mannen är överordnad framför kvinnan men det råder också en rangordning där heterosexualiteten är överordnad framom homosexualiteten och andra sexuella läggningar. Normen är att vara heterosexuell och inom heterosexualiteten finns mönster för vad som är acceptabelt beteende (Ambjörnsson, 2006; Hedlin, 2010). Om någon avviker från mönstret kan ens sexualitet ifrågasättas och då kan man bli klassad som homosexuell utgående från sitt beteende. Flickorna lyfter fram ett exempel där det händer, när en av flickornas pappa tycker att män inte kan klä sig i ljusrött för att det ser ”homot” ut. Detta är ett exempel på det Lehtonen (2010) beskriver som könsnormativitet. Det handlar om att man måste vara en ”manlig” man på rätt sätt. Den ljusröda skjortan pappan kommenterar är enligt honom ett tecken på att mannen med skjortan inte är en man på ett rätt sätt. När pappan kommenterar att det ser ”homot” ut kan man anta att det också hos honom finns ett antagande om att homosexualitet är något ”sämre”. Enligt Lehtonen (2010) är det heterosexuella synsättet ofta exkluderande. Flickorna ifrågasätter pappans uttalande och därmed utmanar de heterosexuella antaganden. Samtidigt så uttrycker flickorna att de förstår att färger i relation till kön är något som är införlivat i vardagen. Man lär sig de från leksakstidningar där det finns en viss sida för flickor och en viss sida för pojkar.

I följande utdrag frågar forskaren hur man kan tackla utanförskap som uppkommer på grund av sexuell läggning? Flickorna säger att man borde börja undervisa om det tidigare, de tycker att människor inte vet vad homo betyder. Flickorna kommer in på sexualitet. Leena berättar att hon en gång hittade ett klipp på You Tube där en åttaårig flicka visste vad det betyder att vara lesbisk. Människor hade i kommentarsfältet förundrat sig över hur flickan i den åldern visste vad ”lesbo” på riktigt betyder. Leena berättar att hon då funderade över varför man inte i läroböcker kan på t.ex. förskolan ha bilder på familjer var det finns två män.

I: Tota, no nyt kun puhuttiin tästä niinkun seksuaalis... niinkun syrjinnästä seksuaalisen suuntauksen perusteella. Niin miten siihen pystyttäisi puuttua paremmin? Koska musta tuntuu...

(ES): Opettamalla sitä aiemmin.

Leena: Niin koska, koska niillä on...

(ES): Pieni lapsi ei tiedä mikä homo on. Sitten kaikki rupeaa haukkumaan ihmisiä homoiksi, kun ne ei tiedä mitä se tarkoittaa. Ne on vaan ottanut sen tavan muilta.

Leena: Mä muistan, mä jotenkin eksyin öö tota jollekin tota jollekin jännälle puolelle You Tubea... (Naurua)

Leena: ...ja sitten joku joku joku kahdeksanvuotias tyttö tiesi, mikä on lesbo. Ja sitten kaikki on vaan, kaikki menee sinne kommenttiboksiin silleen niinkun että ”miten se

tietää tuossa iässä mikä on lesbo niinkun oikeasti niinkun”. Ja sitten mä niinkun mietin sitä, että niinkun miksei niinkun esim. voi olla jossain oppikirjassa esim. jossain eskarissa ei voi olla perheessä kuva, missä on kaksi miestä.

(ES): No koska se on epänormaalia ja kun se on lapsi (ääntele 34:04).

Leena: Niinkun silleen niinkun, mä vaan mietin silleen, miksi se ei ole mahdollista niinkun olla kirjoissa?

Flickorna åsyftar egentligen att man borde börja undervisa om sexualitet och sexuella läggningar redan tidigt. Man kunde satsa på sexualundervisningen men också på att lärare införlivar olika sexuella läggningar i undervisningen i vardagen. Tainio et al. (2010) föreslår till exempel att lärare kan byta ut huvudpersonernas kön i läroböckerna ifall de följer en stereotyp könsindelning. Man kunde i skolan använda sig av material som tar upp exempelvis regnbångsfamiljer som en naturlig familjestruktur, vilket också Leena är inne på. I TASUKO (2011) lyfter man fram att flera läroböcker i de finländska skolorna upprätthåller könsroller och heteronormativa strukturer. Som en följdfråga frågar forskaren då *”Har ni på högstadiet överlag, är det tillräckligt tal under lektionerna om olika sexuella läggningar och sådant?”*. Alla flickorna enas om att det inte är det. Leena berättar att det talas om under hälsokunskapslektioner och i biologin men att man mest nämner det sådär i förbifarten.

I: Onko teille, onko niinkun yläasteella ylipäätänsä, teidän mielestä, tarpeeksi niinkun oppitunneilla niinkun puhetta tyyliin eri seksuaalisista suuntauksista ja sellaista?

(ES): Meillä ei ole. Ei.

Leena: Se on pelkästään terveystiedossa ja ehkä bilsassa tulee.

(ES): Niin mainitaan siinä ohimennen, että on olemassa asioita...

(ES): Jos sä ha... jos sä haluat tietää, mitä se sana tarkoittaa...

(ES): Internet.

Diskussionen fortsätter med att flickorna säger att om man vill veta vad ord betyder då får man använda sig av internet. En av flickorna lyfter fram ett exempel där hennes mamma vägrar att säga ”lesbo” eller ”homo”. Hennes mamma säger antingen ”sådana män” eller ”lepakkonainen”. Flickorna brister ut i skratt. Och någon frågar *”vad sa du?”* Som svar får hon *”en gångs så sade hon ”lepakkonainen” och jag var bara att vad i helvete är det?”*.

(ES): ...sun pitää itse niinkun mennä selvittämään asia. Ja mulla on niinkun, niinkun maailman ärsyttävin asia on ikinä on se, että mun äiti ei suostu suunnilleen sanomaan ”lesbo” tai ”homo”. Joko se sanoo niinkun ”niitä miehiä” tai sitten on ”lepakkonainen”.

(ES): (Nauraen) Mikä?

(ES): Kerran se sanoi ”lepakkonainen”. Mä olin vaan sille silleen ”Mikä helvetti se on?”

I diskussionen mellan flickorna och som handlar om sexualitet blir det tydligt att flickorna upplever att sexualundervisningen i skolan är bristfällig. Det är inte bara i skolan som ämnet ”sexualitet” är nertystat utan det förekommer också i hemmet. Flickorna vill att man ska tala om saker med deras rätta ord på rätt sätt. En av flickorna blir irriterad på att hennes mamma inte rakt ut säger ordet ”lesbisk”. När mamman väljer ett annat ord uttrycker hon underliggande att lesbiskhet inte är något normalt. Sexualitet är i samhället ett tabubelagt ämne. Både i skolan och i hemmet tystas andra än heterosexuella ner. Sexuella läggningar som avviker från heteronormativitet anses vara sämre. (Ambjörnsson, 2006; Lehtonen, 2010; Reimers & Martinsson, 2008.)

Konsekvenserna av att sexuella läggningar ignoreras i undervisningen och i hemmet är att andra än heterosexuella läggningar ses som något konstigt. I det finländska skolsystemet finns det elever som har exempelvis två mammor. Flera elevers sexualitet och familjestrukturer ignoreras. Skolan borde istället uppmärksamma regnbågsfamiljer och undervisa elever om att sexualitet handlar om mycket mer än heterosexualitet. Gällande sexualitet i skolan så menar Lehtonen (2010) att lagstiftningen inte är på elevernas sida. Man är på en samhällelig nivå rädd för att sexualisera barnvärlden för tidigt (Lehtonen, 2010). Detta är absurt enligt Ikävalko (2008) eftersom man genom att blunda för barns och ungas sexualitet inskränker på deras trygghet. Det finns en underliggande agenda i skolan där man anser att om man inte talar om sexualitet så finns den inte. Detta är något som flickorna snappat upp och de upplever det som irriterande. Flickan förstår inte vad som är så farligt med att säga ordet ”lesbo” eller att en ung flicka vet vad ”lesbo” betyder.

I teoridelen lyfter jag fram att Lehtonen (2003) anser att sexualundervisningen i skolan är bristfällig. Han poängterar att undervisningen ges genom ett heterosexuellt perspektiv, vilket är problematiskt. Flickorna anser såsom Lehtonen (2010) att man borde utveckla undervisningsmaterialet så att det skulle inkludera olika sexuella läggningar. Flickorna utmanar heteronormativa antaganden genom att ifrågasätta sexualundervisningen i skolan. Flickorna ifrågasätter också varför färgen ljusröd hos en man kopplas till homosexualitet. Flickorna skulle gärna se en förändring i sina föräldrars fördomar. För att utmana heteronormativitet borde man i skolan göra undervisningen mera inkluderande (TASUKO-hanke, 2011).

6.3.4 Sammanfattning

I utdragen med Grupp X framkommer att flickorna på olika sätt utmanar könsroller, heteronormativitet och sexualitet samt strukturer i relation till dessa i skol(vardagen). Flickorna lyfter fram att könsroller och heteronormativa strukturer är något man blir en del av redan som barn. De blickar ofta tillbaka på sin barndom och reflekterar kring hur man i samhället uppfostras in i vissa roller där färger och symboler är avgörande. Flickorna uppmärksammar att strukturerna är mycket närvarande i skolan och de är irriterade över hur uteslutande strukturerna är. Flickorna själv bidrar till att krossa stereotyper genom att de exempelvis shopper kläder på pojkavdelningen, att de gillar superhjältar och att de inte bryr sig om att ha traditionellt ”flickiga” intressen. Flickorna ifrågasätter också praktiker och miljöer i skolan som är heteronormativa och uteslutande.

Mycket av de problem flickorna lyfter fram i anknytning till könsroller, heteronormativitet och sexualitet är en kombination av en ojämsställd samhällsstruktur, uppfostran, föräldrarnas åsikter, utbildning och skolmiljö. De är inte lätt att utmana strukturer som är så inrotade i samhällsstrukturen att de är svåra att förändra. Flickorna upplever att de ibland blir utsatta för fördomar av andra då de inte klär sig eller beter sig enligt normen. Trots att de har upplevelser om utfrysning och att människor tycker att de är pinsamma så fortsätter de att utmana strukturerna. Hur kommer de sig att flickorna ”vågar” utmana strukturerna? En förklaring ligger i att de är en grupp på tre. Flickorna har alla liknande åsikter, de får stöd av varandra och det märks att de talar mycket om ämnen som dessa med varandra. Hade flickorna till exempel varit i en skola där det inte haft varandra så hade de som individer antagligen hamnat utanför. Eftersom de är en grupp har de en stark subjektposition. Samhälleligt har de dock en svag subjektposition eftersom de har få möjligheter att påverka. Det finns inte något forum i skolan där de kan föra fram sina åsikter. Trots att flickorna inte har stora möjligheter till att påverka så ger deras agerande och åsikter hopp om att man i skolan kan få tillstånd små förändringar. Det är fint att det i skolan finns en generation unga som utmanar strukturerna.

7. SLUTDISKUSSION

Det är jobbigt att vara elev på åttonde klassen idag. Det finns strukturer i skolan som eleverna måste förhålla sig till och anpassa sig till. I den här pro gradu-avhandlingen har jag undersökt hur åttondeklassare reflekterar över och utmanar konstruktioner av genus, könsroller, sexualitet och heteronormativitet i skolvardagen. I avhandlingen har jag använt mig av ett feministiskt poststrukturalistiskt förhållningssätt och genus har varit ett viktigt tema i den teoretiska referensramen. Jag har använt mig av en bred teoretisk referensram som jag delade in i två delar. Jag beskrev genus, kön och sexualitet genom ett samhällsligt perspektiv och därefter beskrev jag ämnena genom ett skolperspektiv. För att kunna gå in på ämnena i relation till skolan så behövde jag ha med teoretiseringar som förklarar samhällsliga strukturer. De samhällsliga strukturerna ger en referensram åt det som sker inom ramen för skolan och de förklarar varför saker och ting är på ett visst sätt i skolan. Till exempel det att samhället inte är jämställt idag återspeglas i skolan genom att pojkar ofta tar mera plats än flickor. I den teoretiska referensramen strävade jag efter att få med både utländsk och inhemsk litteratur. Jag använde mig av svensk litteratur samtidigt som jag lutade mig mot flera finländska teoretiska verk eftersom jag ville få en bred uppfattning om hur forskningsområdet ser ut i Finland. Jag tycker att innehållsanalys som metodval fungerade bra och jag har enligt den feministiska poststrukturalismen kunnat synliggöra underliggande strukturer i skolvardagen.

Tidigare forskning inom området har fokuserat på hur lärare bidrar till att flickor och pojkar behandlas på olika sätt i skolan. Forskning har också tidigare fokuserat på lärarintervjuer medan jag i min forskning lyft fram elevintervjuer. Tidigare forskning har främst fokuserat på skillnader mellan flickor och pojkar men jag ville få med ett mera mångfasetterat perspektiv, därför tog jag med intersektionalitet och heteronormativitet. Intersektionalitesteoretiseringen ger en bredare syn på olikheter och subjektpositioner mellan eleverna. När det gäller forskningsfrågorna så har jag fått omfattande svar på dem. För att komma åt hur eleverna utmanar könsroller och heteronormativa strukturer behövde jag identifiera hurdana skillnader och könsroller som existerar samt hur eleverna reflekterar kring heteronormativitet och sexualitet. Resultaten tyder på att könsroller och heteronormativa strukturer fortfarande existerar i skolan, vilket är problematiskt. Hur elever däremot utmanar könsroller, heteronormativitet och sexualitet är något det inte forskats speciellt mycket om tidigare. Jag anser att jag fick mest intressanta resultat angående den frågan. Det har i viss mån skett en

förändring från tidigare forskning genom att eleverna inte underkastar sig könsroller på samma sätt som förr och eleverna har en utmanande benägenhet gentemot heteronormativa strukturer.

Min avhandling präglas av de intervjuerna som gjordes med eleverna. Jag föreslår att man i fortsatt forskning kunde göra liknande studier där fokus i intervjuerna skulle ligga på ämnen om genus, könsroller, sexualitet och heteronormativitet. I mitt material var dessa ämnen inte i fokus utan istället låg fokus på marginalisering och inklusion. Materialet i det stora forskningsprojektet var omfattande och i materialet finns det mycket man kunde forska vidare om. Eleverna nämner t.ex. att de sker mycket mobbning på sociala medier och eleverna berättar att de upplever att lärare beter sig rasistiskt. Jag föreslår även att man vidare kunde forska om hur elever utmanar könsroller och heteronormativa strukturer i skolan eftersom det är ett nytt forskningsområde jag lyft fram i och med denna avhandling. Man kunde ställa direkta frågor om hur strukturer utmanas av eleverna. Kring det kunde man forska om hurdana påverkningsmöjligheter eleverna har i skolan då de är utmanar strukturer.

I min avhandling framkommer att det konstrueras skillnader mellan flickor och pojkar i skolvardagen och att könsroller existerar. Pojkarna beskrivs vara bråkigare och våldsammare än flickorna. Eleverna beskriver också att pojkarna generellt kan kläcka ur sig grova skällsord medan flickorna ofta är medgörliga och tysta. Könsroller existerar i och med att pojkarna är tuffa och flickorna snälla och tillmötesgående. När det gäller skillnader mellan könen i relation till utseende så framkommer det att flickorna ställs inför betydligt större utseendekrav än pojkarna. Det finns också hobbyn som endast är accepterade för flickor respektive pojkar. Om en pojke skulle ha en ”flickig” hobby skulle han enligt eleverna antagligen bli mobbad. Även när det gäller skällsord konstrueras det skillnader mellan könen. Flickor blir främst utsatta för kränkande skällsord av pojkar. I och med att pojkarna talar nedlåtande till flickorna tar de till sig makt och det framkommer att flickor får utså kränkningar av pojkar i en större utsträckning än tvärtom. Trots det, så tyder tidigare forskning på att de även riktas exempelvis utseendekrav och skällsord mot pojkar i skolan.

Det existerar en heteronormativ struktur i skolan. Resultatet tyder på att skolan är en otrygg plats för någon som är icke heterosexuell. Överlag talar man inte i skolan speciellt mycket om heteronormativitet eller om sexualitet. Eleverna menar att det inte tror eller vet om det finns homosexuella elever i skolan. Miljön i skolan är så otrygg och förnekande gällande andra än

heterosexuella läggningar att det antagligen finns elever som väljer att inte komma fram med sin läggning. Många elever menar att de själva är positivt inställda till homosexualitet men de säger att det finns elever som inte är det. I intervjuerna kommer det fram att vissa killar inte accepterar homosexualitet och det finns t.ex. en kille som säger att ”alla homon borde dö”. De flesta eleverna tror att icke heterosexuella elever skulle bli mobbade. Mobbingen kan leda till allvarliga konsekvenser. Det att andra än heterosexuella läggningar ignoreras och att det finns en ökad utseendehets samt en press på se bra ut på rätt sätt kan leda till att elever i värsta fall utvecklar ätstörningar eller får självmordstankar. (Harjunen 2009; Lehtonen, 2010). Skolan och lärare borde aktivt arbeta med att förebygga mobbing. Speciellt behöver skolan bli bättre på att bemöta elever med olika sexuella läggningar och på att krossa heteronormativa strukturer i skolan.

Det finns dock elever som utmanar könsroller, heteronormativitet och sexualitet i (skol)vardagen, samt strukturer i relation till dessa. Det finns flickor som står emot pojkar som försöker ställa sig över dem och i vissa fall krossas rollen om att flickor ska vara medgörliga. Det finns elever som i skolan utmanar heteronormativastrukturer genom att ifrågasätta andra elever som utger sig ha anti-gay åsikter. De flesta elever som intervjuats ifrågasätter mobbing gentemot exempelvis homosexuella elever. Det uppkom i materialet en grupp flickor som explicit utmanar strukturerna i en större utsträckning än de övriga eleverna. Flickorna lyfter fram att könsroller och heteronormativastrukturer är något man blir en del av redan som barn. Strukturerna är mycket närvarande i skolan och flickorna är irriterade över hur uteslutande vissa strukturer är. Flickorna själv bidrar till att krossa stereotyper genom att de exempelvis shopper kläder på pojkavdelningen, att de gillar Pokemon och att de inte bryr sig om att ha traditionellt ”flickiga” intressen. De är irriterade över den ljusröda toaletten i skolan, över att det inte i skolböcker finns exempel med två pappor, över att flickor inte får ha Batman tröjor osv. Det är emellertid inte helt lätt att utmana strukturerna. Flickorna upplever att de ibland blir utsatta för fördomar av andra då de inte klär sig eller betar sig enligt könsnormer. De har upplevelser om utfrysning och att människor tycker att de är pinsamma.

Vad kan egentligen individer i samhället göra för att världen ska bli mera jämställd? Vem har egentligen ansvar för jämställdhet och för att heteronormativitet inte ska ses som det självklara? Detta ansvar är det få som vill ta på sig och många vill gärna hänvisa till någon annan. Arbetslivet hänvisar till skolan, skolan hänvisar till förskolan och förskolan i sin tur hänvisar till hemmet och föräldrarna. Föräldrarna menar att medierna har en negativ inverkan

på barnen och medierna hänvisar till samhället i stort. Det hela blir en ond cirkel. För att svara på frågan måste var och en börja med att se sig i spegeln och försöka använda sig av ett normkritiskt reflekterande. (Hedlin, 2010). Det är också viktigt att vara medveten om sin egen subjektposition. När man står där framför spegel kan man till exempel reflektera över att den subjektposition som finns i ett heteronormativt västerländskt samhälle inte betyder samma sak för alla människor. Kvinnor, homosexuella, fattiga, färgade och äldre etc., har andra förutsättningar gällande makt och frihet än privilegierade vita, rika heterosexuella, ungdomliga män (St. Pierre, 2000). Ju flera avvikelser en individ har gentemot normen, desto mera marginaliseras individen.

Rubriken i min avhandling börjar *"Du sa att skolan inte kan förändras så att alla accepteras. Varför tänker du så?"* Jag tänkte avslutningsvis reflektera kring frågan. Forskare som till exempel Reimers och Martinsson (2008) argumenterar att skolan är kapabel till att förändras. Är skolan och samhället egentligen kapabelt till en förändring? Under avhandlingens gång har jag funderat mycket på normer och på vilket sätt samhällsnormerna påverkar skolan. När jag blicka tillbaka till min egen högstadietid så upplever jag att skolan var en mycket otrygg plats redan då jag själv gick i åttonde klassen. Jag hade hoppats att skolan skulle ha utvecklats under de senaste 10 åren och blivit mera inkluderande. Resultaten i den här studien tyder dock på att skolan i den här forskningen är mycket exkluderande och otrygg. Jag vill tro på att skolan trots allt kan förändras men samtidigt tror jag att det är mycket svårt och att det kommer att ta lång tid. Det finns elever som utmanar strukturerna och vill ha en förändring. Speciellt grupp X vill ha en förändring. Jag känner igen mig själv i flickorna, eftersom jag själv som åttonde klassare ville utmana strukturer i skolan genom exempelvis klädstil. Samtidigt imponeras av hur kloka åsikter de har. De utmanar strukturer av könsroller, heteronormativitet och sexualitet på en mycket avancerad nivå. Vad kan egentligen flickornas utmanade beteende och åsikter leda till? Enligt the Global Gender Gap report (2014) är Finland ett av de mest jämställda länder i världen men trots det tyder tidigare forskning samt min forskning på att strukturerna i samhället och skolan i Finland inte är speciellt jämställda. Det finns strukturer i samhället och skolan som leder till ojämlikhet och ojämställdhet. Normerna är införlivade och svåra att förändra. Hur ska tre flickor på åttonde klassen i en skola i Helsingforsregionen kunna skapa en förändring? I de stora hela är flickornas subjektposition så underordnad att de inte har någon makt eller påverkningsmöjligheter. Samtidigt ger flickornas utmanande beteende och åsikter hopp om att de trots allt kan ske små förändringar i skolvardagen.

8. REFERENSER

- Aaltonen, J. (2012). Turvataitoja nuorille, Opas sukupuolisen häirinnän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Opas 21, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Juvenes Print – Tampereen Yliopistopaino Oy Tampere.
- Aaltonen, S. (2011). Tytöt ja maine. Teoksessa Ojanen K., Mulari H. & Aaltonen S. (Toim.), *Entäs tytöt? Johdatus tyttötutkimukseen* (s. 269-304). Helsinki: Vastapaino & Nuorisotutkimusverkosto.
- Adler, P. A., Kless, S., & Adler P. (1992). Socialization to gender roles: Popularity among elementary school boys and girls. *Sociology of Education*, 65(3), 169-188.
- Ambjörnsson, F. (2006). *Vad är queer?* Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm.
- Ambjörnsson, F. (2008). *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer.* Stockholm: Ordfront förlag.
- Bove, P. (1990). Discourse. In F. Lentricchia & T. McLaughlin (Eds.), *Critical terms for literary study* (pp. 50–65). Chicago: University of Chicago Press.
- Butler, J. (1990). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York: Routledge.
- Butler, J. (1990/2006). *Hankala sukupuoli.* (T. Pulkkinen & L.-M. Rossi, Käänt.) Helsinki: Gaudeamus.
- Butler, J. (1992). Contingent foundations: Feminism and the question of “postmodernism.” In J. Butler & J. W. Scott (Eds.), *Feminists theorize the political* (pp. 3–21). New York: Routledge.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), 139–167 (article 8).
- Crenshaw, K. (1991). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence against Women of Color. *Stanford Law Review* 43, 1241–1299.
- Davies B. (1898). *Frogs and snails and feminist tales: Preschool Children and Gender.* Boston: Allen & Unwin.
- Davies, B. (1994). *Poststructuralist theory and classroom practice.* Victoria, Australia: Deakin University.
- Davies, B. (2004). Introduction: poststructuralist lines of flight in Australia. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 17(1), 1-9.
- Davies, B. (2006). Subjectification: The relevance of Butler’s analysis for education. *British Journal of Sociology of Education* 27(4), 425–438.
- De Beauvoir, S. (1949/2002). *Det andra könet.* Stockholm: Norstedts.
- Eidevald, C. (2009). *Det finns inga tjejbestämmare: Att förstå kön som position i förskolans vardagsrutiner och lek.* Jönköping: Högskolan för lärande och kommunikation.
- Elvin-Nowak, Y. & Thomsson, H. (2003). *Att göra kön: Om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män.* Stockholm: Albert Bonnier Förlag.
- Fagrell, B. (2000). *De små konstruktörerna.* Stockholm: HLS Förlag.
- Foucault, M. (1976/2002). *Sexualitetens historia. Band 1: Viljan att veta.* Daidalos, Göteborg.
- Gothlin, E. (1999). *Kön eller genus.* Göteborg: Nationella Sekretariatet för Genusforskning
- Harjunen, H. (2009). *Women and Fat: Approaches to the Social Study of Fatness.* The University of Jyväskylä: Studies in Education, Psychology and Social Research 379.
- Hedlin M. (2010). *Lilla genushäftet 2.0. Om genus och skolans jämställdhetsmål.* Rapport från institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap. Kalmar: Linnéuniversitetet.

- Hirdman, Y. (2001). *Genus – om det stabilas föränderliga former*. Malmö: Liber.
- Huotari, K., Törmä, S. & Tuokkola, K. (2011). Syrjintä koulutuksessa ja vapaa-ajalla - erityistarkastelussa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten syrjintäkokemukset toisen asteen oppilaitoksissa. *Syrjintäselvitys 2010*. Sisäasiainministeriö.
- Julkunen, R. (2010). *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Tampere: Vastapaino
- Karkulehto, S., Saresma, T., Harjunen, H. & Kantola, J. (2012) Intersektionaalisuus metodologiana ja performatiivisen intersektionaalisuuden haaste. *Naistutkimus*, 25(4), 17-28.
- Kouluterveyskysely (2010–2011). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Hämtad 21 maj 2015 från Terveyden ja hyvinvoinnin laitos: <http://bit.ly/1qE1YHE>
- Kujala J. (2008). Miesopettaja itsenäisyyden ajan Suomen elokuvan ja omaelämäkerran mukaan, Oulun Yliopisto: *Universitatis Ouluensis* E 97.
- Lankinen, M. (2011). Voimaneidot – Opas tyttöjen oman voiman haltuunoton ja aggression hallinnan tukemiseen. *Helsinki: Kalliolan nuoret*.
- Lehtonen J. (2003). *Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa. Näkökulmana heteronormatiivisuus ja ei-heteroseksuaalisten nuorten kokemukset*. Helsinki: Yliopistopaino & Nuorisotutkimusverkosto.
- Lehtonen J. (2006). Ei-heteroseksuaaliset nuoret miehet ja neuvottelut tavallisista ihmissuhteista. Teoksessa S. Karvonen (toim.), *Onko sukupuolella väliä?* (s. 94-109). Helsinki: Stakes.
- Lehtonen, J. (2010). Teoksessa Suortamo M., Tainio L., Ikävalko E., Palmu T., & Tani S. (toim.), *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa* (s. 87-110). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Lengermann P. M. & Niebrugge G. (2007). *The Women Founders: Sociology and Social Theory 1830-1930*. Long Grove, IL: Waveland.
- Metsämuuronen J. (2006). *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Helsinki: International Methelp.
- Naskali, P. (2010). Kasvatus, koulutus ja sukupuoli. Teoksessa T. Saresma, L.-M. Rossi & T. Juvonen (toim.), *Käsikirja sukupuoleen*. (s. 277–287). Tampere: Vastapaino.
- Oksanen, A. (2008). Lapsuus ja satuttaminen kulutusyhteiskunnassa. Teoksessa S. Näre & S. Ronkainen (toim.), *Paljastettu intiimi: sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka* (s. 222-258). Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Palmu, T. (2003). Sukupuolen rakentuminen koulun kulttuurisissa teksteissä: etnografia yläasteen äidinkielen oppitunneilla. *Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia* 189. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Patel R, & Davidson B, (2003). *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Reimers, E. & Martinsson, L. (2008). *Skola i normer*. Malmö: Gleerups.
- Riitaoja, A. L. (2013). *Toiseuksien rakentuminen koulussa. Tutkimus opetussuunnitelmista ja kahden helsinkiläisen alakoulun arjesta*. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitoksen tutkimuksia 346.
- Rossi, L.-M. (2010). Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa T. Saresma, L.-M. Rossi & T. Juvonen (toim.), *Käsikirja sukupuoleen* (s. 21–38). Tampere: Vastapaino.
- Schreier, M. (2014). Qualitative content analysis. In U. Flick (Ed.), *The SAGE Handbook of qualitative data analysis* (pp. 170-183). London: Sage.
- Scott, J. (1988). Deconstructing equality-versus-difference: Or, the uses of poststructuralist theory for feminism. *Feminist Studies*, 14(1), 33–50.
- St. Pierre, E.A. (2000). Poststructural feminism in education: An overview. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 13(5), 477-515

- Suortamo M., Tainio L., Ikävalko E., Palmu T., & Tani S. (2010). *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Svaleryd K. (2003). *Genuspedagogik: en tanke- och handlingsbok för arbete med barn och unga*. Stockholm: Liber.
- Syrjälä H. (14.3.2016). Helsingin Sanomat. Hämtad 11 april 2016 från Helsingin sanomat: <http://bit.ly/26falKy>
- Syrjäläinen E. (2010). *Sukupuolitietoista tasa-arvokasvatusta koulun arkeen*. Helsinki: TASUKO-projekti.
- Tainio, L. & Teräs, T. (2010) Sukupuolijäsennys perusopetuksen oppikirjoissa. Helsinki: *Opetushallituksen raportit ja selvitykset 2010:8*.
- Tainio L., Ikävalko E. & Palmu T. (2010). Teoksessa Suortamo M., Tainio L., Ikävalko E., Palmu T., & Tani S. (toim.), *Sukupuoli ja tasa-arvo koulussa* (s. 11-23). PS-kustannus.
- TASUKO (2011). Tasa-arvo ja sukupuolitietoisuus opettajankoulutuksessa –hanke. Hämtad 05 maj 2015 från TASUKO: <http://bit.ly/1Qnff3>
- The Global Gender Gap rapport (2014). *The World Economic Forum*. Tillgängligt: <http://bit.ly/1wLFTYK>
- Tolonen, T. (2001). *Nuorten kulttuurit koulussa. Ääni, tila, ja sukupuolen arkiset järjestykset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Tuomi, J., & Sarajarvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi*. Jyväskylä: Gummerus
- Undervisningsministeriet (2004). Tasavertaiset työmarkkinat – työryhmän muistio. Tillgängligt: <http://bit.ly/1Sb8jVJ>
- Utbildningsstyrelsen (2015) Läroplikt och skola. Hämtad 05 maj 2015 från Utbildningsstyrelsen: <http://bit.ly/1NBnK4d>
- Wester, M. (2007). ”Hålla ordning, men inte överordning”. *Köns- och maktperspektiv på uppförandenormer i svenska klassrumskulturer*. Umeå universitet: Fakulteten för lärarutbildning.
- Youdell, D. (2006). *Impossible Bodies, Impossible Selves: Exclusions and Student Subjectivities*. Dordrecht: Springer.

APPENDIX 1.

OPPILAIDEN YKSILÖHAASTATTELUT, HAASTATTELURUNKO

PERUSTIEDOT

Kerro itsestäsi (esim. perheestäsi, arjestasi)?

- Kenen kanssa asut? Ketä perheeseesi kuuluu?
- Mitä kieltä/kieliä puhutte kotona?
- Käyvätkö vanhempasi/hooltajasi tällä hetkellä töissä? Minkälaista työtä tekevät?
- Minkälainen koulutus vanhemmillasi/hooltajillasi on?

ULKOPUOLISUUS

Minkälainen on ulkopuolinen oppilas?

- Oppilas, joka on ulkopuolinen kaverisuhteista?
- Oppilas, joka on ulkopuolinen virallisesta koulusta, kuten oppitunneista?
- Minkälainen oppilas on osallinen/, joka kuuluu mukaan? (kaverisuhteista ja virallisesta koulusta)

OPPITUNTIEN KÄYTÄNNÖT

Kuvaile tavallinen oppitunti.

- Minkälaisilla tunteilla kuuntelet, teet tehtävät ja osallistut opetukseen? Minkälaisilla et?
- Tekevätkö oppilaat tai opettajat tunteilla asioita, jotka saavat sinut tuntemaan itsesi osaksi luokkaa tai luokan ulkopuoliseksi? Minkälaisia?
- Samaistutko koulukirjojen ihmisiin? Jos ei/joo, niin miksi?

TILAT

Missä koulun tiloissa mieluiten olet? Minkälaisista syistä?

- Mitä tiloja välttelet? Minkälaisista syistä?
- Onko koulussa tiloja, joihin kaikki oppilaat eivät ole tervetulleita? Missä istut ruokalassa? Voiko ruokalassa istua mihin vain? Keiden kanssa istut?

SUHTEET HENKILÖKUNTAAN

Kuvaile suhdettasi koulun henkilökuntaan. Onko esimerkiksi sellaisia opettajia, joiden puoleen voit kääntyä?

- Kuinka hyvin opettajat tuntevat sinut? Kyselevätkö he vapaa-ajastasi tai esimerkiksi miten sinulla menee koulussa?
- Onko sinulla yläasteen aikana ollut vaikeuksia koulun käynnissä? Ketkä käyvät psykologin ja kuraattorin luona? Kohdellaanko heitä eri tavoin kuin muita?

KODIN JA KOULUN VÄLISET SUHTEET

Millä tavoin hooltajasi on ollut yhteydessä kouluun? (ja miten koulu hooltajaan)

- (tuntuuko sinusta, että hooltajasi/kotisi pystyvät tukemaan sinua koulun käynnissäsi? Entä koulunkäyntiin liittyvissä vaikeuksissa?)
- (Keskusteletko vanhempiesi kanssa, jos sinulla on ongelmia muiden oppilaiden tai opettajien kanssa?)
- (Ottaako koulu yhteyttä vanhempiisi, jos katsotaan, että sinulla on ongelmia koulussa? Kuka ottaa?)

MINÄ OPPIJANA/OPPILAANA

Minkälaiseksi oppilaaksi kuvailisit itseäsi?

- Missä koet olevasi hyvä/huono?
- Osallistutko koulun järjestämiin aktiviteetteihin? Ketkä osallistuvat?
- Minkälaista on työskennellä muiden oppilaiden kanssa pareittain/ryhmissä?

RYHMÄSUHTEET

- Millaisia ryhmiä koulussa on? Millaisia ovat ryhmien väliset suhteet? Mihin ryhmään itse kuulut?
- Voitko olla niiden nuorten kanssa koulussa, joiden kanssa haluat? Entä vapaa-ajalla?

KIUSAAMINEN/SYRJIMINEN

Mikä sinusta on kiusaamista?

- Onko sinua joskus kiusattu koulussa? Millä tavoin? Miten tilanne ratkesi? Miten aikuiset toimivat? Miten muut oppilaat toimivat? Miltä tuntui?
- Onko sinua kohdeltu koulussa epäoikeudenmukaisesti (epätasa-arvoisesti)? Onko muita oppilaita kiusattu tai kohdeltu epäoikeudenmukaisesti?
- Kiusataanko tai kohdellaanko koulussa epäoikeudenmukaisesti tiettyjä oppilaita johonkin ryhmään kuulumisen perusteella? Esimerkiksi vähävaraisista/varakkaista perheistä tulevia oppilaita? Maahanmuuttajataustaisia oppilaita? Oppilaita, jotka eivät puhu suomea? Sukupuolen perusteella?
- Kiusataanko tai ulossuljetaanko oppilaita kännykkää, facebookia, instaa, kikiä ym. käyttämällä?
- Mitä haukkumasanoja koulussa käytetään? (+Olen kuullut myös käytettävien sanojen homo, vammaisuus, huora. Miltä niistä oppilaita tuntuu, jotka ovat esimerkiksi homoja?)

EROT JA MARGINALISOINTI KÄYTÄNNÖT: (opettajat, koulunkäyntiavustajat, rehtori)

Kohtelevatko opettajat kaikki oppilaita samalla tavalla?

- Saavatko kaikki oppilaat yhtä paljon huomiota?
- Odotetaanko kaikilta oppilailta samaa kuin muilta vai odotetaanko oppilailta erilaisia asioita esimerkiksi sukupuolesta tai muista eroista riippuen?
- Rankaisevatko opettajat kaikkia oppilaita samalla tavoin vai onko eroja esimerkiksi oletko tyttö/poika, maahanmuuttajataustainen jne? Pääseekö joku aina rangaistuksesta? Ketä rangaistaan?

SUKUPUOLI

Kohtelevatko opettajat tyttöjä ja poikia samalla tavoin? Esimerkkejä?

- Onko koulussa mahdollista menestyä yhtä hyvin sukupuolesta riippumatta?
- Mitä jos joku ei ole selkeästi tyttö tai poika?

EI-HETEROSEKSUAALISUUS

Tiedätkö koulusta oppilaita, jotka eivät ole heteroja?

- Minkälaista luulet, että on olla tässä koulussa, jos ei ole hetero?
- Miten heihin suhtaudutaan? Hyväksyvätkö muut oppilaat homouden? Onko heillä ystäviä? Ovatko yksin?

MAAHANMUUTTAJATAUSTAISUUS

Kohtelevatko opettajat ja oppilaat maahanmuuttajataustaisia ja kantasuomalaisia oppilaita samalla tavoin?

- Olen kuullut, että täällä puhutaan suomalaisista ja maahanmuuttajista. Keitä kutsutaan suomalaisiksi ja keitä ei? Keitä muita on kuin suomalaisia?
- Vaikuttaako maahanmuuttajatausta tai kantasuomalaisuus kaverisuhteisiin? Odotetaanko maahanmuuttajataustaisilta oppilailta samanlaisia tuloksia kuin muilta oppilailta?
- Voivatko kaikki olla ystäviä niiden nuorten kanssa, joiden kanssa haluavat?
- Voivatko maahanmuuttajataustaiset ja ns. ”kantasuomalaiset” olla ystäviä?

SOSIAALILUOKKA

Kohtelevatko opettajat ja oppilaat oppilaita samalla tavoin varallisuudesta riippumatta?

- Miten oppilaan perheen varallisuus vaikuttaa oppilaan koulunkäyntiin? Onko oman perheesi varallisuus vaikuttanut jotenkin koulunkäyntiisi?
- Vaikuttaako oppilaan perheen varallisuus kaverisuhteisiin? (Puhutteko keskenänne eri oppilaiden perheiden varallisuudesta? Mitä?)
- Onko tärkeää, minkälaiset vaatteet tai puhelin oppilaalla on?

HARRASTUS/VAPAA-AIKA

Onko jotkut harrastukset hyväksyttävämpiä kuin muut? Mitkä ovat? Mitkä eivät ole?

NORMAALIUS

Mitä sinulle tulee mieleen sanasta ”normaali oppilas”?

- Millainen on normaali oppilas? (Onko hän helpommin osallinen tai ulkopuolinen?)
- Oletko sinä normaali oppilas? Jos ei/kyllä, niin miksi?
- Kuka päättää siitä, kuka on normaali?

APPENDIX 2.

OPPILAIDEN RYHMÄHAASTATTELUT, HAASTATTELURUNKO

Aluksi oma nimi ja harrastuksia.

EROT, MARGINALISOINTI JA NORMAALIUS (Odotukset ja oppilaiden kohtelu)

- Haastatteluissa on tullut esille, että odotukset ja huomio ei jakaudu tasaisesti oppilaiden kesken, vaan se kasaantuvat ”hyville” oppilaille. Miten voitaisiin muuttaa odotuksia, jotka kohdistuvat oppilaisiin? Onko se tarpeen?
- Oppilaat ovat havainneet, että (Sukupuolten välillä on epätasa-arvoinen suhde, liikuntatunnit pitäisi olla yhdessä. Poikien ja tyttöjen välinen hierarkia oppilaiden keskuudessa.) Miten tyttöjen ja poikien kohtelua voisi muuttaa tasa-arvoisemmaksi Miten voisi purkaa epätasa-arvoisia suhteita (muitakin kuin sukupuoleen perustuvia)?
- Miten oppilaita voisi kohdella tasaveroisemmin aikuisiin nähden?

KIUSAAMINEN/SYRJIMINEN

- Miten kiusaamiseen pitäisi/voisi puuttua?
- Aikuiset eivät puutu kiusaamiseen tarpeeksi ponnekkaisesti. On vaarallista kertoa aikuiselle koulussa. Miten aikuisten tulisi toimia kiusaamisen suhteen?
- Pitäisikö syrjintään esim. seksuaalisen suuntauksen perusteella, tai mistä tahansa muusta syystä puuttua tiukemmin? Onko teillä ehdotuksia?

OPPITUNTIEN KÄYTÄNNÖT

- Miten voitaisiin jakaa tasaisemmin huomiota kaikille/sitä tarvitseville oppilaille tunneilla?
- Pitäisikö tukiopetusta lisätä tai muuttaa (kieli, kenelle suunnattu)?
- Minkälainen on teidän mielestä hyvä opettaja siitä näkökulmasta, että kukaan ei jää ulkopuoliseksi Minkälaisia ohjeita antaisitte opettajille, jotta kukaan ei jäisi ulkopuoliseksi ja että kaikkia kohdeltaisiin tasapuolisesti?

TILAT

- Miten tiloja voisi muuttaa paremmiksi (niin, että ne tuntuisivat turvallisilta kaikille, missä ei suljeta ulos), miten niitä voisi käyttää paremmin? Pitäisi olla enemmän rauhallisia tiloja välitunneilla?

RYHMÄT/RYHMÄYTTÄMINEN

- Parit ja ryhmätyöskentely – Miten saataisiin parien ja ryhmien muodostaminen reilummaksi?
- Pitäisikö ryhmäyttämistä olla lisää ja myös muiden luokkien kanssa?
- Jotkut jäävät ryhmissä ulkopuoliseksi haluamattaan. On ihmisiä, joiden kanssa ei haluta työskennellä. Miten voitaisiin vaikuttaa siihen, että kukaan ei jäisi ulkopuoliseksi? Pitäisikö luokkien/ryhmien olla isompia/pienempiä? Miksi?